

НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ „ХРИСТО ВИТКОВ“ —
С. ЛОКОРСКО, СОФИЯ

БОЙЦИ
НА
РЕВОЛЮЦИЯТА
ОТ
СЕЛО
ЛОКОРСКО

Съставител и редактор Христо Несторов

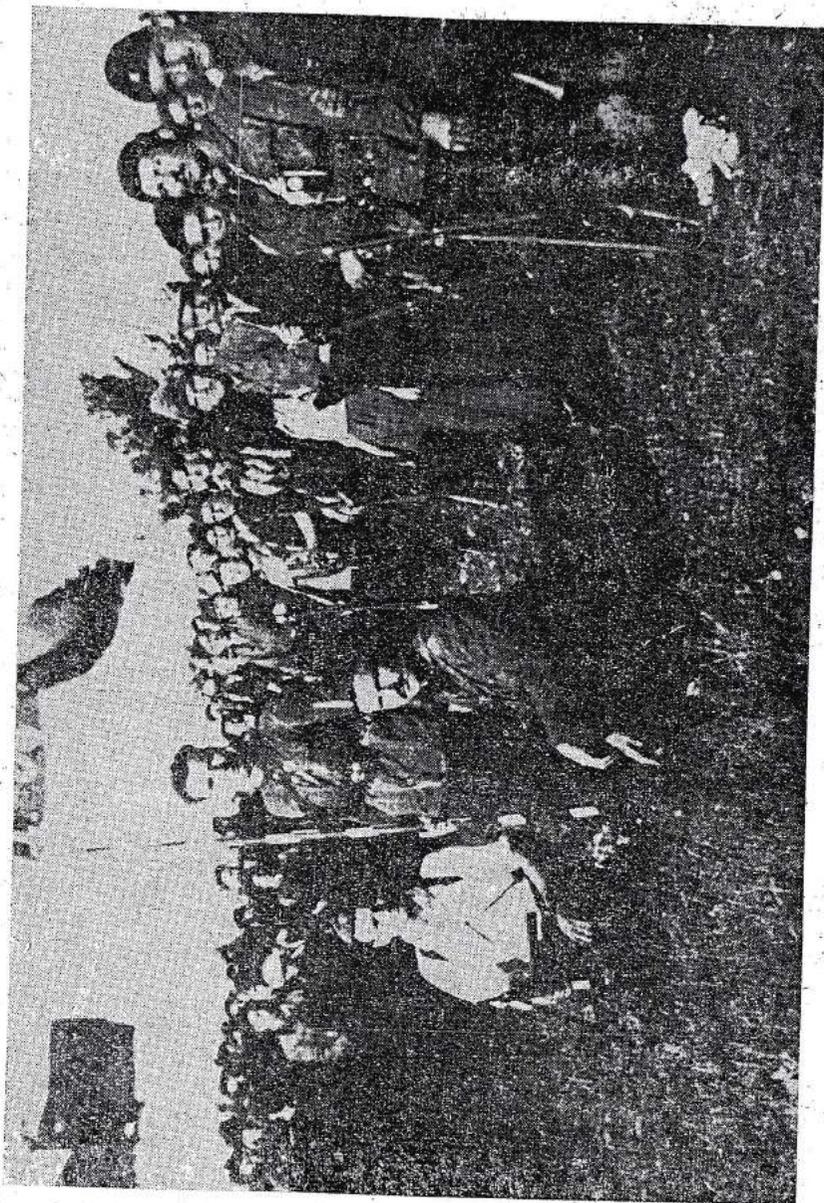
ПЕЧАТНИЦА НА ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО
СОФИЯ — 1970

„БЕЗУМНО ХРАБРИТЕ
СЛАВИМ, ВЪЗПЯВАМЕ!
БЕЗУМНО ХРАБРИТЕ —
ТЕ СА ЖИВОТЪТ!“

ГОРКИ

Победата на българската социалистическа революция е дело на мъжествената революционна борба на работниците, селяните и народната интелигенция, предвождани от славната Българска комунистическа партия. Тежкия и стръмен път към нея е изпълнен с несметни изпитания и оросен с кръвта на хиляди народни синове и дъщери, одухотворен от величието на техния подвиг. По този път народните маси се насочват не изведнаж, а разновременно и с различна степен на активност. Първенци и предводители на народа стават най-смелите, най-прозорливите и самоотвержените. Те са факлоносците на революцията. Те възглавяват онези селища — села, паланки, градове — и райони, от които като от пламнали огнища се разпалва общонародният пожар на революцията. Сред тези първенци на революцията, нейни самоотвержени бойци, са онези синове на село Локорско, които отдадоха живота си за нейната победа.

На тях посвещаваме този очерк. Той е дело на колективни усилия. Изграден е върху достоверни сведения от разнообразни източници — научни и документални публикации, архивни материали, обнародвани и устни спомени на участници в революционната борба в Локорско и Софийско. За неговото написване се трудиха доц. Христо Несторов Ачов, полковник Радой Серафимов Кръстев и проф. Воин Трайков Божинов. При издирването на материалите и обсъждането на очерка участваха активно ген.-майор Борис Георгиев Тошков, Владимир Гаврилов Тодораков, Георги Йорданов Турчов, полковник Георги Алексов Юнаров, Митър Гаврилов Ачов, Петко Колев Ценков, Първан Георгиев Геков и полковник Тодор Миланов Спасов. Тук са изложени само установени факти. Предназначен е за патриотичното и революционно възпитание на трудещите се.

Победата. Партизани от "Чавдар" със знамето на бригадата

ПРЕДШЕСТВЕНИЦИТЕ

Разположено живописно в южните склонове на Стара планина, между селата Кремиковци и Войнеговци, на около 15 км североизточно от София, село Локорско съхранява героичния свободолюбив дух на българина през вековете и участва с достойни свои синове в борбата против турския поробител. След освобождението на България и особено в периода на изострените класови битки след победата на Октомврийската революция на руските работници и селяни и Първата световна война Локорско израства като будно и борческо село, става крепост в своя район на Българската комунистическа партия и прогресивните сили в народната борба против капиталистическата експлоатация и фашистката тирания, за победата на социализма.

Липсват писмени сведения, от които да се види кога е основано селото и какво е било неговото минало през античната епоха и Средновековието до завладяването на България от турците. Според археологически проучвания, от намерени парчета от глинени съдове (рисувана керамика) край Джоджовата могила, може да се приеме, че на мястото на днешното село Локорско е имало предисторическо селище през неолита (новокаменния период), т. е. преди да има познати на историята племена и народи.

Не е точно установено какво означава името Локорско. В науката се приема, че е от тракийски произход, подобно на имената на села и местности като Сърволяно (Кюстендилско), Сперла, до Мургаи в Стара планина, Лесура (Врачанско), Курново (Ботевградско) и др. Има предположение, че името може да е и латинско (римско) от „локус“ (място, откъдето започва теснина), но не е от славянски (български) произход за разлика от имената на някои от околните села (Сеславци, Кремиковци, Войнеговци и др.), които са безспорно славянски.

Може условно да се приеме, че първите заселници славяни (VI–VII в.) са взели името на селището от заварените жители траки или романизовани траки, като са го пославянили с окончанието „ско“, което се среща и при други имена на селища в страната. Вероятно е под името Локорско селото да е просъществувало през Средновековието и при нашествията на печенези, кумани (с. Куманица), на кръстоносците през XI и XII в., като е споделяло историческата съдба на главния град на Софийското поле — древната тракийска и римска Сердика, на която българските славяни дали името Средец.

Първият турски документ, в който е записано селото, е от 1452 г., т. е. 70 години след завладяването на София и Софийската област от турския пълководец Лала Шахин. В него се казва, че село Локорско влиза в тимара (пожизнено феодално владение) на турчина Ахмед, син на Караджа, който вероятно е живял в София. „Той ще го владее — е записано в документа — и ще участва във военните походи.“ Селото се състояло тогава от 29 домакинства, 11 вдовици (всичко 40 къщи) и годишният приход на турския спахия от селото се определя на 1440 акчета (акче — сребърна турска монета).

В друг турски документ, пак от същото време, се дава описание на тимара на споменатия Ахмед, от което се виждат имената на домакинствата в село Локорско, данъците, с които са обложени към турския спахия в натура и пари, а също и характерът на поминъка на жителите. Така например имената на домакините, задължени към спахията, са чисто български, славянски, каквито са били и преди покоряването на селото, като Драган, сироман (не се споменава името на баща му), Петко, син на Влад, Добрин, син на Владислав, Войс, син на Дойно, Бойко, син на поп, Младен, син на поп, вдовица Неделка, вдовица Доброслава и др. Селото имало тогава (третата четвърт на XV в.) 35 домакинства, 6 вдовици и 5 неженени, т. е. всичко 46 къщи. Задълженията му към

спахията били: испекч (данък за земята) — 1036 акчета; пшеница — 84 килета (1 киле = 80 кг, т. е. 5920 кг); ечемик — 20 килета; овес, ръж — 25 килета; просо — 8 килета; десятък от кошери — 30 акчета; десятък от градини — 30 акчета; десятък от лен — 13 акчета; ресм- и хюк — 40 акчета; налог от 1 воденица на раята — 30 акчета; десятък от лозя — 170 ведра; бадихава (групов данък) — 92 акчета; всичко 3256 акчета.

Както се вижда, задълженията на локорциани към спахията Ахмед за едно кратко време се увеличили повече от два пъти, в парична стойност — от 1440 акчета на 3256 акчета.

Съпротивата срещу турския гнет и феодалната експлоатация вероятно се засилвала, защото след един век (в средата на XVI в.) жителите на подбалканските села в Софийско, изцяло или частично, са обявени за **войнуци** (войнугани, войници), т. е. за рая със специално предназначение. Те имали право да разполагат като собственици с бащината си земя (башиния), да я продават или преотстъпват другиму, облекчени били в данъците, в замяна на което служели като мощна войска в обоза на турската армия, събирали сено от султанските дивади и отглеждали султанските коне. Началниците на войнуците (войнуганите) в селата били обикновено турци, но се наричали със славянското (българско) име **войводи**. Войнуците могли да носят и оръжие, а това повдигало чувството им за достойнство, крепяло борческия и свободолюбив духу българина.

Че Локорско било войнуганско (войнишко) село, се вижда от едно копие на султански ферман, издаден на 23 април 1550 г. до кадията (съдията) в София, тъй като то спадало към съдебното ведомство в София. В него се казва следното: „На кадията се заповядва да каже на откупчиците,¹ които искат да повишат данъка върху овцете сред **войнуганите** на селата Кремиковци, Локорско, Войнеговци, Гниляне, Подгумер и Горно Чепино (вероятно Чепинци — б. н.), че те трябва да вземат по едно акче за всеки две овце и това само при повече от 100 овце и нито грош повече. Оттук се вижда намерсат на централната власт срещу опитите за произвол при събирането на данъка върху овцете и че овцевъдството съ-

¹ В турската държава данъците се събирали от откупчици, които плащали на хазната една определена сума, а след това произволно събирали много повече от населението.

ставлявало важен поминък на жителите (при това от данък се освобождават тези, които имали по-малко от 100 овце).

В друг документ, съдебен протокол на кадията в София от февруари 1619 г., се говори за свободна съдебна продажба на имота от страна на Марко, син на Станчин, жител на село Локорско, който заявил в присъствието на Ахмед бей, спяхия на същото село, следното:

„Аз продадох на присъстващия тук Ахмед бей за 600 акчета лозето си приблизително три чапалика (1 чапалик — около 0,5 дка — б. н.) близо до споменатото село. Аз получих уговорената сума и предадох оценения имот. От днес нататък това е негова собственост и той (бейт) може да разполага с него както намери за добре.“ Ахмед бей потвърдил горното обяснение и съдът издал надлежния документ.

А в един съдебен протокол на кадията в София от 7—15 февруари 1619 г. се говори за опита на трима локорщани да убият турчина, войнугански началник на селото. Там е записано: „Мехмед ага, войвода на село Локорско, се яви пред съда и заяви: „Жителите на село Локорско, немюсюлманите Стайко, син на Мило, Стоян, син на Кочин, Койко, син на Радул, нападнаха вчера към полунощ дома ми с намерение да ме убият.“ Добри и Съботин, жители на същото село, потвърдиха това показание на войводата Мехмед ага. Съдът издаде на последния надлежния документ.“ Не се отбелязва как са били наказани тези локорщани, вероятно това е първата регистрирана съпротива против чуждия гнет, но самият факт, че турчинът не е прибягнал до лична разправа, а търси намесата на съда, е показателен и говори за този дух на нетърпимост у местните жители спрямо чуждия господар.

По това време и през целия XVII и XVIII в. в Софийско се разгаря будното хайдушко движение, в което участвали измъчени, но горди духом и смели селяни, главно от планинските райони и от средата на войнуганските (войнишките) села. Легендарните подвизи на Чавдар войвода, на Мануш войвода и др., които действували с дружините си в западните и югозападните български земи (включително Източна Македония) към края на XVI в. се възпявали в народните песни, внасяли бодър дух сред потиснатото население. От протоколите на Софийския кадийски съд се вижда, че през 1615 г. в софийските села броди с дружината си Кьосеоглу Вълко и отмъщава на местни мюсюлмани. През 1618 г. е описана дейността на друга хайдушка дружина в Софийско, предвождана от Бързак. Все по същото време около Пасарел

се движи с юнаците си войводата Петко Ильов. Турците имали подозрения за участие в хайдушките дружини върху селянина Пейо Иванов от Кремиковци. Съпротивата срещу поробителя укрепвала духа и на локорщани. Хайдушкият балкан е техен закрилник и убежище от преследванията на турците (местността „Бежанията“ вероятно произхожда от това време).

Важен фактор за запазване на народността сред жителите на селото се явява църквата, която е не само опора на вярата, но и център на една книжовна и просветна традиция през тъмните векове на робството. Локорщани винаги са имали свои свещеници и си построили църква на високо място в северозападната част на селото, за да се вижда отвсякъде. Църквата „Св. Николай“ е старинна, построена не по-късно от XVII в., с интересни стенописи и книги, поради което е обявена за паметник на културата.

Чрез църквата локорщани имат връзки не само със София, но и с други по-далечни български и славянски земи. Така в Третия Зографски поменик (на българския Зографски манастир в Света гора), който е обнародван от проф. Йордан Иванов и обхваща епохата от 1527 до 1728 г., фигурира и село Локорско. Този стар поменик има голямо значение за етнографското представяне на българските земи особено към началото на XVI в., когато бил почнат. В българските земи са показани Загоре (Дунавска България), Тракия, Пелагония (Битоля), Висок (Пирот) и областта Средец със селищата: град София, с. Драгалевци, с. Локорско, с. Желен, манастир Кремиковци, манастир Дивотино и др. Срещу тях са записани имената на дарителите, които са дали по 10 сребърника на манастира. От село Локорско дарители са Илия и Цона. Не може да се установи дали те са посетили Зографския манастир или таксидиотът на манастира ги е записал като дарители в селото.

В Локорската църква са намерени две извънредно ценни книги — Миней, печатан в Русия през XVII в., и Псалтир, също руска редакция от XVIII в., които се съхраняват сега в Църковния музей в София. Това говори за книжовна традиция, за служба в църквата на славянски език, а не на гръцки, за връзки с братска Русия още преди началото на Българското възраждане.

Българското възраждане е светла епоха и мощна изява на народа в борбата му за българска просвета и църква, за национално признаване и освобождение от турското иго. Село

Локорско участва активно в тази борба чрез изтъкнати свои представители. Това се отнася и за просветното движение и особено за националноосвободителната борба:

Съществуването на килийно училище в селото е важна придобивка за локорщани, защото от него излизат грамотни люде, а икономическите и културни връзки със София и особено с борбите за българска църква и просвета в града влияят благотворно за укрепването на националния дух. Локорско участва във всенародното движение при организирането на българската църковно-училищна община в София. Тази община поема борбата против гърцизма и участва в създаването на Българската екзархия (1870 г.). В книгите на общината — приходно-разходната за 1869 и 1870 г. и споматателната от 1875 г. — като дарител е отбелязан поп Георги, който представлявал селото и местната църква. Друг локорщанин, Антанас Грозданов, е записан в списъка на родолюбивите спомоществатели (дарители) за излизането на двете книги: **Момина китка** или книга за всекото, преведена от френски език от видния български възрожденец Кръстьо Ст. Пишурка и издадена във Виена през 1870 г., и **Животът на госпожа де Севинье** от френския писател А. дьо Ламартин, преведена от Богдан Горанов и издадена в Русе през 1871 г. За книгата „Златни извор“ (заради домашно-учреждение или Лондонски домашни потреби и новоизнайдени тайни на естеството на природата), преведена от Х. П. Крантов и издадена в Белград през 1870 г., са отбелязани в имената на родолюбивите дарители поп Стоил и Митари Ганев от Локорско. Това са будни и родолюбиви хора, които, като подпомагат парично отпечатването на тези поучителни книги, са имали съзнание и чувство, че това е в полза на общонародното просветно дело на българския народ.

По редица причини Софийско не взема масово участие в национално-революционната борба за разлика от някои други райони в страната. Делото, което започва Апостолът на свободата Васил Левски с образуването на революционни комитети и създаване на връзки с доверени лица в София, Драгалевския манастир, с Желява, с Куманица, с Локорско и др., не било продължено от неговите последователи. Според спомени на стари локорщани Левски поддържал връзки със селото чрез своя познат Петко Попов, син на споменатия поп Стоил. Дали е основал революционен комитет, това засега не може да се установи поради липса на документи. Но научното съобщение на Николай Деков „Левски в една тайна

Илия Лазаров Джагаров — боец от четата на Хр. Ботев

къща“ се явява принос към биографията на Апостола за последната му обиколка в София и Софийско в началото на декември 1872 г., т. е. преди да замине в Ловешко, за да парира провала в революционната организация от направените признания на Димитър Общи и преди залавянето му от турците в Кърклинското ханче. В това съобщение се цитира един спомен на Димитър Михайлов, бивш учител в с. Мирояне. През 1908 г. селянинът Ило Божилов, родом от с. Куманица, приведен зет тогава в с. Мирояне, съобщил следното на учителя Михайлов:

„Било зимно време. Двама мъже от Куманица го извикали в една къща, където се събрали 5—6 селяни и един непознат, облечен в кожух. Селяните му казали да заведе непознатия в Локорско, като мине през полето. По пътя непознатият селянин приказвал с него, но щом дошъл до селото, казал на Ило да се върне, а той отишъл при свой приятел. Пред Ило непознатият не се открил, но като се върнал и отишъл при селяните, които го пратили, те казали на Ило: „Слушай, никъде няма да разправяш за това и за момчето, което заведе до Локорско. Това е Васил Левски. Чу ли? Никому нито дума!“

Делото на Апостола обаче дава своите резултати. Съпротивата срещу турската власт се засилвала. Това особено се проявило по време на освободителната Руско-турска война, когато турците, за да сплашат населението, в един ден (15 ноември 1877 г.) без съд обесили шестдесет души от града и селата по улиците и пазарите на София. Тези скромни герои и мъченици, закърмени с идеите на Левски, жадували да видят отечеството си свободно.

Локорско се гордее, че в националната борба за свободата на родината е дало трима свои герои — Илия Лазаров Ганчев (Джагаров), единственият шоп от Софийско в четата на Христо Ботев, и двамата братя опълченци — Михаил и Петко Христофи Лимборови, участници в Сръбско-турската (1876) и Руско-турската война (1877—1878 г.).

Илия Лазаров¹ е роден на 13 април 1843 г. в семейството на бедните селяни Гина и Лазар Ганчеви. Първоначалното си образование получава в София, но понеже не искал да учи гръцки език, напуска училището и постъпва при един софийски майстор, за да учи занаята мутафийство. На 19 години отива да работи в Плевен, но там се задържа малко, тъй като едно сбиване с турчета направило стоенето му в града невъзможно и той забягва в свободна Румъния.

Като емигрант Илия живее най-напред в Гюргево, после в Букурещ и накрая във Фокшани, като по спомените на дъщеря му Анастасия се върнал в София през 1872—1873 г.²

¹ Бележките са взети от статия за него, обнародвана в сп. „Юнак“, София, 13 декември 1899 г., брой 39 и 40 и от непубликувана статия за него от проф. Александър Бурмов.

² Ето какво пише в спомените си дъщерята на четника за един изключително важен факт, който не се нуждае от потвърждение и от други сведения: „Родена съм в град София. Майка ми беше софиянка. Баща ми беше родом от село Локорско, от родинни земеделци; почина около 1902 г. на около 60-годишна възраст. Наскоро преди смъртта си той повери на майка ми и на нас, неговите деца, следното: „Помнете, да знаете, може да потрябва някога на историята, къде и как е погребан Васил Левски.“ Ето някои подробности, така както съм ги чула от баща си. След обесването на Васил Левски моят баща заедно с Христо Хамбарков, епитроп на църквата стара „Св. Параскева“, с фесове на глава като турци взели една бъклица с вино и отишли на мястото, дето бил обесен Васил Левски. Времето било много студено, мразовито. Не е имало там други хора освен стражата, оставена да пази трупа. Наоколо било пусто поле. Те започнали да черпят стражата. По обичая трябвало те първи да отиият от бъклицата; те отпили, но без да гълтат. Пила от бъклицата и стражата. Така повторили няколко пъти, докато се изпразнила бъклицата. Виджото подействувало скоро, тъй като имало в него и нещо приспивателно. Стражата се ошила и заспала. Моментът бил удобен. Баща ми и дядо Христо свалили трупа от бесилката и го сложили в чувал, предварително приготвен. Баща ми взел чу-

Още в Гюргево той се сближил с хъшовете. Мечтаейки за освобождението на своето отечество през 1868 г., опитал се да постъпи в четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа, но не го приели, защото бил болен.

Решението си да се жертвува за народната свобода Илия Лазаров изпълнил през 1876 г. През пролетта с. г. той отишъл в Букурещ, за да разбере какви са намеренията на българската революционна емиграция, пред вид на настъпилата в Турция обстановка. В среща с Христо Ботев Лазаров узнал, че се организира чета, която ще премине Дунав в помощ на въстанието в България, и решил да влезе в нея. Съгласно плана на ръководството на четата той отишъл с група другари в Турну Магурели, където на 16 май те се качили на парахода „Радецки“ и слезли на следния ден на българския бряг при с. Козлодуй.

Илия участвувал във всички битки на четата — на Милин камък, на Веслец, на Врачанския балкан (20 май — 2 юни н. ст.), където загинал войводата, и пр. с. Лютиброд.

След последната битка четата се разпръснала на отделни групи. С двама другари (Ангел Коджабашев от Разград и Васил от Троянските села) Лазаров се запътил към Стара планина. При престрелка с турска потеря Васил паднал убит, а останалите двама се добрали до Локорско. Селото било блокирано от турски потери. Коджабашев се изплъзнал от пояса, а Илия, след като се укривал няколко дни в бащината си къща, отишъл в София при брат си Величко. Тук бил предаден от чорбаджията Мито Каймакчията, който получил за това турски орден. Арестуван и разпитан за участието си в четата, Лазаров бил заставен да намери в нивите край с. Орландовци заровената си униформа и да я облече отново. След това съпровождан от 100 заптиета бил докаран в града и затворен. Осъдили го на смърт, но на 1 август 1876 г. съгласно обявената амнистия бил пуснат от затвора и останал да работи в София.

вала на гърба си, а дядо Христо светил с фенер. Дълга да отбележа, че баща ми беше здрав и як селянин и до края на живота си бе истински хъш. С мъка и не съвсем без страх те стигнали до църквата стара „Св. Параскева Самарджийска“. Там ги очаквал свещеникът от църквата поп Кръстьо, презимето на когото не си спомням. Свещеникът опял мъртвеца и след това го погребали в олтара на църквата — от лявата страна. Това е велик подвиг на смели и силни по дух българи... Потвърждавам клетвено с мой саморъчен подпис, че тези сведения са действителни.“ Този въпрос се поставя в статията на проф. Христо Н. Гяуров „Гробът на Васил Левски“, сп. „Духовна култура“, София, 1959 г., кн. 2, стр. 29—32.

След Освобождението Илия Лазаров работил като занаятчия и наемен работник. Едва през 1896 г. получил пенсия като поборник от 30 лв. месечно. Авторът на биографията му в сп. „Юнак“ (орган на поборниците и опълченците) казва за него: „Добър и честен другар е, но е крайно беден.“ Илия Лазаров е награден за участието в четата на Христо Ботев с кръст за храброст и като доброволец в Сръбско-българската война със сребърен медал.

Другите двама поборници от Локорско братята Михаил и Петко Христови (Лимборови) също емигрират от поробеното си отечество и се установяват в гр. Крайова (Румъния), където открили малка гостилничка.¹ В навечерието на Сръбско-турската война от 1876 г. те организират група от 19 свои другари и отиват в гр. Кладово (Сърбия), където заварили и други групи български доброволци, дошли с готовност като тях да се бият с турците за освобождението на родината. Групата на Петко и Михаил се присъединява отначало към Филип Тотю, а след това минава под ръководството на Панайот Хитов.

Военен командир на българските батальони и сръбските части бил руският майор Николай Киряев, а началник на всички доброволци — руският генерал Михаил Черняев. След обявяването на войната българските доброволци и сръбските части водели ожесточени сражения с войските на Осман паша при Кадъбоаз, село Корито, Велики извор, прохода Св. Никола и др. Батальонът на Киряев, в който се намирили Петко и Михаил, взел участие в боевете за превземането на Белоградчик. Той навлязъл в територията на поробена България, като освободил селата Салаш, Раяновци, Подгоре и др., навсякъде посрещан с хляб и сол и възторжена радост от страна на населението. Настъпил обаче обрат във войната поради численото превъзходство на турската войска. В ръкопашен бой на 6 юни 1876 г. майор Киряев бил съсечен от турците, а останалите живи бойци от батальона, в това число и братята Петко и Михаил, се оттеглили на сръбска земя. След завършването на войната и поради възникнали недоразумения със сръбските власти по-голямата част от бъл-

¹ Бележките за тях вземаме от статията на Хр. Рибаров „Неизвестни герои. Тримата от Локорско“ от в. „Отечествен фронт“, бр. 6761 от 6 юни 1966 г. и от непубликувани материали, подготвени от същия Христо Петков Рибаров, син на поборника Петко Христов, за което му изказваме тук благодарност.

Михаил Христов Лимборов — поборник и опълченец.

гарските доброволци се върнали отново в Румъния. Там отишли и двамата локорщани Петко и Михаил.

На следната година братска Русия започва освободителната Руско-турска война (1877—1878). Българският централен революционен комитет в Букурещ излиза с пламенен апел до всички българи да се притекат на помощ на руската армия в свещената война за освобождението на родината.

По-малкият брат Михаил Христов, закален вече в боевете срещу турците в Кулско и Белоградчишко, щом научил, че се записват доброволци и се образуват опълченски дружини за войната срещу Турция, се простил сърдечно с брат си Петко и заминал за П्लоещ, където се формирало Българското опълчение под ръководството на руския генерал Столетов. Той постъпил в прославената III-а опълченска дружина на подполковник Калитин и загинал геройски в боя при Стара Загора. Михаил участвувал в победоносния ход на Българското опълчение и руската армия във всички сражения — при Хаинбоаз, Стара Загора, в защитата на Шипка и при пленяването на турската армия на Вейсел паша при Шейново. Той имал щастието да види жадуваната зора на свободата, за която много утрини е тръпнел с душа и тяло от висотите на Шипка

и Шейново. За участието си в двете войни като опълченец Михаил Христов е награден с ордени „За храброст“ и медали.

Така тримата локорщани Илия Лазаров, Михаил и Петко Христови достойно защитиха честта на своята родина. Чрез техния подвиг Локорско зае челно място сред селищата в Софийския район в борбата за национално освобождение.

* * *

Просветните и революционни традиции на с. Локорско от миналото получават нов подем в условията на освободена България, при укрепването на буржоазния строй, на държавното управление, при развитието на капитализма във всички сфери на стопанския и обществения живот. Капитализмът навлиза дълбоко и в селото, руши стария патриархален живот, създава ново класово разслоение на бедни и средни селяни и малък слой богат, кулашки елемент. Лихварството, издръжката на държавния апарат и строителството чрез системата на новите данъци са каналите, чрез които се експлоатират трудовите селяни, ограбват се оскъдните излишци от стоковото им производство. Новият политически живот и партийните борби са продукт и отговарят на новата социална структура на изграждащото се капиталистическо общество. Властта в селата е в ръцете предимно на богатите селяни, на „чорбаджиите“, както ги наричат. Те са лихвари, кръчмари и кметове.

При тези условия на свободна България Локорско се развива като едно от средните по население Софийски села (към 1912 г. то наброява 1210 жители) с недостатъчна земя, но с развито скотовъдство в Балкана, което е главен източник за препитание. По размера на притежаваната земя жителите са главно бедни и средни селяни, малък е броят на по-заможните, между които кулаците са единици. Мнозина локорщани търсят поминък в столицата, където стават занаятчии, работници, а някои по-образовани — и служещи.

Още в първите десетилетия след Освобождението Локорско вече има своя местна интелигенция, демократична по дух, в която главна роля играят учителите. Много от тях учители в други по-близки и далечни софийски села. През 1899 г. локорските учители и някои по-образовани селяни създават първото културно-просветно дружество „Шоп“¹, което

¹ Архивата на дружеството не е запазена. Сведенията за него дава Гаврил Богданов по спомени на неговия баща и други учители.

си поставя за задача да работи за просветното издигане на шопския край (главно селата в Софийско). Дружеството има свой устав, членски внос и организационен живот. Създава библиотека от научни списания и книги. Абонирано е за най-солидното научно списание в страната „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“, издание на Министерството на народното просвещение, в което локорщанинът В. Л. Вълчинов обнародва материал под заглавие „Жетварски песни от Локорско“.

Най-обаятелната фигура сред местната интелигенция е младият народен учител и селски поет Христо Витков. Роден е на 15 май 1882 г. в многолюдно семейство. Първоначалното си образование получава в родното си село. След като завършва гимназия в София, става учител и учителствува непрекъснато в селата: Церово, Зимевица, Илиянци, Куманица (Кубратово) и Локорско. В тези села е оставил незабравими спомени между възрастните с духовитите си и безобидни шеги, а сред малките с приказките, които ги развеждат из потайните царства на самовилите, „боките“ и чудесата.

През Балканската война Христо Витков взема участие като прост войник (тогава умира първата му жена). Завръща се в селото и заварва дома си запустял, а двете си деца в чужди ръце. Общоевропейската война отнася и него. В първите си дни — загива на фронта в Сърбия на 7 октомври 1915 г.

Поетическото дело на Хр. Витков е разнообразно: стихотворения (някои от тях печатани в сп. „Зорница“), разкази, сцени от замислени драми и др. В него се възпяват хайдушката романтика, животът на трудовия селянин в условията на капитализма (идилията „Геле“ и др.), отношението му към всесилния чорбаджия, който е кмет, лихвар и кръчмар, към балканските войни, които слагат дълбок отпечатък в душата и бита на войника селянин, жадуващ за мир и творчески земеделски труд.

Като илюстрация за антивоенните чувства на поета, който вижда във войната авантюризма и безумието на управляващата класа, ще процитираме някои от стиховете му за Балканската и Междусъюзническата война (1912—1913 г.):

„Одрин, Одрин дума чуйна
и в излибата овчарска...
ти си град свещен за наши
ти си Мека, ти си Рим

ти разплака толкова майки
и изчезна като дим.

„И всеки ден се води бой, разказват нам —
Далеч, далеч, къде не знам,
Войски се много бият, гнат —
Села, градища са в плам.
И всяка вечер, всеки ден —
Остават друпи като мен —
Остават сироти вдовици, —
Остават хиляди сираци.“

Битка се потрети
Със сила стихийна —
Рат братоубийна
Разпери крилето

Палят се селата:
Пепел, дим, рушене —
Брат убива брата:
Плач, вик и стелане

Напътни гигантски —
Съсвиват се сили.
Де е господ силни!
Спи ли Бог Славянски!

Връщат се селяци
Тъжно от войната
Свила знамената
Пушки оставили

Слава и победи —
Земни завладени
Сън в лудост по беше,
Сън страшен кошмерети

С поетическото си творчество Христо Витков прослави родното си село. Затова признателните локорщани нарекоха основаното през 1921 г. читалище на негово име. Заслужава да се отбележи, че младият локорщанин и бъдещ учен със световна известност в областта на биологията и агрономическите науки Дончо Костов имал дълбоко уважение и любов към народния учител и поет. Той нарисова първия и досега най-хубав портрет на Христо Витков.

В Първата световна война локорщани участват като бойци предимно в Софийската, наречена „желязна“ дивизия. Бият се храбро на различните фронтове — в Добруджа и срещу съглашенските войски на Южния, Солунски фронт. Падат скъпи жертви. По-събудените от войниците започват да разбират, че войната не се води само за освобождение на

поробените братя в Македония и Добруджа, но че под ръководството на буржоазията и монархията тя придобива несправедлив, завоевателен характер. Това особено се почувствувало в Добруджа, когато по вина на българските управници те трябвало да се бият и срещу братята руси.

Недоволството от войната се проявява за пръв път през есента на 1916 г., когато някои полкове на Първа софийска дивизия се разбунтуват и отказват да преминат Дунава при Свищов. Между ръководителите на този стихийен бунт е и локорщанинът подофицер Георги Стоилов Палев, занаятчия в София. Военното командване осъжда инициаторите на бунта на смърт и присъдата на Георги Стоилов се изпълнява в Скопие. Той е първата жертва на антивоенната борба.

Затягането на войната докарва неимоверни страдания не само сред войниците на фронта, но и в тила, сред жителите на селото. Слабата реколта от необработените ниви, военните реквизиции, гладът и мизерията са всекидневните спътници в нерадостния живот на старците, жените и децата. Затова ехото от победата на Великата октомврийска революция на руските работници и селяни внася нещо ново в душите, укрепва вярата, че може да се последва примерът на братята руси. Мнозина локорщани се завръщат от фронта като „болшевики“ по чувство. Без да са организирани още като комунисти, те се изявяват открито за делото на Октомври, мечтаят да създадат нов живот без капиталистическа експлоатация и буржоазен гнет.

В условията след войната започва нов период в класово-политическата борба на локорщани против буржоазното господство и настъпващия фашизъм. Това е период на организирана борба под ръководството на Българската комунистическа партия. Важен дял в нея заема и Българският земеделски народен съюз.

НАЧЕЛО С БКП — ПРОТИВ КАПИТАЛИЗМА И ФАШИЗМА (1918—1934 г.)

Последната година на войната за цяла България и за Локорско е най-нещастната и най-бурна. Напълно рухват надеждите за благоприятен изход от нея. Народното брожение срещу некадърните и продажни управници, възглавявани от Кобурга Фердинанд, достига невиджани размери. Надига се могъща революционна вълна, която от фронта се понася по цялата страна и в по-голяма или по-малка степен обхваща всички градове и села. Войнишкото въстание през септември 1918 г. е най-ярък израз на революционната стихия, обхванала страната.

Крайт на войната за Локорско означава нов икономически, обществен, политически и духовен живот. Патриархалният бит, вековните традиции на овчарската идилгия са разбити от войните. Войните са включили селото в кръговъртежа на българската капиталистическа икономика. Още в хода на войната локорциани са почувствували нейното жестоко дишане. Няколко десетки млади и пълни със сили мъже начело с народния учител и поет Христо Витков са загинали по бойните полета. Един от тях, Георги Палев, е разстрелян за непокорство и бунт срещу властта.

Войнишкото въстание е посрещнато със смесено чувство на тревога и надежда. Няма обаче сведения за участие на локорциани в него.

Първите дни след войната носят нови огорчения за жителите на Локорско. Много войници от селото биват изпратени в плен като заложници. Някои от тях не се завръщат. Пропадат без вест.

Завършилата с нова национална катастрофа за България Първа световна война има това положително значение за българския народ, че въвелича трудовите народни маси в активен политически живот, тласка ги към бунт и революция. Революционното възбуждение на трудовите народни маси в страната се пренася и в Локорско. За това има дълбоки причини. Десетки семейства в селото са пострадали и разорени от войната. Стопанството им се намира в дълбок упадък. То е гръхнало под непосилното бреме на военните реквизиции и мобилизацията. Добитъкът е намалял. Земята не ражда достатъчно, понеже години наред не е обработвана, както трябва. Ралото са държали слабите старчески и женски ръце, а силните мъжки ръце са били заети с пушки, картечници, саби, топове и снаряди. Мъжете, понесли толкова мъки и тегла по фронтите, не са получили никакво удовлетворение. Те са воювали храбро, но от това няма никаква полза нито за държавата, нито за тях. Само горчилката на недоволството е залегнала дълбоко в душите на демобилизираните воини.

Много локорциани насочват погледите си към града, към промишления труд. А това внася нов елемент в обществения живот на селото. Засилва се влиянието на революционното работническо движение.

Общата историческа обстановка по това време е извънредно благоприятна за подема на революционното движение в селото. Великата октомврийска социалистическа революция и героичната борба на съветските работници и селяни срещу ожесточените пристъпи на международния империализъм предизвикват и се съпровождат от революционен подем в цял свят. Трудещите се народни маси виждат в социалистическата революция в Русия свое собствено дело. Те все по-решително и определено застават на страната на революцията, повеждат активна борба за своето освобождение от капиталистическо и империалистическо робство.

През 1919 г. народните маси в България се изказват решително за промяна в развитието на страната. Извършва се коренен политически прелом: на мястото на банкрутиралите буржоазни политически партии се издигат партии, които изразяват народните интереси — БКП и БЗНС. Партията на тесните социалисти, която преди войната няма съществено

влияние в софийските села, сега се изправя на крака. Създаването в Москва на Комунистическия интернационал подтиква българските пролетарски революционери към още по-активна революционна дейност. Те възприемат оплодотвореното от победата на революцията ленинско учение. Тясносоциалистическата партия се преобразува в комунистическа. Софийската организация на БКП се активизира. Тя разгръща агитационно-пропагандна и организаторска дейност не само сред работниците и служещите в столицата, но и сред селяните в софийските села. Нейни изтъкнати дейци като Христо Халачев, Христо Калайджиев, Иван Бакарджиев, Топалов, Рубен Аврамов кръстосват селата или пък се свързват с привърженици на БКП от шопските села и ги подпомагат в тяхната работа. Работници в София от шопските села, в това число и от Локорско, посещават партийните клубове. Те вземат активно участие и в изграждането на Партийния дом на БКП при Львовия мост (сега Дирекция на народната милиция). Оттам черпят вдъхновение за активна комунистическа агитация в селата. Още през 1919 г. се изграждат организации на БКП в Локорско, Войнеговци, Кремиковци, Чепинци. По-късно възникват и комсомолски организации.

Първоначално в Локорско има две социалистически организации — тясносоциалистическа и широкосоциалистическа. С помощта на ръководни дейци на Софийската окръжна организация на БКП още през 1919 г. двете групи се обединяват в единна организация. Първоначално в нея участвуват Борис Цветанов Дойнов, Гаврил Стоилов Манов, Гаврил Балавесов, Данаил Атанасов Гердин, Димитър Тодоров Божинов, Дине Иванов Гундеров, Дойчин Цветанов Тошанов, Иван Славков Божинов, Никодим Славков Божинов, Петко Колев Бурдин, Трайко Витков Божинов, Христо Митров Ачов. Скоро към нея се присъединяват и други по-будни локорщани и тя израства като влиятелна политическа сила в селото.

Комсомолската организация се създава в 1920 или 1921 година. Нейни активисти тогава са Васил Евтимов Денков, Дене Иванов Гундеров, Мончо Попов, Никола Петков Лазариков, Станой Ангелков Гердин.

В Локорско съществува още от момента на създаването на БЗНС земеделска дружба. След войната тя се разраства и усилва своето влияние сред селяните.

Характерна черта на политическия живот в Локорско е, че комунисти и земеделци действуват заедно по редица основни въпроси на селото. Те подкрепят активно прогресивните ре-

форми на правителството на Александър Стамболийски. Обединяват се около мероприятията на правителството за намаляване на общинските данъци, на таксите за паша в общинската мера, за опазване на горите от безпощадното им унищожаване от козите. На тази основа се пораждаат и остри социални противоречия в селото. Онези селски семейства, които притежават повече кози — Ачови, Тодоракови, Пунякови, Джоджови и др., са недоволни. При осъществяване на мероприятията по премахване на козите има изблици на стихийна и остра съпротива.

Важен момент в съвместната дейност на комунисти и земеделци е създаването на читалище в с. Локорско. По инициатива на група млади работници и ученици, подкрепена от местните учители, през август 1921 г. се изгражда младежко културно-просветно дружество. Двигател на работата фактически е комсомолската организация. По това време в селото няма младежка организация на БЗНС. Младежкото културно-просветно дружество фактически обединява комунисти и земеделци. По-късно то се преименува в читалище „Христо Витков“. По такъв начин наред с училището възниква важен културно-просветен център в селото, който по-нататък играе извънредно важна роля в обществения и политическия му живот.

Организациите на БКП и Комсомола в Локорско поддържат тесни връзки с комунистите и комсомолците от другите шопски села — Кремиковци, Сеславци, Чепинци, Войнеговци, Гниляне, Кумарица и пр. Още тогава локорските комунисти, особено комсомолците, изпъкват с по-високото си образование и по-широка култура. Те играят активна роля за разрастването на комунистическото движение в софийските села. Комунистите от тези села често водят бедните селяни на манифестации и демонстрации в София. Устройват и междуселски митинги и манифестации. По време на избори се борят активно за победата на комунистическите кандидати. Избират се и първите общински съветници комунисти. Особено активни са по време на референдума за съдене на виновниците за националната катастрофа. Съвместно със земеделците те осигуряват победа на народните сили над буржоазната реакция.

В Локорско се разгръща активна работа по събиране на помощи за гладуващите съветски работници и селяни. През 1921 г. тук се събират около 600—700 кг жито и 100 кг фасул.

През 1922 г. във връзка с настъпилото влошаване на от-

ношенията между БКП и БЗНС в Локорско възникват раз-
ногласия в организацията на БКП. Една група, известните
„компартисти“, се отцепват поради нежелание да водят по-
следователна класова политика. Това са Дойчин Цветанов,
Трайко Витков, Димитър Тодоров Божинов. Те упорито от-
стояват своите разбирания или проявяват просто инат. На-
пускат БКП и влизат в БЗНС. Но и в БЗНС те продължават
да стоят на позицията на сътрудничество между комунисти
и земеделци.

Единодействието между комунисти и земеделци в Локор-
ско е нарушено за кратко време през първата половина на
1923 г. То е резултат от неправилните разбирания на Цен-
тралното ръководство на БЗНС за борба на два фронта — и
срещу буржоазията, и срещу комунистите. За щастие отра-
жението на тази погрешна политическа линия на БЗНС в Ло-
корско не е много силно, но се проявява както сред земедел-
ците, така и сред комунистите. Поради преследванията срещу
комунистите тази политическа линия на БЗНС поражда из-
вестно озлобление сред част от комунистите. Затова и някои
от тях не могат правилно да оценят противонародния харак-
тер на деветоюнския фашистки преврат 1923 г., изказват се
против БЗНС. Но в огромното си мнозинство и комунистите,
и земеделците в Локорско разбират противонародния харак-
тер на преврата. Затова и скоро намират общ език и си съ-
трудничат в борбата против фашизма.

Ориентацията на БКП към въоръжено антифашистко въ-
стание се посреща добре от комунистите в Локорско и дру-
гите софийски села. Те започват активна подготовка за него.
Събират оръжие. Планират и съгласуват действията си с ко-
мунистите от съседните села. Много активна дейност за под-
готовката на въстанието развиват локорските комунисти Га-
врил Стоилов Манов и Иван Славков Божинов. Те поддържат
връзки с комунистите от Кремиковци, Войнеговци, Чепинци,
Сеславци. На едно нелегално събрание на представители на
партийните организации от горните села по доклад на Гаврил
Манов много сериозно се обсъжда планът за действие на ко-
мунистите при избухване на въстанието. Но, изглежда, те
рано получават контрапарола, затова не предприемат ни-
какви действия.

В посочените села не се постигат осезателни резултати в
изграждането на единен фронт със земеделците, понеже най-
активните техни дейци се изпокрили. По-другояче се развиват
събитията в с. Гниляне, където комунисти и земеделци дей-

ствуват заедно. Те се вдигат на въстание. Завземат властта
и създават известната Гнилянска комуна. Но тя съществува
съвършено кратко време. Фашистката полиция я разгонва.

След поражението на Септемврийското въстание в 1923 г.
политическият живот в Локорско затихва. Живее и работи
само читалището. В него действуват рамо до рамо комунисти
и земеделци. Тяхното единодействие се укрепва още повече
от априлските събития през 1925 г. БКП е в дълбока нелегал-
ност. Комсомолът фактически престава да съществува. Но за
селските условия това няма особено значение. Комунистите
продължават да действуват като комунисти. Антикомунисти-
ческата пропаганда се опитва да опетни някои от активните
комунисти като Гаврил Манов с инсинуации за злоупотреба
на някакви си „руски пари“, получени уж за осъществяване
на Септемврийското въстание. Общо до 1927 г. тук не се из-
вършва особено активна дейност от страна на партийната и
младежката организация.

През 1927 г. започва ново оживяване на политическия жи-
вот в селото. Това е свързано със създаването на Работниче-
ска партия. Нейни активисти са Иван Славков Божинов, Дене
и Боне Иванови Гундерови, Гаврил Стойчев Богданов, Бог-
дан Алексов Юнаров, Благой Атанасов Гердин, Никодим Сл.
Божинов, Боян Стоянов Стойчев, Серафим Кръстев Марин-
ков и др. През 1928 г. се оформя организационно и нелегална
комунистическа група, в която влизат Г. Богданов, Ив. и Н.
Божинови, Благой Гердин, Тодор Мигров Гаджов и др. Из-
гражда се и младежка комунистическа организация — РМС.
В нея се изявяват като най-активни ремсисти Костадин Трай-
ков Божинов, Тодор М. Гаджов, Симеон Найденов Ценков,
Богдан А. Юнаров, Костадин Ангелков Гердин, Димитър То-
доров Гаджов, Иван Йорданов Манов, Георги Йорданов Тур-
чов и много други. По това време се активизира и земедел-
ската дружба, при която се изгражда и младежка земедел-
ска организация.

През тези години (1926—1929 г.) вниманието на цялото
население на селото е погълнато от работата по постройката
на училищна сграда. Училището се строи със средства на об-
щината и кредит от Земеделската банка. Много от работите
се извършват от самите селяни: изкопаване на основите, пре-
карване на камъни, тухли, вар пясък, дървен материал. Ра-
ботата е крайно напрегната. Мобилизирани са всички на-
родни сили. Всички политически организации се стремят да
внесат своя дял в това благородно дело. Не остават назад и

комунистите. Много активна дейност развива читалището. То мобилизира своите членове за активно участие в строителните работи на училището, особено за построяването на училищния салон и изграждането на сцена за театрални представления.

Откриването на училището е двоен празник за селото. Изградено е голямо училище с просторни, хубави и светли учебни стаи. Заедно с това в училището намира приятен и читалище „Христо Витков“, за което е отделена специална стая. По такъв начин народната просвета и култура се съсредоточават в една сграда. Училището се грижи за образованието и възпитанието на децата, читалището просвещава и повишава културата на цялото възрастно население. Читалището обслужва с библиотеката си и учениците както в селското училище, така и тези в софийските гимназии. За малкото и бедно Локорско това е най-доброто разрешение за момента. Но неговите ученолюбиви жители не искат да се помирят с това положение и замислят построяването на читалищен дом.

От 1927 до 1930 г. селото преживява истински подем в културно и обществено-политическо отношение. Това е време на единодействие между комунисти и земеделци. Най-добре то се проявява в културната и просветната дейност на читалището. Председател на читалището тогава е ръководителят на местната дружба и известен деец на БЗНС, окръжен съветник Евлоги Тодоров Кьойбашин. В неговото настоятелство участвуват активни дейци на БКП и БЗНС, като Гаврил Богданов, Павел Цветанов, Боян Стойчев и др. Тяхната дейност има ясно подчертана прогресивна насока. Читалищната библиотека се обогатява с прогресивна литература. Читалището се абонира за прогресивни списания, сред които на първо място за „Наковалня“ (с протоколно решение от 23 ноември 1928 г.).

Читалището устройва народни четения с разнообразен характер. Разгръща се активна театрална дейност. Представят се хубави и добре подготвени пиеси — „Майстори“, „Големачов“, „Женитба“, „Коварство и любов“. Жителите на селото с огромен интерес се откликват на читалищните представления. За две представления на 15 и 16 април 1928 г. на драмата „Майстори“ читалището събира 2255 лв. приход. Тогава читалището усилено строи сцената в училищния салон. Строителството се извършва на стопански начала, т. е. с труда на читалищните членове. При това притокът на нови членове е голям. Всички по-будни локоршани — селяни, работници, за-

наятчий и всички интелигенти встъпват в неговите редици. Купуването на читалищен грамофон е важно културно събитие. То привлича цялата младеж в читалището.

По това време политическата дейност в Локорско е насочена към борба за демократизиране на обществото, против режима на демократическия съговор на А. Ляпчев. Локорските комунисти и земеделци работят енергично за пробива във фашистката диктатура.

От Локорско излизат активни дейци на БРП от околийски мащаб. Сформиран е Околийски комитет на БРП, в който влизат Гаврил Богданов от Локорско, Йордан Танев от с. Кумарица (сега Ал. Войково), Богдан Таранджийски от с. Студена. Локорската организация на БРП и РМС като много активни и многобройни заемат централно място в цялата околия. Те оказват помощ на комунистите и ремсистите в другите села на Софийска околия. По такъв начин селото започва да играе ролята на важен център на революционното работническо движение. Фактическият център обаче си остава София. Тук в клубовете на РП и РМС, в профсъюзите се привличат активни привърженици на комунистическото движение в софийските села. Тук именно най-силно се изявяват и работническите дейци от Локорско. Оттук те изпъкват като ръководители на революционното работническо движение в Софийско.

Голямо оживление в политическия живот в Локорско и софийските села настъпва при управлението на Народния блок от юни 1931 до 19 май 1934 г. С пълно право може да се каже, че това са години на интензивна политическа дейност. Тогава революционното работническо движение под легалната форма на Работническата партия и Работническия младежки съюз пуска дълбоки корени в софийските села. Локорско се утвърждава като челно село в това отношение. Работници, студенти, ученици и др. от Локорско се включват в актива на Софийските организации на БКП, Комсомола, БРП и РМС, в маркс-ленинските ученически кръжоци. Там те развиват активна революционна дейност и се утвърждават като способни агитатори и организатори на революционното работническо движение. На тази основа се издигат и като ръководни дейци в Софийска околия. Тази тяхна дейност е толкова разностранна и голяма, че тук не е възможно да се разкаже за нея в пълнота.

В началото на 30-те години в софийските организации на РП и РМС, на БКП и Комсомола се включват много работ-

нии от Локорско и съседните софийски села. Особена активност проявяват младежите. Сред локорските младежи се открояват с активността си Тодор Гаджов, Георги Турчов, Димитър Георгиев Тошков, Тодор Трайков Тошков, Благой Славков Билев, Божия Никодимов Божинов, Костадин Тр. Божинов, Воин Трайков Божинов, Трайко Симеонов Панков, Георги Димитров Петков, Владимир Гаврилов Тодораков, Костадин Трайков Петров, Иван Йорданов Манов и др. Димитър Тошков като работник в дърводелската фабрика на Главининов се включва в ремсовата организация. Скоро става неин секретар, а също член и секретар на нелегалната комсомолска организация. Той участва във всички акции на партията и РМС и изпъква с дисциплинираността си, твърдостта си, чувството за отговорност към пролетарското освободително движение. Арестуван няколко пъти от полицията, той показва пословична твърдост пред врага. Ръководителите на партията и Комсомола оценяват неговите волеви и боеви качества и му възлагат грижата за охраната на комунистическите оратори на честите тогава митинги и трибуни. В работата си като ръководител на ремсовата и комсомолската организация, Димитър показва голяма високостепенност към себе си и към членовете на организацията. Не търпи никаква разслабеност.

В острите класови и политически битки на софийския пролетариат работниците от Локорско и особено младежите получават необходимата пролетарска закалка. Бурният политически живот увеличава и учащата се младеж. Сред софийските средношколци и студентите влиянието на комунистическите идеи се разраства бързо. Много ученици от Локорско също се включват в работата на маркс-ленинските кръжоци и в комсомолските организации на софийските гимназии. Някой от тях се издигат и на ръководна работа в Комсомола. Така в началото на 30-те години учениците от Локорско Воин Божинов и Владимир Тодораков се издигат като секретари на комсомолската организация в Трета мъжка гимназия. Последователно и двамата са членове и на РК на Комсомола в „Ючбунар“. В други гимназии и училища локорските младежи стават активисти на комсомолските организации. Такива са Костадин Тр. Петров, Митър Гаврилов Ачов, Найдено Богданов Караманов и др.

За Локорско и софийските села по това време изпъква една твърде характерна особеност в развитието на комунистическото движение. Включилите се в организациите на РП

(респ. БКП) и РМС (Комсомола) в София локорски младежи, работници, учащи се изграждат по места самостоятелни селски организации на партията и младежката организация. В Локорско се формират и развиват масови и бойки организации на БРП и на РМС. Към ремсовата организация се оформя и многобройна детска група. В клуба на партията и РМС в Локорско, къщата на загиналия в Първата световна война народен учител и поет Христо Витков, се развива активна агитационна и пропагандистка работа сред жителите на Локорско и особено сред младежите. Тук винаги е претърпяно и шумно. Изнасят се интересни беседи. Разучават се революционни песни и маршове. Четат се комунистически вестници и списания („Поглед“, „Ехо“, „Работническо дело“, „Жупел“, „Звезда“), интересни популярни брошури („Произход на вселената“, „Азбуката на комунизма“ и мн. др.), разкриващи закономерностите на общественото-историческото развитие, на класовата и политическа борба и пр.

Както в Локорско, така и в съседните села се организират масови митинги и събрания, на които говорят пламенни комунистически оратори от София. Сред младежите се създават боеви настроения. Още от детска възраст те опознават великата сила на комунистическите идеи. При това тук действа много силно такъв фактор като близкото познание, роднинските връзки и пр. При съществуващата тогава обстановка на масово устремяване на локорските младежи на работа и учение в София съществуването на активни организации на РП и РМС в селото изиграва решителна роля за тяхното правилно ориентиране в градската обстановка. Улеснява се и включването им в градските организации на РМС и РП. И покъсно това е един сигурен път за въвличането на локорските работници и служещи в комунистическото движение. Той се използва твърде умело от нелегалните организации на РМС и РП.

До деветнайсетомайския преврат в 1934 г. организациите на РП и РМС в Локорско развиват не само активна политическа и агитационна дейност. Те се включват и в редица народополезни начинания: почистване на обществени кладенци, напрана на водопои за добитък, поправка и напрана на пътища в полето и за Балкана. Със своята трудова дейност комунистите показват на селяните готовността си да ги подпомогнат не след социалистическата революция, а веднага. В тези акции самите комунисти и особено младежите се възпитават в дух на уважение към творческия народополезен труд.

По време на управлението на Народния блок локорските комунисти и комсомолци действуват при много напрегната обстановка. Успоредно с техните организации в селото действуват и силни организации на БЗНС и ЗМС. В обстановката на непрекъснатата се терор срещу работническите организации от страна на полицията, на правителството, в което участвуват и представители на БЗНС, и между локорските комунисти и земеделци прониква духът на вражда и съперничество. При това в ръководството на БЗНС и ЗМС вземат връх антикомунистически настроени хора. Това усилва напрежението между двете братски народни организации. Стига се до открита вражда. През есента на 1932 г. група членове на ЗМС една вечер стрелят от засада в местността „Неден“ под сејото срещу завръщащите се от събрание ремсисти.

Враждата между комунисти и земеделци се отразява отрицателно върху дейността на читалището. В ожесточаващата се политическа битка неговата дейност замира. Господстващите в неговото ръководство земеделци пристъпват към масово изключване на комунисти от читалището. Съперничеството се пренася и в други области на младежката и обществената дейност — в спорта и кооперацията. В селото се създават два спортни клуба — „Шоп“ на земеделците и „Удар“ на комунистите. Това е излишно и вредно. Но то се поддържа от антикомунистическите предразсъдъци на някои ръководни среди на БЗНС и от сектантството на комунистите.

Локорските комунисти и ремсисти действуват като активисти и в съседните села. Те участвуват активно в масовите митинги в тези села. Такъв митинг се провежда в с. Кремиковци през пролетта на 1933 г. В него участвуват към 30 локорски комунисти и ремсисти — Гаврил Богданов, Стоил Тодоров Божинов, Георги Йорданов Турчов, Тодор М. Гаджов, Илия Йорданов Манов, Гаврил Пешов Господинов, Благой Билев и др. Срещу участниците в този митинг полицията предприема решителни действия. В Кремиковци е изпратена значителна полицейска сила. За залавянето на локорските комунисти в Локорско пристига цял взвод конни полицаи. Арестувани са Илия Манов, Стоил Божинов, Гаврил Господинов. Полицейската потеря обаче не успява да залови един от главните организатори на този митинг — Благой Сл. Билев. Той успява да избяга от преследващите го полицаи и да се укрие в Балкана. Не успяват да заловят и Гаврил Богданов, замиснал направо за София. Арестуваните след разпит в полицията са освободени.

Ремсовата организация и детската група от с. Локорско в 1933 г.

Равносметката от развоя на комунистическото и земеделското движение в Локорско след 1923 година е ясна. Ако през първите години след войната тук са поставени основите на комунистическото движение и се разгръща активно земеделско движение, сега и двете движения се вкореняват в политическия живот на селото. Особено забележителен е прогресът на комунистическото движение. Локорските комунисти създават крепки организации на РП и РМС. В тях са включени като активисти членове или просто симпатизанти над 100 души. В детската група на РМС са привлечени над 20 деца — бъдещи активисти на движението. Те се проявяват като активни дейци както на софийските организации, така и околняската организация на РП и РМС. Локорско придобива вече славата на едно от комунизираните софийски села. Създадени са здрави пролетарски традиции. Оформено е силно работническо ядро както в партийната, така и в младежката организация. Това има извънредно голямо значение в по-нататъшното развитие на антифашисткото движение в селото. В същото време

локорските комунисти и земеделци вкусват от плодовете на задружната дейност. Разбират и пагубното влияние на междупартийната вражда. Това става сериозна гаранция за по успешна единнофронтиска дейност в бъдеще. За това много ще помогне откритата монархо-фашистка диктатура след деветнайсетомайския преврат 1934 г.

ЕДИНЕН ФРОНТ ПРОТИВ МОНАРХО-ФАШИСТКАТА ДИКТАТУРА (1935—1939 Г.)

Деветнайсетомайският фашистки преврат създава свършено нова политическа обстановка в страната и в Локорско. За разлика от деветоюнския в 1923 г. превратът през май 1934 г. веднага нанася парализиращ удар върху буржоазните парламентарни порядки. Това е преврат, с който започва формирането на откритата монархо-фашистка диктатура. На политическата авансцена излизат монархическият институт и царят с неговите прерогативи, преливащи през границите на конституцията. Приказките за компетентността, против корупцията и политическата безпътница на буржоазните партии всъщност са маскировка на политическото господство на реакционните фашистки сили в страната.

Разпускането на всички политически партии наред с отрицателното влияние върху политическия живот в страната има и известно положително отражение. То се състои в това, че на трудещите се маси става ясен диктаторският, авторитарният характер на властта. От друга страна, това облагодетелствува в известно отношение Българската комунистическа партия. Тя е единствената политическа партия в страната, която има изградена и опитна нелегална организация. Нейната политическа и социална програма са свършено ясни. Тя най-бързо и лесно се приспособява към новата историческа обстановка.

Забраната на всички политически партии нанася чувствителен удар на легалното проявление на БКП — БРП. Но и тази масова партия минава успешно в нелегалност. Нейните дейци бързо се приспособяват към новата политическа обстановка. Създава се оригинално положение — успоредно съществуват и се намират в организационна връзка две нелегални марксистко-ленински работнически партии — БКП и БРП, а също така и две нелегални младежки комунистически организации — БКМС, РМС и към тях още и БОНСС и марксистко-ленински ученически кръжоци. Това внася известна неяснота сред комунистите и ремсистите и забавя процеса на политическата преориентация на БКП.

Едва сред решенията на VII конгрес на Коминтерна (1935 г.) и VI пленум на БКП (1936 г.) се стига до единствено правилно решение — да се запази и развие само една марксистко-ленинска нелегална партия на българската работническа класа — нелегалната Българска работническа партия. До това правилно решение обаче се стига доста късно — едва в началото на 1938 г. Дотогава се изграждат успоредно две нелегални работнически организации както по партийна, така и по младежка линия. Това в значителна степен поглъща много повече сили и средства, отколкото създаването и развитието на една нелегална организация.

Този баев, понякога мъчителен процес в Локорско протича сравнително леко в известно отношение: в областта на работата в масовите организации, особено в читалището.

Монархо-фашистката диктатура стоварва тежки удари и върху комунистическото движение в Локорско и софийските села. Още през есента на 1934 г. в казармата е арестуван Георги Йорданов Турчов. След жестоки инквизиции той е предаден на военнополовия съд. Съдът го осъжда на 12 и половина години строг тъмничен затвор. Във връзка с този провал в I-ви конен полк е арестуван и осъден Александър Войков от с. Кумарица (сега Ал. Войково), Софийско. За тази цел се провежда втори процес и военнополовият съд осъжда Ал. Войков на смърт чрез обесване. Присъдата е изпълнена през 1935 г.

През пролетта на 1935 г. полицията разкрива широката мрежа на ученическата организация марксистко-ленински кръжоци в София. Арестувани са много членове и ръководители на тази организация в различните средни училища в столицата. Арестувани са и двама младежи от Локорско — Владимир Гаврилов Тодораков, ученик в III мъжка гимназия, и Митър Гаврилов Ачов, ученик в I мъжка гимназия. До съд не се стига.

Но и двамата са изключени от гимназията — първият завинаги от всички гимназии в страната, вторият — за 2 години, също от всички гимназии. И двамата са принудени да се завърнат на село.

По това време в Локорско се организират две нелегални ремсови групи: едната на учащи се (Владимир Г. Тодораков, Воин Тр. Божинов, Митър Г. Ачов, Найден Б. Караманов, Катерина Гаврилова Ганева), другата на работници (Благой Сл. Билев, Виктор Симеонов Денков, Георги Д. Петков, Георги Цветанов Зозов, Трайко С. Панков и др.). Те работят успоредно и независимо една от друга. Няма и определена организационна връзка с нелегалната организация на РМС в Софийска околия. Работят по инициатива на своите членове, които имат преки връзки със софийската градска организация на РМС. Ремсистите се занимават с просветна работа и пръскане на нелегални позиви. След едно такова пръскане на позиви от Владимир Тодораков, Воин Божинов и Найден Караманов в навечерието на 1 август — международния ден за борба против войната — полицията по доклад на кметския наместник П. Попов арестува пет души. Двама земеделци и трима комунисти — Благой Христов Джагаров, Павел Цветанов Караманов, Воин Тр. Божинов, Владимир Г. Тодораков и Найден Караманов. Арестуваните са подложени на разпит в кметското наместничество (общината) и закарани от двама стражари в полицейския участък в с. Курило. Там ги подлагат на жесток побой, но всички се държат твърдо. Оттам ги препращат в Софийското околийско управление, откъдето ги освобождават по липса на доказателства.

През 1935 г. е арестуван и Димитър Тошков. Въпреки жестокия побой в полицейския участък в Курило полицията не изтръгва от този корав революционер признания. Пращат го в затвора, като му определят гаранция 1000 лв. В затвора Димитър Тошков се среща с осъдения вече Георги Турчов. Той предлага на Г. Турчов да излезе вместо него от затвора, предполагайки, че полицията не може нищо друго да му направи след това, освен да му стовари нов жесток побой. Партийното ръководство на затвора обаче не разрешава това действие на локорските комунисти.

Полицейският терор, арестите и побоищата не сломяват волята на локорските комунисти и ремсисте за революционна борба против фашизма. Партийната организация в Локорско води редовен организационен и политически живот. В нея участвуват Бл. Гердин, В. Божинов, Г. Богданов, Д. Гундеров, Н.

Божинов, С. Кръстев, Ст. Божинов, Т. Гаджов и др. Тя установява дружески отношения с ръководните дейци на местната дружба на БЗНС и в сътрудничество с тях се насочва към активна легална работа в читалището и кредитната кооперация.

Локорските комунисти и ремсисти участвуват активно в антифашисткото движение навсякъде, където работят или учат. Тр. Панков е активен деец на окръжната организация на РМС. Той участвува в работата на една нелегална печатница и при нейното разкриване от полицията е арестуван и изпратен в затвора (1936 г.). Г. Богданов ръководи дейността на нелегалните партийни организации в селата от целия район (тогава I селски район на БРП и РМС, а по късно вече Локорски район). През лятото на 1936 г. локорски комунисти и ремсисти са в трудовашката рота при с. Реброво — Антон Владимиров Ачов, Борис Стоилов Пърпов, Вл. Тодораков, Д. Тошков, Петър Тодоров Пуняков, Петър Цветанов Зозов, Тодор Величков Джоджов, Тодор Трайков Тошков и Стефан Никодинов Божинов. Там те открито се бунтуват срещу порядките в ротата и лошата храна. За непокорство и подстрекателство са арестувани и разобличени като комунисти Д. Тошков и Вл. Тодораков. Но солидарността на техните другари от селото и всички останали трудоваци принуждава командването на трудовашката рота да ги освободи.

Дейността на локорските антифашисти начело с комунистите в читалището се насочва към укрепване и разширяване на демократичните порядки в него. На годишното отчетно събрание на читалището, проведено на 5 май 1935 г., се набелязва пътят за подем в неговата дейност. Приема се нов устав, в който се разширява вътрешната демокрация. По чл. 7 се определя, че действителен член на читалището може да бъде всеки български гражданин, навършил 18 години, „без разлика на пол, религия, народност и убеждение“, „с граждански и политически права“, като плаща 2 лева месечен членски внос. За по-младите от 18 години се предвижда членски внос 1 лев месечно. Изборът на ново настоятелство на читалището се извършва всяка година. Това става в началото на януари.

В новоизбраното читалищно настоятелство са включени активни дейци на БРП и БЗНС, а в контролната комисия — доверени хора на властта. Това е особен подход, който придава „политическа благонадеждност“ на читалищното ръководство. Много важна стъпка към превръщане на читалището в разсадник на прогресивни и революционни идеи е избирането на

комунисти за библиотекари. През юни 1935 г. за такъв е избран Илия Йорданов Манов. През 1938 г. го замества Божинов Никодинов Божинов, а след смъртта на Божинов — Богдан Тодоров Къойбашин. И тримата са комунисти и ремсисти. Със своята работа те не само насочват младежите и девойките, всички селяни към прогресивната българска и съветска литература, но поставят помещението на читалището на разположение на нелегалните организации на БРП и РМС в селото. Локорските комунисти и ремсисти имат свободен достъп до сградата на училището. Там те често провеждат и свои нелегални сбирки — било в тъмните стаички на първия и втория етаж, било в мазето. Самото помещение на читалището е място за срещи на активистите на партийната и на ремсовата организация, за разпределение на тяхната нелегална работа.

Чрез читалището комунистите и ремсистите поддържат най-живи и тесни връзки с младежите и с всички селяни. Чрез книгите и добре подготвените театрални представления те въздействуват за укрепване и изясняване на народностното и политическото съзнание на локорските селяни. За младежите и девойките пък читалището се превръща в истински младежки клуб за интересно и увлекателно прекарване на времето. Читалището устройва танцови забави, седенки, тлаки и пр. Читалищният грамофон обслужва цялото село при именни и рождени дни.

От май 1935 до 1943 г. читалището играе изключително голяма културно-просветна и обществено-политическа роля в Локорско. Чрез него се набелязват и осъществяват народополезни начинания. Благодарение на умелата работа на комунистите и ремсистите читалището става такъв културно-просветен и обществен център, срещу когото монархо-фашистката власт не може да предприеме никакви сериозни репресивни действия.

Комунистите в съюз със земеделците възглавяват работата за общественополезни инициативи в селото. Те изработват цялостна програма за дейността си и успяват да принудят самите фашистски власти да приемат тази програма като своя. Това се извършва на едно общоселско събрание в училищния салон. Събранието става на 13 април 1936 г. На него се обсъждат извънредно важни въпроси за развитието на селото, които мобилизират цялото население и го сплотяват под ръководството на БРП. Обсъждат се въпросите: строителството на читалище-паметник и избиране на комитет за неговото извършване; създаване при читалището на спортно-туристически

отдел; покупка на радио; набелязване на културни мероприятия, а също и мероприятия за благоустройството и украсата на селото.

Събранието преминава при напрегната обстановка. Реакционерите се опитват да осуетят вземането на конкретни решения по повдигнатите въпроси. Но комунистите, земеделците и прогресивните хора в селото вземат връх. Предложената от комунистите програма е приета изцяло. Събранието решава: да се изгради строителен комитет за постройката на читалище-паметник; да се открие към читалището спортно-туристически отдел; да се купи радио; да се осъществят полезни за селото и селяните мероприятия със съдействието на общината.

За съдържанието и характера на тези мероприятия, набелязани на общоселското събрание на 13 април 1936 г., много красноречиво говори протоколът от него. Пръв се изказва за тях Гаврил Богданов. Неговото изказване е пълно и точно изложение на становището на нелегалната партийна организация на БРП в Локорско. Като очертава мястото и ролята на читалището, той изтъква:

„Широките рамки на културната и стопанската дейност му (на читалището, б. ред.) дават право да участва със свое мнение във всички начинания било частни, особено обществени, в които се заангажира трудът на всички годни за работа и се предвижда ползата за болшинството. Естественото правило 2 глави са повече от една, още повече като се има пред вид и обстоятелството, че тук, в читалището, са организирани най-будните наши съселяни, ни дава право да разискваме и посочим какво е нужно да се направи, за да спомогнем за общото повдигане на селото ни. Не е достатъчно да приказваме само общи думи, нужно е да посочим определени конкретни мероприятия, чието осъществяване е препоръчително, е желателно, е нужно.“

По-нататък в изказването се подчертава, че „по културните мероприятия“ трябва: „1) разумно и постепенно прилагане на плана на селото ни; 2) украса на прокараните улици с дръвчета (и плодни и декоративни); 3) направа на мостове; 4) разумно сградоустройство; 5) водоснабдяване; 6) ограждане на училищния двор и украса на същия; 7) постройка на читалище-паметник; 8) направа на парк от читалището при Кърчовата воденица; 9) електрификация на селото; 10) даване на мястото при Язо (реката) — Турската ливада за читалището.“

„По стопанските“: 1) определяне на пътищата; 2) направа

на удобни водопоища за добитъка; 3) планово използване на общинската гора и частните горски имоти, прокарване шосе до Огоя; 4) постройка на кооперативна млекарница за преработване на овчето мляко; 5) малката мера за паша изисква намаление до минимум общинските данъци **съобразно раз мера им до 1923 г.**“ (подчертано от ред.).

Накрая се фиксира такова решение:

„Събранието реши да се изработи една резолюция по плана на Гаврил Богданов, която да бъде представена на Чепинския комитет с пожелание „с молба да удовлетвори исканията ни.“

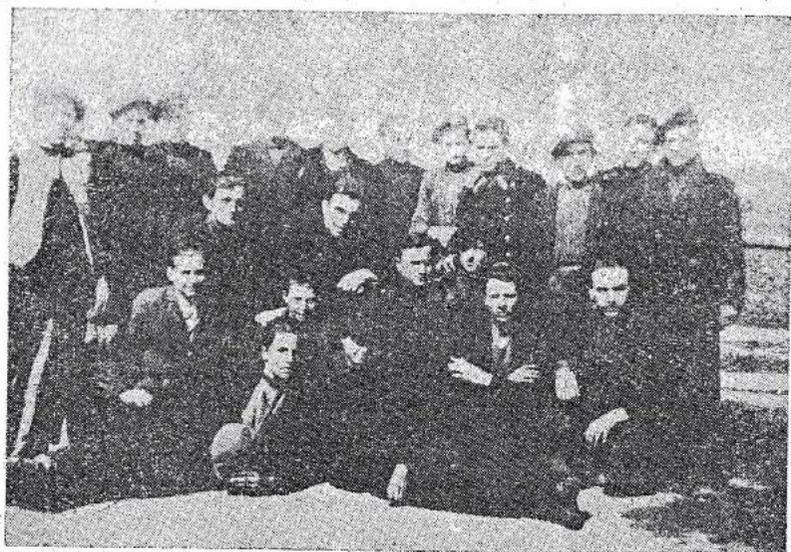
В заключение в протокола се отбелязва: „При общо задоволство от поставените въпроси и тяхното разумно разрешение председателят обяви заседанието закрито.“

Тук заслужава да се изтъкне, че това изключително важно в политическо отношение събрание изпъква с ясно очертаната си антифашистка насоченост. Ни много, ни малко неговите участници по заобиколен начин, но съвсем недвусмислено заявяват своята привързаност към порядките до 1923 година.

Пет дни по-късно на общоселско събрание се избира и комитет за постройката на читалище-паметник, който започва активна дейност за намиране място и за събиране средства за бъдещото читалище. Пряк резултат от дейността на този комитет е предаването на читалището мястото в центъра на селото.

Приетата от жителите на Локорско програма за развитие на селото в културно и стопанско отношение в 1936 г., програма на локорските комунисти, естествено трудно може да се реализира в условията на монархо-фашистката власт. Нейното значение се състои в реалистичния, практически подход към жизнените проблеми на селото. В редица отношения осъществяването ѝ започва още тогава и се постигат определени резултати. Реализмът на програмата я прави приемлива дори за фашистките управници. Те нямат никакво основание да я отхвърлят, а са принудени да съдействуват за осъществяването ѝ. А това има огромно политическо значение за насочване на селяните по правилен път на борба и работа. Чрез нея локорските комунисти в съюз със земеделците се изявяват като действителни ръководители на трудовите народни маси.

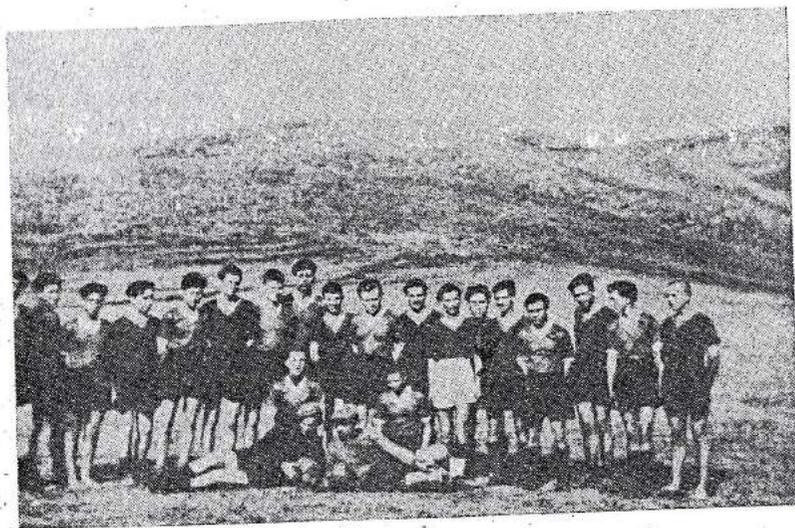
От 1936 г. до победата на социалистическата революция на 9 септември 1944 г. читалището става легалният център за дейност на локорските комунисти. В неговото настоятелство до януари 1943 г. участвуват само комунисти и един или двама земеделци. През 1943—1944 г. се избира по политически съоб-

Група ремсисти спортисти от с. Локорско:

ражения по-безпартийно настоятелство. Това става така, защото главното внимание на партийната и ремсовата организация се насочва вече към нелегалната и въоръжената борба против монархо-фашисткия режим. В ръководството на читалището от 1937 година до 8 януари 1943 г. участвуват 17 членове и ръководители на БРП и РМС. От тях водеща роля играят ръководните дейци на партията и РМС: Божинов Н. Божинов, Воин Тр. Божинов, Владимир Г. Тодораков, Гаврил Ст. Богданов, Димитър Г. Тошков, Илия Йорд. Манов, Митър Г. Ачов, Христо Несторов Ачов. Те именно определят политиката, задачите и практическата дейност на читалищното ръководство. Те насочват работата и на спортно-туристическия отдел, в който също работят активни комунисти и ремсисти като Трайко С. Панков, Богдан Димитров Манолов и др.

През целия този период читалището върши незаменима си нищо работа за разпространяване на революционните и прогресивни идеи сред младежта. Главно негово средство в това отношение са вечерниките и танцовите забави, широкото раз-

Пред мач на футболистите ремсисти от с. Локорско и с. Чепинци на „Турчинца“.

пространение на съветската художествена литература, устройването на младежки излети в реката и екскурзии до Витоша и в Стара планина, футболни и волейболни състезания със спортисти от селата на Софийска околия.

Читалището израства като роден дом за всички младежи и девойки. Устройваните от неговите членове и активисти (почти изключително комунисти и ремсисти) забави на открито — на сбиршето или в реката — държат младежите и девойките настрана от кръчмите и кафенето. Сред локорските младежи се укрепват трезвени традиции. Освен това в подходяща форма пред тях се изнасят беседи или се декламираат стихове с революционно съдържание.

Любителската театрална труппа на читалището работи с жар за добро представяне на прогресивни пиеси. Тя се стреми да представи пред жителите на селото високохудожествени драматични произведения, влезли в класиката на българската и световната драматургия. Представят се такива драматични произведения като „Майстори“, „Ревизор“, „Неразделни“,

„Бащи и синове“, „В. Левски“ и мн. др. Театралните вечеринки са вълнуващи празници за локорщани. При това всяко представление се предшества с декламация на революционни стихове или стихове на народния поет Иван Вазов, посветени на българските национални революционери. Стиховете на Смирненски, на Блок и др. будят в съзнанието на младежите и девойките, на всички трудови селяни революционни мисли и настроения.

Важна роля за идейно-политическото възпитание и образование на младежите и девойките играят сказките и рефератите, устройвани от читалището. Чрез тях те се запознават с важни въпроси на естествените науки, с историята на българското националноосвободително движение, с революционната дейност на неговите дейци като Левски, Ботев, Раковски.

Най-силното средство за разпространение на революционната комунистическа идеология, са прогресивните произведения на българската и световната, особено на съветската художествена литература. Съветските романи „Тихият Дон“, „Разораната целина“, „Майка“ от Горки, „Хляб“ от Алексей Н. Толстой и др. се четат непрекъснато от младежите и девойките. Някои от тях ги четат на глас пред цялото си семейство. Подвигът на майката от романа на Горки вълнува и локорските майки, които много добре знаят, че и техните свидници са тръгнали по опасния и тежък път на борбата за правда и свобода.

Много силно въздейства върху младежите и девойките, върху цялото население активната трудова дейност, организирана от читалището. От една страна, се извършва голяма народополезна работа: направа на водопой при „Излако“, направа на път за Балкана, направа на читалищен парк на мястото на обраслите с тръни и бурени топила при Карчовата воденица в реката, ограждането на училището и др. От друга страна, в трудовите дни, в трудовата дейност на младежите и девойките комунистите и ремсстите опознават по-добре качествата им, по-точно оценяват и способностите на всеки от тях. От друга страна, в работата на читалището по организирането на трудовите дни членовете на партията и РМС получават необходимите организационни похвати, агитационно умение и др. В хода на самата трудова дейност се водят оживени политически беседи, разпространяват се комунистическите идеи и пр.

За засилване на антифашистките и прогресивни настроения на жителите на Локорско много силно влияе фактът, че там се е родил и израсъл известният български учен генетик

Проф. Дончо Костов (19 юни 1897 — 9 август 1949 г.)

Дончо Костов. От 1932 г. той работи в Съветския съюз, където се издига като голям учен — доктор на биологическите науки и професор по генетика в Ленинградския университет. С неговото научно дело се гордеят не само локорщани, но и всички прогресивни българи.

Д. Костов е не само голям учен, но и добър българин, любещ своя народ и родната си страна. Най-красноречиво доказателство за неговия патристизъм е отказът му през 1928 година да остане в Харвардския университет в САЩ, където е специализирал в течение на 3 години генетика и се е изявил като талантлив учен.

Пристигането на проф. Д. Костов за кратко време в България през 1936 г. е голям празник за неговите съселани. Цялото село се изсипва да го посрещне, да го види и чуе. Нали той е знаменит учен и идва от страната, където управляват трудещите се. Това е голям празник и за народното читалище в Локорско, активен десет на което е бил сам Дончо Костов. В читалищното помещение виси портрет на патрона на читалището Христо Витков, изрисуван с въглен от Д. Костов.

Пристигането на проф. Д. Костов в София през 1936 г. е голям празник и за цялата прогресивна и културна обществена

ност в България. Неговите лекции за развитието и постиженията на съветската наука се посрещат с изключителен интерес и оставят дълбоки и трайни следи.

Завръщането на Д. Костов в България през 1939 г. е голямо и желано събитие за прогресивната българска общественост, за неговите съселаяни. Сега той често посещава родното си село. Държи се просто, по селски със селяните, своите приятели и познати. Личи, че не е забравил времето, когато е бил овчар и козар. А това много допада на локорциани, които уважават хората на науката, когато ги чувствуват близко до себе си. Заедно с това простотата и сърдечността в държанието на Д. Костов те свързват с влиянието върху него на великата съветска страна. Много добре посрещат те и неговата дейност в Българо-съветското дружество.

Реакционните монархо-фашистки управници добре разбират смисъла и значението на работата на комунистите в читалището. Но и те са принудени да я търпят, защото нямат друга възможност за действие. При това те много добре разбират, че само с такава легална дейност комунистите в никакъв случай не могат да застрашат тяхното господство. По-предвидливите дори смятат, че самите комунисти могат да отстъпят от революционните си позиции, увлечени в своята легална работа в читалището, кооперацията и пр. Опасно е според тях, когато зад легалната дейност се изгражда и развива нелегална, добре законспирирана партийна организация. Това обаче започват да подценяват известна част от отговорните комунисти. На тази основа и на основата на някои лични амбиции възникват известни противоречия и разногласия между комунистите, които до началото на 40-те години спъват изграждането и растежа на нелегалната партийна организация.

След деветнайсетомайския преврат партийната организация в Локорско работи нормално в ограничен състав. Секретар на организацията е Благой Ат. Гердин. Главна ръководна роля в нея играе Гаврил Ст. Богданов. Върху работата на партийната организация оказват пряко влияние и други ръководни дейци като Димитър Тошков, Тодор Гаджов. При това тя поддържа връзка както с Районния или Околийския комитет (организационната структура в районен или околийски мащаб тогава не е много ясна), така и с градската организация на БРП и БКП посредством участие на нейните членове в работата на тази организация, посредством техните връзки с активни дейци на партията в София. В нейната дейност има и една особеност — най-активните ѝ членове работят в София

и идват в Локорско само в празничен ден. Същото се отнася и до нейните членове студенти или интелегенти. По такъв начин цялото същество нелегалната партийна организация има подчертан работнически характер, макар че действа в селски условия. Не са много нейните членове, които се занимават със земеделие и живеят на село. А те не са и най-активните. Това се отразява върху нейния организационен живот и дейността ѝ в масовите организации. Обикновено набелязването на решения и задачи се извършва при срещи на нейните активисти в София. Тези решения и задачи се осъществяват в селото. То се изразява чрез дейността на комунистите в легалните масови организации и по-рядко в нелегални събрания и заседания на партийната организация.

Нелегалният живот на партийната организация протича много разнообразно, но се изразява главно в срещи и беседи между част от най-активните членове на организацията. Твърде рядко стават общите събрания на цялата организация. На това се дължи известна неустановеност на нейния числен състав. Поради известна недооценка на ролята и значението на строгата конспирация понякога на нелегални партийни събрания се канят да присъствуват просто съмишленици или активисти на ремсовата организация. Срещу такива нарушения на конспирацията се обявяват все по-решително другари като Димитър Тошков, Тодор Гаджов, Божин Божинов, Илия Манов и др. Но до края на 1940 г. такива явления продължават да нарушават конспиративните изисквания в живота на организацията. В същото време сред мнозинството от нейните членове се укрепва съзнанието за необходимостта все повече и повече да се спазват изискванията на партийната конспирация и дисциплина.

През тези години в живота на партийната организация се проявява и такъв недостатък: няма достатъчно конкретизиране на задачите на отделните другари, контрол и отчетност, отговорност за тяхното изпълнение. Често пъти решенията се вземат и тяхното изпълнение се оставя на „общата отговорност“. Това естествено пречи за правилния растеж на организацията, за укрепването на партийната дисциплина. Това разбират много членове на партийната организация и повеждат активна борба за въвеждане на строг партиен ред и конкретна отговорност на отделните партийци за изпълнението на задачите на организацията. Особено настойчив в това отношение е Димитър Тошков.

Въпреки тези слабости и недостатъци партийната органи-

зация в Локорско работи успешно. Тя прилага правилно Дмитровския курс на БКП. Нейната работа в масовите организации — читалището и кредитната кооперация — е много добра. Това създава благоприятни възможности за нейното разрастване и укрепване в организационно отношение. И ако това не става, главна спънка е необходимостта да се опазва партийната конспирация, да не се разширява прекомерно нелегалната организация. Членовете на партията много внимателно работят с бившите ремсисти и членове на партията от годините на легалната дейност (1927—1934 г.). Отнасят се към тях като към свои хора, активни борци за делото на комунизма, макар че не ги включват в нелегалната организация. Това е много правилна линия, която осигурява възможност на партийната организация винаги да чувствава активна масова подкрепа.

Усилва се работата на комунистите и за привличане на нови членове и съмишленици из средата на безпартийните или бивши членове на други партии. В резултат на това към БРП преминава активният член на БЗНС Павел Цв. Караманов. През 1938 г. партийната организация иска дори да го издигне за кандидат за народен представител, но фашистката полиция не му издава необходимото разрешение.

Добре работи локорската партийна организация за насочване на младежите и девойките по комунистически път. Големи грижи се полагат за изграждане на нелегалната ремсова организация в Локорско, като се използват умело традициите преди деветнайсетомайския преврат. Много внимание се отделя за приобщаване на подрастващите младежи и девойки към комунистическите идеи. За тази цел се използват най-пълно две средства — прогресивната литература в читалищната библиотека и комунистически брошури от бившата партийна библиотека, от една страна, а, от друга — личните връзки и индивидуалната работа на комунистите и ремсистите с всеки младеж и девойка поотделно. При индивидуалната работа се подхожда най-конкретно и се използват всевъзможни връзки и отношения. Работи се продължително и системно, месеци и години наред.

Най-важен фактор за ориентирането на младежите и девойките към комунистическите идеи е дейността на нелегалната ремсова организация в селото. Към 1936 г. членовете на двете ремсови групи излизат от организацията. Едни стават членове на партията, други се откъсват от организационния живот. Има някои, които се поддават и на анархистко влияние.

Налага се изграждане на нова ремсова организация от младежи и девойки, които не познават достатъчно традициите на ремсовата организация от времето преди 19 май 1934 г. Тогава едни са били деца, някои обхванати от детските групи, а други неориентирани. Трудността се увеличава поради необходимостта да се изгражда нелегална ремсова организация. Не всеки младеж може да бъде включен в нея.

През 1936 г. партийната организация възлага тази задача на Митър Г. Ачов, който привлича за свой помощник Христо Н. Ачов. Постепенно чрез редица срещи и беседи с отделни младежи двамата формират новата нелегална ремсова организация. За секретар на ремсовата организация е избран работникът Славе Гаврилов Юнаров. Той се свързва с районната ремсова организация, среща се с нейните ръководители, но дейността му се развива под ръководството и контрола на местната партийна организация. Ремсовата организация се състои от работници, ученици и много селски младежи. Известно време всички ремсисти участвуват в една група. С нейното числено разрастване се извършва реорганизация. От работниците се оформя една група с отговорник Славе Гаврилов. От учениците се изгражда друга група, пряк отговорник на която става Христо Несторов.

Ремсовата организация няма постоянен състав. Тя обхваща всички по-будни младежи и работи с много симпатизанти. Нейно ядро е значителният актив от предани на революционната борба младежи като Богдан Д. Манолов, Веско Грозданов Веселинов, Георги Алексов Юнаров, Радой Серафимов Кръстев, Райко Йорданов Стоичков, Славе Гаврилов Юнаров, Стоян Динев Гундеров, Христо Несторов и др. С ремсистите работят много активно членовете на партията Митър Г. Ачов, Илия Манов, Димитър Г. Тошков, Владимир Г. Тодораков.

Много от активистите на РМС участвуват в дейността на ремсовите и останалите комунистически младежки организации в София по предприятия и училища. Оттам те най-често получават интересни и важни нелегални материали, с които запознават веднага цялата ремсова организация в Локорско.

На нелегални сбирки на организацията се изучават важни въпроси от политиката на БРП и задачите на РМС. Разяснява се развитието на международното и вътрешното политическо положение. Много внимание се отделя на въпроса за държането на младежите пред фашистката полиция. Индивидуално и на събрания се четат нелегални вестници, позиви и брошури. На ремсовите сбирки често идват членове на пар-

тията, които беседват с младежите по различни въпроси на партийната политика и на революционното пролетарско движение. Изучава се и опитът на българското националнореволюционно движение, особено дейността на апостола на нашата национална свобода Васил Левски. При това всеки ремесник има задължението да работи системно и постоянно за привличане към комунистическото движение на един или няколко младежи и девойки. Не са оставени във въздействието на ремсовата организация нито един младеж или девойка от Локорско.

Дейността на ремсовата организация не се ограничава с нелегалните събрания, със събиране на членски внос и помощи на нелегалната организация. Върху нея ляга изцяло работата в спортно-туристическия отдел и значителна част от културно-просветната и трудовага дейност на читалището. Под нейно ръководство действа и създадената през 1937 г. младежка кооперативна група към кредитната кооперация. В нея се включват почти всички младежи и девойки на селото, но ръководството ѝ не е достатъчно инициативно и не развива голяма дейност. Чрез нелегалната организация, чрез спортния отдел при читалището, читалището и кооперативната група под влиянието на ремсистите попадат всички локорски младежи и девойки. Сред тях не може вече да проникне враждебно на работническата класа влияние. Много от младежите, които в миналото било по обкръжение, било по роднински връзки, са били свързани със земеделското движение, сега се присъединяват към комунистическото движение. Типичен пример в това отношение е влизането в ремсовата организация на Богдан Тодоров Къойбащин. За неговото привличане много голяма роля изиграва индивидуалната работа на Божин Н. Божинов.

Чрез спортно-туристическия отдел при читалището и младежката кооперативна група локорските младежи установяват много добри и активни връзки с младежите от селата в целия район. Спортните състезания, особено футболните мачове, създават добри условия за срещи на ремсистите и за провеждане на нелегални секторни и районни конференции. На тези нелегални районни и секторни конференции често идват дейци на Окръжния и Централния комитет на РМС като Свилен Русев, Добри Алексиев и др. Из средата на локорските ремсисти също се издигат активисти на районната организация като Богдан Д. Манолов, Радой Кръстев, Христо Несторов и др.

Членове на БРП и РМС от Локорско са активни дейци на

Комунисти и ремсисти на събрание излет в „Периметъра“, (1938 г.)

студентската секция на дружество „Шоп“, в която работят прогресивни младежи и комунисти. В канцеларията на секцията — една адвокатска кантора на ул. „Св. София“, до пл. „Света Неделя“ (сега „Ленин“) — се събират студенти и ученици от Софийски окръг. Те съгласуват дейността си както по линия на БОНСС, така и по линия на работата им в читалищата и кооперациите. Тук се правят и срещи на дейци на нелегалните партийни и ремсови организации. Организират се редица съвместни акции по селата на Софийска околия и Софийски окръг. В ръководството на секцията и като нейни активисти от Локорско участвуват Владимир Г. Тодораков — председател на секцията, Митър Г. Ачов и Христо Несторов, от Курило — Костадин Рангелов Байчински, от Волуяк — Кръстан Кръстанов, от Петърч — Иван Мирски, от Баня — Петър Будинов, от Ботевградско — Димитър Йосифов и много други.

През тези години дейците на БЗНС в Локорско, макар и недостатъчно организирано, действуват като единосфронтовци и

антифашисти. Иван Цветанов Дойнов, Борис Недялков Танев и Благой Христов Джагаров сътрудничат с комунистите в читалището и кредитната кооперация, във всички антифашистски акции. Гаврил Мишов Денков пък е активен единосфронтовец сред ръководните среди на БЗНС. Общо влиянието на комунисти и земеделци сред локорщани е подавяващо.

Локорщани почти открито демонстрират отрицателното си отношение към монархо-фашистката власт. Това се проявява както по време на изборите за общински съветници през 1937 г., така и при първите парламентарни избори през 1938 г. При подготовката за парламентарните избори локорските комунисти и земеделци се опитват да издигнат свой кандидат за народен представител — Павел Цв. Караманов, но не получават народен представител — Павел Цв. Караманов, но не получават исканото разрешение. Все пак в Локорско те получават

РЪКОВОДИТЕЛИ НА ЛОКОРСКИЯ РАЙОН НА БРП И РМС (1939—1943 г.)

С избухването на Втората световна война на 1 септември 1939 г. възниква нова обстановка за дейност на Българската комунистическа партия. Новото се заключава в три основни промени в международното положение в света и на България: първо, в сключването на герmano-съветския пакт за ненападение от 23 август 1939 г., второ, в империалистическата война между хитлеристка Германия и англо-френския империалистически блок, трето, в неутралитета на България във войната.

Новото положение в света съществено изменя политическите задачи на революционните и прогресивните сили на българския народ. Пред тях изпъква като първостепенна задача да водят активна борба за опазване на страната от пожара на войната, да защитават жизнените национални интереси на българския народ в бързо изменящото се съотношение и разположение на силите в Европа и света. В това отношение много благоприятна обстановка за тяхната дейност създава герmano-съветският пакт. С този пакт фактически се признава голямата роля и значение на Съветския съюз в международния живот. Особено чувствително се повишава ролята на съветската страна в икономическото и политическото развитие на балканските страни, в техните отношения с големите импе-

риалистически държави. Успоредно с това се усилят стремежите на воюващите империалистически държави да привлекат на своя страна България. Англо-френските империалисти се активизират. Те най-много са заинтересовани по жарът на войната да се прехвърли и към Балканите, за да могат по такъв начин да отслабят удара на хитлеристките армии на Запад и да предизвикат сблъскване между Германия и СССР. За известно време хитлеристка Германия, изпитваща силна необходимост от суровини и храни, произвеждани в балканските страни, се стреми да запази този район в мир и спокойствие. Това съвпада със стремежите на съветската външна политика и на самите балкански народи. Опазването на неутралитета на балканските страни и сближаването им със Съветския съюз е единственият спасителен път за балканските народи. За този път се борят и най-последователните демократични и патриотични сили на тези народи начело с комунистите.

Господството на реакционни и фашистки сили в балканските страни е сериозна пречка за движението на техните народи по този спасителен път. В България монархо-фашистите упорито следват своя път — сближаване с хитлеристка Германия и отказ от реални действия за сближаване със СССР. Против сближаването със СССР се обявяват и дейци на буржоазната опозиция. Колеблива е позицията и на ръководните кръгове на БЗНС начело с Н. Петков. А онези от тях, които са групирани около Г. М. Димитров и К. Тодоров, се придържат открито към политиката на сближаване с англо-френския империалистичен блок. Това усложнява задачите на Българската комунистическа партия, поставила си за цел да се бори против интригите и кроежите на англо-френските империалисти за антисъветска война на империалистическия свят, а в същото време да усили борбата против нарастващата опасност от присъединяване на България към хитлеро-фашисткия военен блок.

Началото на войната не изменя съществено политическото положение в България. За известно време, поне до началото на 1941 г., се запазват известни възможности за легална дейност на комунистите в масовите организации. Такива са условията и в с. Локорско.

Комунистите в Локорско следват твърдо политическия курс на БРП. Преди всичко те полагат големи усилия за изясняване на истинския смисъл и значение на германо-съветския пакт за ненападение. За това много им помагат нелегалните вестници и позиви на БРП и брошурата на Тодор Павлов

Част от ремсовата група след нелегално събрание (1939 г.)

„Против объркването на понятията“, където се разкрива истинският политически смисъл на този пакт. Заедно с това те се стремят да покажат пред селяните империалистическия характер на войната между хитлеристка Германия и западните империалистически държави. Разобличават страстно антисъветските интриги и действия на управляващите империалистически кръгове на Англия и Франция. Разясняват справедливия характер на позицията на Съветския съюз при започналата съветско-финландска война. Най-настойчиво те разкриват пред трудещите се селяни, че съветската политика на мирна ревизия на империалистическите договори за мир от Версайско-Вашингтонската система е извънредно благоприятна за осъществяване по мирен път на справедливите национални искания на българския народ. На хората от народа се разяснява, че Съветският съюз е готов да окаже конкретна политическа и друга помощ на България в осъществяването на нейните искания. Комунистите и ремсистите разкриват и благоприятното влияние на съветско-българските икономически връзки за развитието на българската икономика в условията

на започналата Втора световна война, за намиране работа на работниците, за осигуряване необходимите индустриални произведения за селяните.

Под ръководството на партийната организация комунистите и ремсистите вършат огромна разяснителна работа. За това благоприятства нарасналият интерес на селяните към политиката, към хода на войната, към перспективите на световното развитие. Политическите беседи на комунистите и селяните се провеждат навсякъде и при всякакъв повод и среща: в бакалницата и кооперативния магазин, в кръчмите, кафенето, по пътищата, на къра, на сечището в планината. Основа на политическите беседи са съобщенията на радиото и вестниците. В тях комунистите и ремсистите умело вмъкват сведения, почерпени от нелегалния печат, от чуждите радиостанции. В резултат на тази огромна и разнообразна политическа работа мнозинството от жителите на Локорско са спечелени за антифашистката политика, за политиката на сближение със Съветския съюз. Това много ярко се показва по време на парламентарните избори през януари 1940 г., когато по-голяма част от избирателите в Локорско гласуват за кандидата на антифашисткия блок — земеделеца Анг. Держански. Той е избран за депутат във втора софийска селска избирателна секция. Това до голяма степен се дължи на подкрепата и на цялата районна партийна организация, в която локорските комунисти играят ръководна роля.

Партийната организация на БРП и ремсовата организация в Локорско провеждат още по-активно партийната политика за разгръщане работата на масовите организации. През първите години на войната дейността на тези масови организации се оживява. Читалището развива значителна културно-просветна дейност и организира трудова дейност на младежите и възрастните. Младежката кооперативна група също върши полезна работа. Забележителното в нея е това, че са привлечени на активна обществена работа много девойки.

На 20 октомври 1940 г. се провежда и голяма конференция на младежките кооперативни групи от софийските села. Тя е организирана по инициатива на студентската секция на д-во „Шоп“ с председател Вл. Тодораков с цел да се срещнат комунистите и ремсистите от много софийски села. От Локорско в нея участвуват Вл. Тодораков, М. Ачов, Р. Кръстев, Тодор Тошков, Хр. Несторов. В салона на читалището се изнасят интересни доклади и се произнасят пламенни речи. Говорят Петър Вутов, Стоян Ц. Даскалов, Вл. Тодораков, Иван Мир-

Ремсисти на излет под в. Мургаш (1940 г.)

ски от с. Петърч и др. С вълнуващи слова те разкриват ролята на младежкото кооперативно движение, бичуват подпалвачите на войната и техните стремежи да я разпространят на Балканите, подкрепят мирната политика на Съветския съюз. Декламатори възпламеняват младежите и девойките с революционни стихове. Из улиците на селото се понася бодрата младежка манифестация с възрожденски и революционни песни. Вън от заседателната зала комунистите и ремсистите обсъждат важни политически въпроси и съгласуват дейността на нелегалните организации.

След избухването на Втората световна война партийната и ремсовата организация в Локорско потягат редиците си и засилват своята нелегална работа. Партийната организация постепенно се освобождава от своите недостатъци. Отначало нейният нелегален живот се спъва все още от съществуващите разногласия сред нейните най-активни дейци. Към края на 1940 г. обаче в работата ѝ настъпва прелом. Този прелом е свързан с две събития: излизането на Георги Турчов от затвора и реорганизацията ѝ.

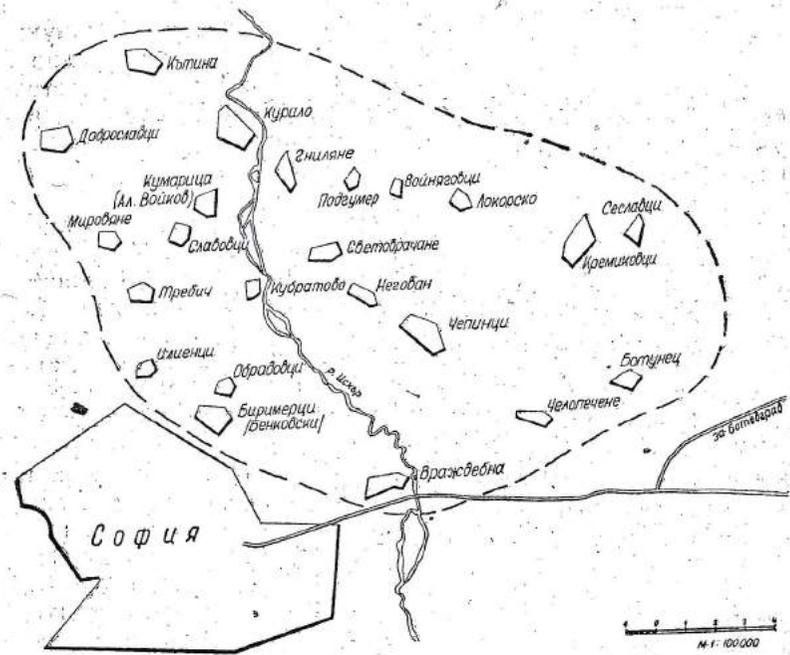
Във връзка с излизането на Г. Турчов от затвора локорските комунисти организират малко тържество — другарска среща на комунисти и съмишленици от селото и околните села в читалищния парк при Карчовата воденица. Тази среща е голямо и вълнуващо политическо събитие в живота на локорските антифашисти. На нея под формата на участие в другарска народна трапеза се събират комунистите и техните съмишленици от Локорско и много активисти на партията и РМС от околните села — Войнеговци, Негован, Чепинци, Кремиковци, Подгумер, Световрачене. Тук са и група ръководни дейци на партията, РМС, БОНСС от София — Лиляна Димитрова, Кръстан Раковски, Крайо Владов Краев, Димитър Йосифов, Костадин Байчински и др. В чест на излезлия от фашисткия затвор комунист се произнасят пламенни слова, изтъква се значението на революционната солидарност с жертвите на фашисткия терор. Поят се революционни и народни песни. Създава се задушевна другарска атмосфера. Накрая се извива кръшно народно хоро. В буйния народен хоровод се понася и пламенната ръководителка на РМС Лиляна Димитрова. Нейният излъчващ особена топлина поглед и бодри подвиквания пленяват локорските младежи и девойки.

Веселата и опиянена от другарски чувства група пренася веселието в селото. На селския мегдан, „Сбирището“ отново се извива буйното шопско хоро. Селяните със задоволство и одобрение наблюдават милото тържество, устроено от комунистите.

Тази среща оставя трайни следи в съзнанието на комунистите и ремсистите. Заедно с това тя показва голямото им влияние сред селяните и порасналото съзнание за единство и активна революционна дейност.

Георги Турчов излиза от затвора с огромно желание веднага да се включи в революционната дейност на БРП. В затвора той е получил отлична идейно-теоретическа и политическа подготовка. Не само е натрупал достатъчно знания, но е усвоил уменията да води живи и интересни беседи по политически и идеологически въпроси. Неговото включване в локорската партийна организация оживява дейността ѝ. Заедно с Д. Тошков, Ил. Манов, Т. Гаджов и М. Ачов той става инициатор на решителни действия за затягане на нейната нелегална дейност.

През октомври или началото на ноември 1940 г. по инициатива на Г. Турчов и Д. Тошков Районният комитет на БРП се укрепва и активизира. Като секретар на същия

Локорският район на БРП и РМС (карта)

Д. Тошков е създавал връзка с Окръжния комитет на БРП чрез Иван Сл. Божинов. Сега в РК се включват Г. Турчов и Ил. Манов от Локорско, Борис Марков от с. Подгумер, Кирил Марков от с. Кубратово и Цветан Филибинов от с. Кремиковци.

По тяхна инициатива се затяга организационната и политическата работа на нелегалната партийна организация и в Локорско. Началото на това затягане слага партийното събрание през ноември 1940 г., проведено в работилницата на Благой Гердин в Господиновата къща. В това събрание участват Бл. Гердин, Г. Турчов, Вл. Тодораков, Д. Тошков, Ил. Манов, М. Ачов, С. Кръстев, Дине Гундеров, Т. Гаджов и Хр. Несторов. С кратък доклад Г. Турчов прави преценка за състоянието и задачите на организацията и предлага за секретар на същата да бъде избран Илия Манов. След всестранино

и критично обсъждане на своята дейност локорските комунисти единодушно избират Ил. Манов за секретар. Заедно с това си разпределят работата по изпълнението на предстоящите организационни и политически задачи. Започва се работа по нов начин — всеки комунист получава конкретно поръчение и поема определена отговорност за изпълнение на партийните решения.

След това събрание партийната организация се освобождава от т. нар. „обща отговорност“. В нея се внедрява правилен ленински стил на работа — конкретност на решенията, конкретни задачи и задължения на партийните членове. Секретарят Ил. Манов работи енергично и твърдо за заздравяване на партийната дисциплина и конспирация. Твърде скоро организацията се активизира и израства като първокласна ръководна политическа сила в селото, здрава и сигурна опора на Локорския РК на БРП.

Локорската партийна организация засилва работата си за разширяване и укрепване на младежката организация. От отговорника за ремсовата организация тя изисква редовни отчети за нейната дейност и му оказва всеотдайна помощ. Особено голямо внимание към работата на ремсистите проявяват Г. Турчов, Д. Тошков, Ил. Манов и М. Ачов. Под тяхно влияние дисциплината и конспирацията в ремсовата организация се укрепват. Нейните редици се разширяват. Под прякото влияние на ремсистите се намират всички младежи и девойки в селото, всички работници и ученици. Оформя се и твърде деен и дисциплиниран ремсов актив, в който влизат Б. Манолов, В. Грозданов, Гаврил Димитров Гундеров, Г. Юнаров, Р. Кръстев, Р. Стоичков, Сл. Юнаров, Стоил Ангелов Стойчев, Ст. Гундеров. Засилва се работата по привличането на девойки в ремсовата организация. Това се извършва чрез системна индивидуална работа, ръководена непосредствено от отговорника за работата на ремсовата организация пред партийната организация Хр. Несторов. В резултат на енергичната и системна работа в ремсовата организация са привлечени Верка Гаврилова Палева, Виктория Трайкова Петкова, Елена Николова Тодорова, Елисавета Георгиева Гатова, Йорданка Трайкова Петкова, Левка Миланова Петкова, Мария Миланова Господинова, Мария Станоева Турчова, Стоилка Несторова Ачова и др. При това с девойките се работи много внимателно, предимно чрез индивидуални поръчения без групови нелегалнибирки.

По конспиративни съображения цялата ремсова органи-

зация не се събира на общи нелегални събрания. Такива събрания се провеждат с отделни по-малки групи. На тях се разглеждат важни политически въпроси и задачите на ремсовата организация. Особено това става в неделни и празнични дни по време на групови излети в боровата гора над селото. Нелегалната работа се съчетава с беседи по политически въпроси със симпатизанти.

Изключително събитие и голяма политическа акция в живота на партийната и ремсовата организация и на локорщани е изпращането на изложение до царя и Народното събрание в подкрепа на съветското предложение за сключване договор за дружба и взаимопомощ между България и Съветския съюз. В тази акция локорщани открито изявяват антифашистките си настроения и любовта си към братска Русия.

Акцията организират ръководителите на партийната и ремсовата организация. Един неделен ден през декември 1940 г. Г. Турчов, Вл. Тодораков, Д. Тошков, Ил. Манов, М. Ачов и Хр. Ачов се срещат в помещението на читалището. Това е една от техните редовни срещи във връзка с предстоящите партийни организационни и политически задачи. На тази среща след кратко обсъждане те решават да изработят и изпратят до царя и Народното събрание изложение в подкрепа на предложението на съветското правителство за сключване пакт за взаимопомощ между България и СССР. Изложението да бъде подписано от всички селяни и изпратено в Народното събрание чрез депутата от Втора селска избирателна секция Ангел Держански.

Текстът изготвят Вл. Тодораков и Хр. Ачов. Веднага започват да го подписват събралите се в читалището младежи и девойки. Вл. Тодораков, Б. Манолов и др. разнасят изложението за подпис от селяните в кръчмата, кафенето, магазинна на кооперацията, бакалницата на Славе Манов. Навсякъде селяните се подписват с готовност. Само кметският наместник Владимир Белев, който се изказва одобрително за изложението, не го подписва, защото не иска да наруши служебната дисциплина. По-нататък събирането на подписи поемат комунистите и ремсистите по махали. От къща в къща те разнасят изложението и събират подписите на близо 500 локорщани и локорщанки. При 850–900 жители на селото в този момент тези подписи означават единодушна народна подкрепа на българо-съветската дружба. Изложението е предадено в Народното събрание в началото на 1941 г. чрез на-

родния представител на Втора софийска селска изборителна секция Ангел Держански.

Участнето на Локорско в борбата на българския народ за вечен и нерушим съюз между България и Съветския съюз е зарегистрирано с блестящ резултат: почти единодушна подкрепа на този съюз.

Все по същото време в София се планира провеждането на масова народна демонстрация в подкрепа на съветското предложение. Демонстрацията трябва да се състои на 3 декември 1940 г. пред Народното събрание и да започне между „Раковска“ и ул. „В. Левски“. За участие в нея отиват и локорски комунисти и ремсисти. В последния момент обаче акцията е отменена: Но в това време цивилни полицаи арестуват Митър Гаврилов, Богдан Манолов, Славе Юнаров и Хр. Несторов и ги отвеждат в IV полицейски участък. Там са натъкани стотици активисти на партията и РМС от София. Държат ги до след полунощ и ги пускат към 2 и половина часа, записвайки имената на всички.

Във връзка с изложението и събирането на подписи за съюз със Съветския съюз партийната организация взема предпазни мерки. Г. Турчов, Д. Тошков и Ил. Манов свикват специално събрание на организацията, на което се набелязват мерки срещу възможните арести на инициаторите на изложението и събирането на подписи. Това събрание става в местността, където сега се намира братската могила, една съботна вечер в ранната пролет на 1941 г. Решава се дори саморазпускане на организацията, като се възлага на Вл. Тодораков и Хр. Несторов, ако бъдат задържани от полицията, изцяло да поемат отговорността за акцията върху себе си. Решението за саморазпускане обаче е фиктивно. Чрез него Г. Турчов, Д. Тошков и Ил. Манов целят да реорганизират партийната организация на здрава конспиративна основа. Така и става. Под ръководството на Районния комитет на БРП Илия Манов развива активна работа за изграждане на сплотена и боева нелегална партийна организация, в която на дело се прилагат ленинските принципи на партийно строителство.

Локорските комунисти и ремсисти посрещат с гняв и възмущение присъединяването на България към Трестранния пакт на 1 март 1941 г. и настаняването на хитлеристки войски в страната. Заедно с цялата партия те осъждат действията на монархо-фашисткото правителство. Но са безсилни да предприемат решителни действия срещу хитлеристите. Воен-

Локорски комунисти и ремсисти сред участниците в младежката кооперативна конференция в с. Костинброд (1940 г.)

нополицейският фашистки режим здраво е притиснал българския народ. От друга страна, монархо-фашисткото правителство умело използва патриотичните настроения на народните маси, като изтъква заслугите на хитлеристка Германия за връщане на Добруджа и очакваното възвръщане на Македония и Тракия. Затова и посрещането на германските войски в страната не е враждебно.

В Локорско се настанява някакъв щаб на хитлеристките войски. Селяните посрещат германските войници с любопитство. Сред част от тях се проявяват дори приятелски настроения спрямо хитлеристите. Комунистите и ремсистите провеждат ясна линия: хитлеристките войски са неканени гости в нашата страна. Самите комунисти и ремсисти влизат често в разговор с германски войници и се опитват да водят антифашистка агитация, да им разясняват, че ги използват за една завоевателна грабителска политика, за грабителските и контрареволуционни цели на Хитлер. При завързал се спор между ремсисти и хитлеристки войници един закоравял хитлерист се разбеснява и заплашва с разправа. Благодарение на

благоразумието на ремсистите инцидентът приключва без сериозни последици. Ремсистите стават по-внимателни при разговорите си с германски войници.

Комунистите и ремсистите в Локорско заедно с левите земеделци с тревога следят развоя на събитията на Балканите. Те с трепет онакват голямата развръзка. За тях е свършено ясно, че време за решително революционно действие ще настъпи едва когато във войната срещу хитлеристка Германия се намеси Съветският съюз. Със задоволство посрещат масовите народни демонстрации в Югославия и извършения в нея преврат. Но те разбират много добре, че проанглийската групировка на управляващите югославски кръгове не е способна да организира истинска народна война срещу хитлерофашистките нашественици. За такава война е необходимо истинско народно правителство, което да се опре здраво на съюза със Съветския съюз. Затова и сключеният на 5 април 1941 г. договор за дружба и ненападение между СССР и Югославия не може да ги задоволи напълно. Но им става ясно, че Съветският съюз не одобрява хитлеристката агресия на Балканите.

Партийната и ремсовата организация в селото продължават своята нелегална и легална дейност. По това време в ръководството на читалището и младежката кооперативна група, в спортно-туристическия отдел работят по-млади хора, активни партийни дейци. В същото време дейци на локорските организации на БРП и РМС все по-активно работят в районната организация. По това време именно Локорско започва да се оформя като център на цялата районна организация на БРП и на РМС. Районният комитет на БРП се возглавява от Димитър Тошков. В РК на РМС е включен Б. Манолов, а за негови активисти са привлечени Р. Кръстев и Хр. Несторов. Те работят като ръководители не само на локорската, но и на кремиковската, сеславската, чепинската, негованската, войнеговската, световрачката и подгумерската ремсови организации. Те непрекъснато кръстосват селата или пък в София се срещат с ръководните дейци на тези организации, провеждат нелегални ремсови събрания, организират цялостната им работа.

Както партийната, така и ремсовата организация в 1941 г. вече са напълно укрепнали и боеспособни. Влиянието на комунистите сред населението е изключително голямо. Антифашистките настроения на мнозинството селяни са изявени по

най-убедителен начин. Локорските комунисти спокойно и с пълна вяра в силите си следят бурния развой на събитията. Дълбок поврат в цялостната революционна дейност на БРП и РМС в страната и в Локорско настъпва от момента на хитлеристкото нашествие в Съветския съюз. Локорските комунисти и ремсисти посрещат вестта за хитлеристкото нападение срещу Отечеството на трудещите се и последвалите бурни събития не като пасивни зрители, а като активни борци на българското и международното комунистическо движение. Самият факт на хитлеристкото нападение срещу Съветския съюз за тях е боен призив за активна революционна борба против фашизма. Без покана, без директива дори те започват още повече да потягат нелегалните си организации. Курса на ЦК на БРП за подготовка на народно антифашистско въоръжено въстание те посрещат със задоволство и готовност да отдадат всичките си сили на освободителната борба.

Обстановката в България през лятото на 1941 г. не е много благоприятна за активна въоръжена борба. Монархофашистката държавна машина е силна и здрава повече от всеки друг път. Военнополицейският апарат е огромен, стегнат, боеспособен, а администрацията функционира добре. Доверието на значителна част от народа към властта още не е разколебано. Фашистките управници използват най-пълно патриотичните чувства и настроения на народните маси. Към България са присъединени Македония, Западна Тракия. Цар Борис III е обявен за „обединител на българите“. Основната част на дребнобуржоазните народни маси в България е в плен на националистическо-шовинистическата пропаганда и агитация на монархофашистите. Вярно е, че по-голяма част от българския народ е недоволна от хитлеристкото нападение срещу братска Русия. Но в този момент войната се развива неблагоприятно за съветската страна. Хитлеристките войски напредват неочаквано бързо на Източния фронт. В страната върлува жесток полицейски терор. Извършват се масови аресты и интернирания на комунисти, ремсисти и антифашисти.

При новата обстановка членовете на БРП и РМС в Локорско са принудени да действуват с удвоена и утроена предпазливост. За да преминат към активни революционни действия, те трябва да спечелят на своя страна мнозинството от трудещите се. Общият ход на събитията изисква от тях да запазят своята убеденост и вяра в правотата и непобедимостта на Съветския съюз и неговата Червена армия, да намерят

начини за активна и убедителна разяснителна работа сред трудещите се. На тях те са длъжни да предадат своята непоколебима увереност в неизбежната победа срещу хитлерофашистките агресори. За целта използват всички свои знания, търсят и разпространяват било чрез нелегални материали, било чрез поверителни беседи, било пък в честите по това време разисквания за военното положение в кооперацията, кръжмата, кафенето и пр. научените сведения за действителния ход на военните действия на Източния фронт. Използува се измислената теория за преднамереното отстъпление на Червената армия с цел да увлече в необятните простори на Русия хитлеристките орди, да ги обезкърви и с мощен контраудар да ги унищожи, както е била унищожена Наполеоновата армия в 1812 г.

Партийната организация след формалното ѝ саморазпускане през пролетта на 1941 г. се възстановява и развива на строго конспиративна основа. Нейният секретар Илия Манов работи енергично за създаване на стегната партийна дисциплина. Активно го подпомагат Д. Тошков и Г. Турчов, М. Ачов. По негово настояване потяга работата си и ремсовата организация. Отговорникът за работата на ремсовата организация Хр. Несторов от лятото на 1941 г. вече като член на БРП посвещава цялото си време на организационна и политическа работа. В ремсовата организация вече се формира един по-тесен актив, който води организационната работа оперативнo, без много чести събрания. Членовете на този актив Богдан Д. Манолов, Радой С. Кръстев, Георги Ал. Юнаров, Райко Йорд. Стоичков се срещат всяка седмица с Христо Несторов и си разпределят работата. За активна нелегална работа се използват и останалите ремсисти, а също и масовите организации — читалището, спортната организация и младежката кооперативна група.

През пролетта и лятото на 1941 г. настъпват промени в състава на РК на БРП. В края на март или началото на април Д. Тошков е мобилизиран. Мобилизацията засяга и други членове на РК. Преди да постъпи в казармата, Д. Тошков възлага на М. Ачов да възстанови РК, като привлече в него повече хора и потърси връзка с Окръжния комитет на БРП. Дватама заедно набелязват и хората, които да бъдат привлечени в РК. М. Ачов и Вл. Тодораков по линия на БОНСС чрез студента Павлов от Ботевградско възстановяват връзката с Окръжния комитет на БРП — свързват се с инструктора на комитета, студента юрист Иван Ненов. След

Комунисти и ремсисти пеят революционни песни в „Периметра“ (1941 г.)

това на заседание на новия РК, което се провежда в квартирата на М. Ачов и Хр. Ачов в квартал „Хаджи Димитър“, ул. „Панайот Хитов“ № 18, се оформя неговият състав. На това заседание присъствуват: инструкторът на Окръжния комитет Иван Ненов, Борис Марков от с. Подгумер, Вл. Тодораков, Г. Турчов, Ил. Манов и М. Ачов от с. Локорско, Кирил Марков от с. Кубратово, Станко от с. Кумарица и Цветан Филибинов от с. Кремиковци. Иван Ненов запознава членовете на РК с политическото положение и с предстоящите политически и организационни задачи на БРП. Решава се М. Ачов да бъде секретар на РК, в който влизат всички присъстващи на заседанието. Г. Турчов за известно време не участва в работата на РК, понеже заминава на работа в Рила, на Бели Искър.

Към района тогава се числят селата Сеславци, Ботунец, Кремиковци, Челопечене, Враждебна, Локорско, Чепинци, Войнеговци, Негован, Подгумер, Световрачене, Гниляне, Ку-

рило, Кътина, Славовци, Кумарица, Мирояне, Обрадовци, Биримирци, Кубратово, Требич и Илиенци. След хитлеристкото нападение срещу Съветския съюз в района се завръщат Г. Турчов и Д. Тошков. Скоро след това Д. Тошков отново става секретар на РК, а Г. Турчов е привлечен и за инструктор на Окръжния комитет на БРП като помощник на Кръстан Раковски, за да отговаря за Локорския и Батулийския район.

Непосредствено след хитлеристкото нападение срещу СССР в районната ремсова организация настъпват сериозни промени. Поради погрешно разбиране и прилагане на указанията на ЦК на БРП и ЦК на РМС за активизиране на нелегалната агитация и пропаганда ремсисти от Курило и Кътина разпръскват позиви. Полицията веднага арестува по-голямата част от тях. Създава се сериозна заплаха за провал на цялата районна организация. Непосредствено са застрашени тогавашният секретар на РК Григор М. Здравков, Витан Цветанов и др.

При това положение ОК на РМС предприема решителни мерки за опазване на районната ремсова организация, една от най-активните организации в Софийска област. За тази цел представителят на ОК на РМС Петър Игнатов провежда много важно съвещание на активистите от Локорския район. На съвещанието, станало на 28 август 1941 г. по време на събора в с. Своге, са извикани Богдан Д. Манолов, Георги Ал. Юнаров, Радой С. Кръстев и Христо Несторов от Локорско и Стоян Николов Величков от с. Батулия. П. Игнатов разяснява международното и вътрешното положение и произтичащите от него извънредно сериозни и неотложни задачи на РМС и подготовката на въоръжената борба против фашизма. По негово предложение съвещанието решава да се извърши реорганизация на РК. Свогенският и Батулийският сектор на района се отделят в самостоятелен район, а Локорският и Кумаришкият сектор образуват Локорски ремсов район. За секретар на Батулийския район е определен Ст. Величков, на Локорския — Хр. Несторов. В Локорския РК влизат още Б. Манолов, Г. Юнаров, Р. Кръстев от Локорско и Иван Божилков Спасов от с. Кумарица.

Реорганизацията на РК на Локорски район се оказва много назременина. Скоро провалът в селата Кътина и Курило се разширява. В затвора попадат Григор Здравков, Витан Цветанов, Васил Димитров — ръководители и активисти на районната организация.

Първият партизанин от Локорски район —
Димитър Петков от с. Байкьово

В началото на 1942 г. става провал и в Батулийския сектор. Във връзка с него от ръцете на фашистката полиция избягва и минава в нелегалност Димитър Петков от с. Байково. Той има здрави връзки с локорските комунисти, тъй като години наред е бил селски говедар в Локорско. Локорската партийна организация му осигурява пълна подкрепа и от 4 март 1942 г. той става първият партизанин в Локорския район. Негов район на действие е планината в землищата на селата Локорско, Байково, Войцеговци, Кремиковци. Напразни са усилията на полицията да го залови. Не помагат и опитите да бъдат използвани мобилизирани селяни от Локорско за издирването му. Димитър се чувства в Балкана като в роден дом.

В затвора попадат много активни дейци на партията и РМС. Ударът е много сериозен. Той засяга села с активни нелегални организации. Останалите са принудени да вършат своята работа по-предпазливо, да спазват по-строго правилата на конспирацията. От една страна, партийната и ремсовата организация по-малко се изявяват външно, но, от друга — те работват по-сериозно, по-задълбочено, без увлечение в безсмислени и безрезултатни акции. Вместо да разпространяват нелегални позиви по улиците и дворовете, комунистите и ремсистите разпространяват в поверителни разговори със свои близки, познати и роднини тяхното съдържание, наличната информация за политическото положение. Благодарение на правилния анализ на обективното положение в селата на Локорския район от РК на БРП партийните и ремсовите организации извличат правилен урок от станалите провали. Този урок се състои в следното:

Във всички села на района политическите убеждения на хората са известни на активните в политическо отношение хора. Представителите на властта и реакционерите познават почти всички хора с комунистически убеждения или антифашисти. Всяка външна проява на нелегалните организации било чрез пръскането на позиви, било чрез писане на лозунги по стените и дуварите може да доведе до масови провали в нелегалната партийна и ремсова организация. Затова в Локорския район се възприема разбирането, че масовата политическа агитация не може да се върши чрез пръскане на позиви и други печатни или ръкопечатни нелегални материали по улиците. Нали такова пръскане на позиви предизвиква провалите в Курило и Кътина, в селата на Свогенския и Батулийския сектор. Опитът показва, че трудно може да се раз-

чита на пълно мълчание на заловените от полицията ремсисти и комунисти. Много малко са онези хора, които могат да издържат жестоките инквизиции във фашистката полиция, без да проронят нито дума за своята нелегална дейност. Затова и секретарят на РК Димитър Тошков, показал при неколнократните арести изключителна твърдост пред врага, смята, че най-сигурната гаранция срещу провалите е опазването на партийния и ремсовия актив на свобода, строгото спазване на конспирацията. Най-добро средство за това е да не се допускат безсмислени и слабоефективни действия. Пръскането на нелегални позиви в селата или писането на лозунги по оградите и стените на къщите има свършено нищожно политическо въздействие върху селяните, но то може да предизвика арестуването на най-активните дейци на БРП и РМС и да повлече провала на цялата нелегална партийна и ремсова организация. При това комунистите и ремсистите разполагат с много по-широки възможности чрез личен контакт да влияят върху политическото настроение на селяните и в същото време добре да опознават техните разбирания, стремежи и възжелания. Тази линия се потвърждава напълно от живота.

В партийната организация възприетата от РК линия се провежда строго и последователно. В ремсовата организация съществуват известни колебания. През 1942 г. например представителят на Окръжния комитет на РМС Стефан Халачев възлага на секретаря на РК на РМС да организира писането и разпръскването на позиви из селата. По установена вече традиция той се отнася до ръководството на партийната организация в Локорско и до РК на БРП за съвет как да изпълни поставената задача. Отговорът е категоричен: трябва да не се предприема нищо в тази насока, защото от такова едно действие не могат да се очакват добри резултати, а само провал. Ръководството на ремсовата организация разбира добре правилността на партийното становище и действа в съгласие с него.

Работата на партийната и ремсовата организация в Локорско се развива на строго конспиративна основа. Те са обхванали по различни линии почти всички селяни. Влиянието им е огромно, а врагът се чувства напълно безсилен да им нанесе удар. При това те работят в много тясно сътрудничество със земеделците. Единният им фронт укрепва все повече и повече. Фашистката полиция, натоварена да се бори с комунизма в Локорско, сама признава безсилието си. За

това говори много красноречиво завеждащият полицейския участък в с. Курило в доклада си до околийския управител от 7 февруари 1942 г. В този доклад се изтъква, че с. Локорско е напълно „комунизирано“. Там полицията няма никаква възможност да проследи действията на комунистите, понеже „при отиване на полицаи от участъка“ в селото не се „намира място за пренощуване, за да има възможност за проследяване“. „Гостоприемството там е изключено, а се намират един или двама добри българи, те обаче се страхуват да не бъдат узнати и подложени на тормоз.“ Според този доклад кметският наместник Владимир Белев не искал да дава сведения срещу свои съселяни, псувал полицията, „жандарите“, и заявявал, че преди всичко е локорцианин, а след това кметски наместник. Заместилният го поради заболяването му директор на училището Борис Недялков фактически бил главен организатор на комунистическите елементи.

От този доклад става напълно ясно, че Локорско се намира изцяло под влиянието на антифашистките сили. Полицията е напълно дезориентирана за ролята и дейността на местната нелегална организация на БРП и РМС. Тя определя като главен организатор на антифашистката дейност, на комунизма Борис Недялков, член на БЗНС и единокронтонец. А той не знае нищо за съществуването и дейността на нелегалните организации на БРП и РМС в Локорско.

За изключителното влияние на антифашисткото и комунистическото движение говори и едно решение на Софийския епархийски духовен съвет от 26 август 1941 г. С него се разрешава на свещеника в с. Локорско да живее в София, вън от енорията си, поради факта, че населението на селото е „комунизирано“ и отказва да му даде квартира.

През 1942 г. един от видните дейци на локорската партийна организация Гаврил Ст. Богданов е арестуван и осъден от фашисткия военнополови съд на доживотен затвор. Той попада в ръцете на полицията по провала в с. Бов и с. Лакатник. По това време обаче той не участва в работата на локорската партийна организация и това не се отразява силно върху нея. Тя продължава своята активна дейност, насочвана от РК начело с Димитър Тошков и държана в постоянна бойна готовност от енергичния партиен секретар Илия Манов.

За активизирането на организацията много важна роля изиграва проведената през лятото на 1942 г. нелегална районна конференция. Конференцията се провежда в местността

„Бранчовица“, в боровата гора. В нея участвуват членовете на РК — партийните секретари на много села от района. Тя се ръководи от представителите на ОК на БРП Стоян Нешев и Кръстан Раковски. Протича при такъв дневен ред: 1. Отчет на партийните секретари за състоянието на партийните организации и работата им в масовите организации — в читалищата и кооперациите; 2. Информация от Ст. Нешев за положението на Източния фронт и за формите на нашата борба за оказване помощ на съветските войски; 3. Създаване на ОФ комитети.

На комунистите от Локорско и целия район се разяснява колко тежки и отговорни задачи се поставят пред българските комунисти. Те са длъжни да напрегнат всички свои сили, да мобилизират усилията на всички свои съмишленици, на всички антифашисти и патриоти за свещена освободителна борба против българските монархо-фашисти и за активно участие на България във войната срещу хитлеристка Германия. Основа за тяхната дейност трябва да бъде програмата на Отечествения фронт, която сочи спасителния път за България. По такъв начин те ще изпълнят и своя международен дълг за оказване активна помощ на Съветския съюз в неговата величава битка срещу бесния пристъп на международната империалистическа реакция, срещу могъщата хитлеристка военна машина.

Въз основа на решенията на районната конференция в партийната и ремсовата организация в Локорско настъпва забележителен подъем. Тогава се формира нов състав на РК. В него влизат дейци на локорската организация — Димитър Тошков — секретар, Георги Турчов член и в същото време инструктор на ОК, Костадин Байчински и Рангел Митров, съответно от Курило и Кубратово. Тодор М. Гаджов от Локорско е натоварен да организира техническата работа на РК — пренасянето на нелегални материали, събирането и складирането на оръжие и пр.

Пред всички членове на локорската партийна организация се поставя като извънредно сериозна задача събирането на пари и храни и издирването на оръжие. От самите тях се изисква рязко да увеличат своя членски внос до размер на 1, 2 или 3 надници. Освен това всеки от тях е длъжен да събере от съмишленици и познати определена сума пари или пък известно количество храна. Особено плодотворна е тази акция сред съмишлениците занаятчии, някои от които са богатели доста. От тях се изискват доста големи суми — от

1000 до 10 000 лева. В резултат на системната работа в това отношение локорската партийна организация събира значителни суми. Заедно със сумите, събрани от другите организации в района, те се внасят в ОК на БРП. Това улеснява много ОК във финансово отношение. Издръжката на неговия нелегален апарат, закупуването на оръжие за нуждите на партията и други разходи се осигуряват в по-голямата им част от постъпленията от Локорския район.

От съмишлениците на партията се издирва и оръжие. В това отношение много полезна работа вършат Димитър Тошков, Георги Турчов, Тодор Гаджов и Кирил Филипов Банов. Събраното оръжие грижливо се привежда в изправно състояние и се складира в специално скривалище в боровата гора. В резултат на тази дейност партийната организация събира известно количество оръжие и осигурява въоръжаването на ръководните дейци на РК, на местната партийна организация и на РК на РМС.

В същото време се пристъпва към изграждане на по-тесни връзки с дейците на Земеделския съюз. Лично Димитър Тошков се свързва с най-активните и влиятелни дейци на БЗНС в Локорско като Иван Цветанов Дойнов, Стоил Костов Юнаров и др. Тези връзки с тях фактически означават създаване на ОФ комитет в Локорско.

Ремсовата организация също работи много активно. Тя развива редовна организационна дейност. Ремсистите увеличават размера на членския си внос. Събират значителни суми и от останалите младежи. Използват за събиране на пари за нелегалната организация и представления на читалищната група, като продават билети от незаверени кочани. Заедно с това и ремсистите издирват оръжие и бойни припаси. При това във всички свои действия ремсовата организация се придържа строго към указанията на партийната организация. Строго се спазва и конспирацията. Това създава по-голяма сигурност в нейната дейност и при случайни арести на нейни дейци. Така арестуването на Радой Кръстев през пролетта на 1942 г. благодарение на неговата твърдост и съобразителност не довежда до провал. А по това време той ръководи техническата работа на РК на РМС. В него са заловени нелегални материали, получени по канална връзка с ОК на РМС. Правилното държане на Радой му осигурява и лека присъда. Само след една година и няколко месеца той е освободен от затвора и се включва отново активно в революционната дейност.

Работата на локорските комунисти и ремсисти като дейци и ръководители на РК на БРП и на РК на РМС е много голяма. Гаврил Богданов е активен деец на окръжната организация на БРП и оказва активно съдействие на партийните организации в много села, особено в балканските. От 1940 г. Димитър Тошков, Митър Ачов, Георги Турчов, Илия Манов и Владимир Тодораков оказват помощ на много партийни организации в селата на района. По съвкупност в обсега на тяхната революционна дейност се включват всички села. Те често се срещат с партийните секретари и им дават разяснения и указания за изпълнение на партийните задачи. Сами отиват на нелегални партийни събрания и изнасят доклади за политическото положение и задачите на комунистите. На място и конкретно подпомагат организационната и политическата работа на местните партийни организации. В резултат на тяхната работа се издига организационното и политическото равнище на всички партийни организации в района. Тяхната активна революционна дейност издига Локорската партийна организация на ръководно място в района.

Георги Йорд. Турчов като инструктор на Окръжния комитет на БРП поддържа връзки и с Багулийския сектор и Новоселския район.

Христо Н. Ачов, Богдан Д. Манолов, Радой С. Кръстев разгръщат много активна работа за организационното и политическото укрепване на ремсовите организации в селата на района. Те се отдават изцяло на революционното дело. Не само всяка седмица се срещат със секретарите на ремсовите групи във всички села, но и сами често провеждат нелегалните ремсови събрания в тях. На ремсистите те разясняват политическото положение, принципите и целите на РМС, неговите организационно-политически задачи. Под тяхно ръководство се изграждат добри и способни ремсови ръководители в селата. Някои от тях стават ръководни дейци на районната ремсова организация — Богдан Трайков Богданов, Герасим Георгиев Митров, Венко Петков Начов и др. В това отношение много важна роля играят и преките връзки на ремсистите от всички села на района със софийски ремсови организации по предприятия и училища, където получават по-добра политическа закалка. Заслугата на дейците на Локорския РК на РМС се състои в това, че те издирват тези ремсисти, поставят им конкретни организационни и политически задачи, приличат ги като активисти и дейци на РК на РМС.

По поръчение на представителите на Окръжния комитет

на РМС — Петър Игнатов, Георги Нанков Радев (Жорето) и Стефан Иванов Халачев секретарят на Локорския РК през 1941—1942 г. поддържа връзка с дейците на Новоселската районна организация като Лазар Пешев от Долни Богров, Траян Янков от Кривина, Ангел Йотов от Бухово и на Батулийския район с братя на Стоян Величков — Величко и Н. Величков.

През лятото на 1942 г. представителят на Окръжния комитет на РМС поставя на секретаря на РК на РМС задачата да засили саботажната дейност на ремсистите. Особено настойчиво изисква да се извърши подпалване на снопи в полето, повреждане на вършачки и пр. с цел да се попречи на изнасянето на българско жито в хитлеристка Германия. Ремсистите с готовност се заемат със саботажна дейност. Прерязани са и извадени от строя за няколко дни телефонните връзки. В лагерите на товарни вагони насипват пясък. Работници от авторемонтни работилници повреждат при ремонт германски автомобили.

Въпросът за подпалването на снопи на полето, се оказва сложен, дори по-сложен, отколкото изглежда на пръв поглед. Затова секретарят на РК и отговорникът пред партийната организация в Локорско за работата на местната ремсова организация поставя пред секретаря на партийната организация въпроса за паленето на снопи на полето.

Илия Манов обсъжда обстойно този въпрос с Георги Турчов и Димитър Тошков. В продължителна беседа със секретаря на РК на РМС и отговорника за работата на ремсовата организация в Локорско той разяснява позицията на партийната организация. РК на БРП и партийната организация в Локорско смятат, че политически не е целесъобразно да се палят снопи на полето от бойните групи на РМС и БРП в Локорски район. Такова действие по-скоро би навредило на тяхното влияние. В Локорския район няма едри земеделски стопанства. Селяните са бедни и дребни. Много малко са възможните средни селяни, които произвеждат повече зърнени храни. При това всички селяни и преди всичко по-заможните се стремят да се отклонят от изпълнение на наложените им наряди. Местните власти не проявяват особено старание в изпълнение на реквизиционните разпореждания. По такъв начин сред огромното мнозинство от селяните господства настроение да саботират правителствените реквизиционни разпореждания. При това положение подпалването на снопи може да има обратен ефект, да подкопае политическото влия-

ние на българските комунисти в този район. То ще засегне жизнените интереси на бедните и средните селяни. Фашистите ще използват това като доказателство на своите твърдения, че комунистите били „подпалвачи, народни врагове, чужди агенти“. Правилната партийна линия при съществуващите в района условия, към която се придържат РК на БРП и РМС, е: широка масова антифашистка политическа агитация за укриване на храните, за постоянни искания от бедните селяни и работниците за доставка на брашно за изхранването им от държавните складове. Тази линия не само гарантира успешното саботиране на фашистките реквизиции, но свързва партията с широките селски маси, които виждат в лицето на комунистите свои естествени съюзници и защитници.

От 1942 г. ремсовата организация в Локорско, а също така и цялата районна ремсова организация действа под прякото ръководство и контрол на партийната организация и на РК на БРП. Димитър Тошков лично насочва цялостната работа на секретаря на РК на РМС, на целия РК на РМС. Партийният секретар в Локорско Илия Манов много внимателно наблюдава дейността на ремсовата организация. Той постоянно се грижи действията на ремсистите да бъдат добре обмислени и организирани и настоява пред отговорника за ремсовата организация да го осведомява за нейното развитие, за растежа на отделните ремсисти, за техния морално-политически облик. По същество се създава органическо свързване на ремсовата организация с правилната революционна политика на партията. Това осигурява голям и траен успех в нейната дейност.

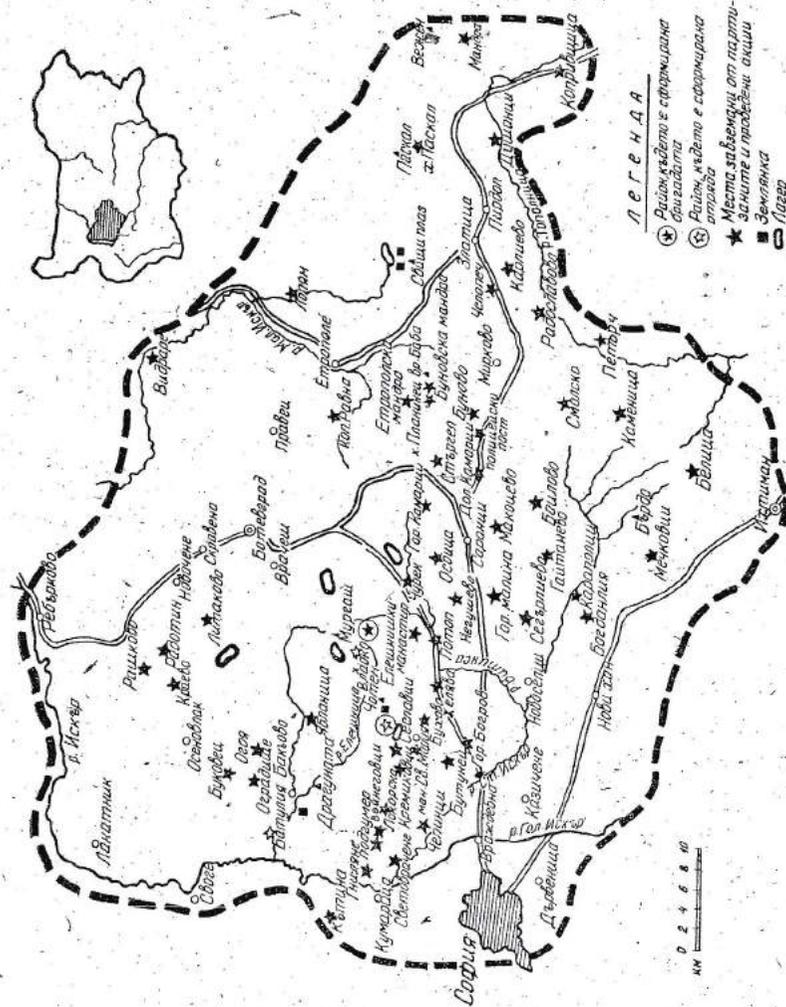
Ремсовата организация през 1942 г. се разраства още повече. Тя практически е обхванала цялата младеж. Затова и изгражданата по това време казионна фашистка организация „Бранник“ не намира подкрепа сред локорските младежи. Само двама души под влияние на реакционерите си родители се включват в нея. Но и те не проявяват особено горещ привързаност към „Бранник“.

Ремсистите вършат извънредно полезна работа по събиране на пари и храни за нелегалната дейност на РМС и БРП. Много от тях издирват оръжие и бойни припаси. В това отношение много добре работят ремсистите Райко Йорд, Стойчков, Виктор Гаврилов Тодраков и др. За набавяне на бойни припаси се използват връзките им с ремсистите в казармата. Така Христо Несторов често отива на среща с Игнат Трайков Тошков от с. Кремиковци в казармата на 6 пехотен

полк и от него получава много патрони за българска карабина. Тези патрони той укрива в дома си и по-късно предава на партизаните от „Чавдар“. Несторов и Игнат Трайков планират изнасянето на една лека картечница от казармата, но докато съгласуват тази акция със секретаря на РК Димитър Тошков, картечницата е изнесена от други ремсисти.

През 1942 г. в ремсовата организация в Локорско се проявяват нови активисти. Секретар на организацията става Веско Гр. Веселинов. Активно работят ремсистите Гаврил Димитров Гундеров, Стоян Динев Гундеров, Райко Йорданов Стоичков. Проявяват се и девоитек Викториа Трайкова, Левка Миланова, Стоилка Несторова. В ремсовата организация се включват много нови девойки. По численост, по активна дейност, по стегнатост и дисциплинираност локорската ремсова организация стои на челно място в района. За това благоприятствува фактът, че в нея работят и ръководителите на районната ремсова организация. Те полагат големи усилия за нейното затягане. Общо на активна ремсова работа са включени над двадесет локорски младежи и девойки. При условията на монархо-фашисткия терористичен режим това представлява голям успех. Още повече са съмишлениците на комунистическото движение сред младежта, намиращи се под прякото влияние на ремсистите.

От есента на 1942 г. локорската партийна и ремсова организация започват активна работа в помощ на въоръжената борба. В първата партизанска група, от която се създава партизанският отряд „Чавдар“, през август с. г., се включва Костадин Трайков Петров (Калин) от Локорско, по той не е свързан пряко с организацията в Локорско. По канален ред РК на БРП предава голямо количество храни за първите партизани. По този канален ред Димитър Г. Тошков свързва Димитър Петков от с. Байково с партизанската група на Переновски, Д. Джуров, Ив. Шонев. При това Д. Тошков непреклонно се придържа към строгите правила на партийната конспирация и се стреми работата по поддържане връзки с партизаните и по оказваната им помощ да се държи здраво от членове на партията, а не, от ремсисти. Затова и на едно заседание на РК на РМС в квартирата на члена на същия Венко П. Начов (Делчо) от с. Ботунец той се изказва против създаването на такава връзка посредством ремсовата организация в с. Ботунец, с която непосредствено се свързват първите партизани от „Чавдар“. Той твърдо зая-

Район на бойните действия на партизанската бригада „Чавдар“

вява, че има определен партиен ред за установяване връзки между нелегалните организации на БРП. Той трябва да се спазва строго, за да се предпази организацията от възможни провокации и предателства. При това както РК на БРП, така и нелегалните, натоварени със задачата да започнат работа за създаване на партизански отряд в Софийския балкан, поддържат редовни връзки с ОК на БРП. За тях не е трудно да установят правилна, опазваща конспирацията връзка помежду си. Неуместно е това да става по частен път.

През този период комунистите и ремсистите в Локорско развиват активна дейност в читалището, кредитната кооперация, спортната организация. Но тази дейност все по-малко ги задоволява. Все повече вниманието им се поглъща от нелегалната организационна и бойна работа. Затова и най-активните дейци на нелегалните организации през 1942 г. се оттеглят от заеманите от тях постове в масовите организации. Това се прави с оглед две неща: първо, да се насочат те към по-активна работа в нелегалната организация, която придобива все по-голямо значение за революционното антифашистко движение, второ, да се предпазят от евентуални удари на полицията масовите организации при някакъв провал. На работа в читалището се оставят по-малко компрометирани членове на партията и РМС. Дори отново се издигат редица безпартийни и членове на БЗНС. Това личи от избора на ново ръководство на читалището през януари 1943 г. Избрани са Благой Хр. Джагаров, Владимир Г. Тодораков, Георги Кр. Яков, Гаврил Г. Пърпов, Стоян Стойчев, Борис Недялков и подгласници Георги Недялков и Димо Тошанов. Това са все хора, с изключение на Владимир Г. Тодораков, достатъчно благонадеждни в очите на властта. Дори една част от членовете на читалищното ръководство, ангажирани на активна нелегална работа, като Митър Гаврилов и Христо Несторов, напускат ръководството още на 25 октомври 1942 г. Това става по указание на РК на БРП, а Митър Гаврилов е получил и предупреждение от полицията с искане да напусне поста председател на читалищното настоятелство.

НА РАБОТА ЗА ИЗГРАЖДАНЕ И АКТИВНА БОЙНА ДЕЙНОСТ НА ПАРТИЗАНСКИЯ ОТРЯД „ЧАВДАР“

От края на 1942 и началото на 1943 г. центърът на революционната дейност на партийната и ремсовата организация се премества към нелегалната организационна и политическа работа, към практическата подготовка на локорските антифашисти за активна въоръжена борба. Затова и там се съсредоточават всички техни сили. Това е естествен резултат от цялото им развитие от края на 1940 г. И двете организации са израсли като боеви революционни звена на антифашистката борба, способни да поемат върху плещите си всякакъв вид действия срещу фашизма — мирни и немирни, агитационно-политически и въоръжени въстанически. С формирането на първата партизанска група в района на Мургашката планина въоръжената въстаническа борба за тях става непосредствена практическа задача. И локорските комунисти и ремсисти се заемат с нея без всякакво колебание.

През първата половина на 1943 г. партийните и ремсовите организации в Локорския район и в Локорско заживяват в обстановка на трескав подъем. За него извънредно голямо влияние оказват събитията на Източния фронт. Героичната отбрана на Сталинград от съветските войски и блестящото им контранастъпление в края на 1942 и началото на 1943 година, обкръжаването и разгромът на елитната групировка хи-

тлеристки войски край великата руска река Волга показват на комунистите и на всички прогресивни хора в света, че разгромът на хитлеристка Германия е неизбежен. Въодушевени от великата победа на съветските воители, докорските комунисти и ремсисти горят от желание час по-скоро и те да се включат в активната въоръжена борба срещу фашистите и хитлеристите. Дълбокият прелом в хода на войната създава много благоприятна обстановка и за активна политическа работа сред цялото население и за привличане в редовете на БРП и РМС на нови членове.

Партийците и ремсистите заживяват вече с мисълта за предстоящата, близка, непосредствена въоръжена борба срещу фашистката власт. В селото и района започва трескава подготовка за нея. Членовете на РК на БРП и на РК на РМС вече са въоръжени и отиват на срещи и събрания с оръжие. Засилва се работата по издирване и събиране на оръжие и бойни припаси. Още по-настойчиво и активно се събират пари, храни и дрехи за бойците на народоосвободителната въстаническа армия. Устремени към свободата, комунистите и ремсистите от Локорско не жаят нищо за антифашистката борба. Те са готови да отдадат всичко, с което разполагат, за да улеснят подготовката за решителния час.

Организационната работа в партийната и ремсовата организация се затяга още повече. За дисциплината и конспирацията се държи най-строго. Димитър Тошков обръща внимание на партийните и младежките дейци, че те са длъжни да работят с удвоена бдителност. При най-малка опасност от провал да минават в нелегалност, да не спят по квартирите си, да предупреждават застрашените другари. Това се налага още повече поради факта, че в нелегалните организации на партията и РМС напират като буйни пролетни води млади и неопитни другари. Това налага да се пристъпи към изменение в организационната структура както на партийната, така и на ремсовата организация в селото. Такива промени са наложителни и в редица други села. В много села, а най-вече в Локорско израстват възторжени борци из средата на РМС, които са способни да попълнят и усилят партийните организации. Активизират се и много от съмишлениците и бившите членове на партията и РМС от легално време. Във Войнеговци, Требич и други села се създават нови партийни организации, кадрите на които са израдли в ремсовите организации.

Районният комитет на БРП тогава поддържа редовна и действена връзка с Окръжния комитет на БРП. Представителите на ОК, Стоян Нешев и Кръстан Раковски намират най-радушен прием в района. Квартирата на Тодор Гаджов в Малашевци (къщата на Йордан Гундеров) е сигурно убежище за тях. Чрез голямото радио на Т. Гаджов те получават пълна и навременна информация за политическото положение, хода на военните действия на Източния фронт и сътознителните политически събития. Там редовно се срещат с ръководителите на Локорския РК на БРП. С тях обсъждат положението в района и набелязват конкретни мерки за бързо и ефикасно изпълнение на партийните задачи и решения. На една от тези срещи се решава да бъде проведена районна партийна конференция.

Конференцията се провежда в края на март 1943 г. зад м. „Игнатица“, на границата между землищата на Локорско и Кремиковци. На нея за пръв път е извикан и секретарят на РК на РМС.

Ремсовата организация в Локорско и района също е поставена на бойна нога. Още през февруари 1943 г. тя прави първата решителна стъпка към пряко участие в нелегалната въоръжена борба. Една вечер Стефан Халачев (Велко) отива в квартирата на Хр. Несторов в София, ул. „Батак“ 5, и му поставя задачата — веднага да го заведе в едно от селата на района, където да му осигури квартира за продължително време, защото му е невъзможно повече да пребивава в София. Още същата вечер двамата отиват в Локорско и пребиват в дома на Христо. На другия ден чрез Райко Стоичков Стефан Халачев бива прехвърлен във въглищарската колиба на Веско и Занко Грозданови. Оттогава тази колиба в м. „Колината“ (Локорския балкан) става постоянна явка за партизаните от „Чавдар“. Поради прибрзаност и неопитност локорските ремсисти не съумяват да опазят в пълна тайна пристигането на Халачев. За това научава и секретарят на РК на партията Димитър Тошков и иска най-обстойно обяснение от Христо Несторов. Това обяснение не го успокоява, а го кара да затяга още повече режима на партийната конспирация.

На районната конференция зад „Игнатица“ присъствуват Стоян Нешев от ОК на БРП, Димитър Тошков — секретар на РК на БРП, Георги Турчов — инструктор на ОК и член на РК, Илия Манов — секретар на партийната организация в Локорско и член на РК, Костадин Байчипски — член на РК,

Рангел Митров от Кубратово — член на РК, Цветан Филибинов — секретар на партийната организация в с. Кремиковци, Борис Марков — секретар на партийната организация в с. Подгумер, Тодор Гаджов — член на РК, Христо Несторов — секретар на РК на РМС. Конференцията разглежда два основни въпроса:

1. Международното положение и задачите на нашата партия — докладва Стоян Нешев.

2. Състоянието и задачите на партийните и ремсовите организации в района по доклад на секретаря на РК на БРП, секретарите на партийните организации в селата и секретаря на РК на РМС.

Пред партийните и ремсовите организации в района Ст. Нешев поставя категорично и ясно задачата да се готвят за активна въоръжена борба. Комунистите и ремсистите трябва да са готови всеки момент да отговарят с бойни акции на издевателствата на фашистката полиция. Те трябва да организират бойни групи и започнат активно саботажни акции, да събират пари, оръжие, храни и дрехи за партизаните, да създават складове за укриване на храни и оръжие. Заедно с това той изяснява на РК на БРП, че Стефан Халачев не е случаен човек, а партиен и ремсов функционер, но подкрепя изискванията на Димитър Тошков за по-строга спазване на конспирацията от младежката организация.

По изрично настояване на представителя на ОК в РК на БРП е включен вече и секретарят на РК на РМС. Така се създава органическа организационна връзка между партийната и ремсовата организация в района. Дейността им по-нататък се развива напълно съгласувано.

След конференцията партийната и ремсовата организация в Локорско се включват още по-пълно в подготовката на въоръжената антифашистка борба. Много активни ремсисти влизат в партията. В някои села от ремсовите организации се формират нови партийни организации — Войнеговци, Требиш и др. Димитър Тошков неуморно кръстосва селата и настойчиво изисква от ръководителите на местните организации да работят с всички сили за подготовка на въоръжената борба.

По това време партийната организация в Локорско нараства значително. Става невъзможно да се работи с нея по стария начин. Влезлите в нея стари членове на БРП от легалния период и приетите нови членове измежду ремсистите не могат да се събират на партийни събрания. Твърде много са. Това налага да се извърши реорганизация на нейната

структура. През юни 1943 г. организацията е разделена на две групи. Секретар на цялата организация си остава Илия Манов. Той става отговорник и на групата, в която се числят членовете на партията, живеещи в източната половина на селото. Секретар на втората партийна група, обхващаща комунистите от западната част, става Борис Г. Тошков, секретар на РМС (май 1943 г.), току-що приет за член на БРП. За оперативно ръководене на партийната и ремсовата работа в селото се изгражда нещо като партийно бюро (комитет) в състав: Илия Манов — секретар и членове: Димитър Г. Тошков, Борис Г. Тошков, Георги Йорд. Турчов, Христо Н. Ачов.

Това бюро разрешава бързо и оперативно всички текущи въпроси на партийната организация и разпределя задачите и поръченията на отделните комунисти по събиране на храни, облекло, оръжие, пари. Настойчивостта на ръководството и активната работа на членовете на партията се увенчават с добри успехи. От съмишленици на партията в София са събрани няколко десетки хиляди лева. Издирени са десетина пушки, десетина пистолета, няколко ръчни бомби, няколко стотин патрони за българска карабина и за турска пушка. Сред селяните са събрани значителни количества брашно, сирене, дрехи и пр. С тази си дейност организацията става силна и надеждна опора на зараждащото се партизанско движение.

Ремсовата организация също се разраства и укрепва. Активни ремсисти има над 20 души. Усилва се дейността и на девойките ремсистки. В началото на 1943 г., когато на село се завръща изключената от гимназията за участие в пръскане на позиви Стоилка Несторова Ачова, се формира плотен и деен ремсов актив на девойките. Първоначално в него влизат Виктория Трайкова, Левка Миланова и Стоилка Несторова. По-късно в него са включени Верка Г. Палева и Мария Ст. Турчова. Той работи под непосредственото ръководство на секретаря на РК и Райко Стоичков.

Растежът на ремсовата организация налага да се усъвършенствува нейната организационна структура. През май 1943 г. по препоръка на партийната организация тя е разделена на няколко групи, които се ръководят от група активисти. В този ремсов актив влизат новият секретар на ремсовата организация Борис Тошков, Веско Грозданов, Райко Стоичков, Стоян Гундеров, Гаврил Гундеров, Стоил Стойчев, Стоилка Несторова. Той работи под непосредственото ръководство на секретаря на РК на РМС, отговарящ за работата

на ремсовата организация пред местната партийна организация.

Ремсовият актив е душата и моторът на цялата ремсова организация. Той действа всеотдайно, дисциплинирано, инициативно и бойко, придавайки на цялата организация подчертан боеви характер. Това издига организацията на първо място в района. Членовете ѝ с готовност изпълняват всички поръчения, понасят всякакви несподобности. Така Райко Стоичков и Стоян Гундеров в една бурна нощ отиват по поръчение на секретаря на РК на РМС на среща при оброчището „Св. Илия“ до Световрачене, за да получат две пушки от ремсисти от Обрадовци и Световрачене. Връщат се мокри до кости у дома, след като са донесли и укрили в мазето на училището двете пушки.

По това време партизанската чета под в. Мургаш се активизира. Нейното ръководство се подготвя за изграждане на голям партизански отряд. Чрез софийската военна организация на БРП и РМС се набелязват мерки за увеличаване на числения състав и подобряване на въоръжеността на мургашките партизани. В началото на пролетта партизаните често сноват от Мургаш до София и обратно. Опасните срещи с врага зачестяват. В София полицията им готви изненади — тя често устройва блокади за издирване на нелегални. При блокадата, във връзка с убийството на фашиста полковник Пантев на 4 май 1943 г. на полицейски пост се натъква и първият партизанин от Локорско Костадин Тр. Петров (Калин), който е тръгнал за София. Той е заловен и след жестоки мъчения и разкарвания из Балкана, някъде в района на в. Мургаш, разстрелян „при опит за бягство“.

Поставени на бойна нога, организациите на БРП и РМС в Локорско скоро приемат върху себе си отговорната работа по организиране на канал за изпращане на партизани от София за Мургаш. Това започва в края на април със съобщението на Стефан Халачев на една среща с Христо Несторов, че военната организация при ОК на БРП и РМС го е определила като свързка между отряда и София. Той трябва да организира превеждането на партизани от София за Балкана. За тази цел през май в местността „Песок“ над с. Локорско става среща между група партизани и Христо Несторов (Тацо). На тази среща са уговорени подробностите и паролите, чрез които Несторов ще се свърже със софийската организация, за да получи и изведе младежите и девойките, определени за партизани. Уговорена е втора среща и място за

Костадин Трайков Петров (Калин) —
(21 октомври 1914 — юни 1944 г.)

Той е роден в с. Локорско в крайно бедно селско семейство. Още като юноша заедно с родителите си се заселва в Орландовци. Тук влиза в младежкото комунистическо движение. Като гимназист участва активно в нелегалната ученическа организация и в резултат на провал в VII клас е изключен. След завършване на средното си образование влиза в редовете на нелегалната БРП. За активна комунистическа дейност през 1936 г. е изправен пред фашисткия съд, но освободен поради липса на доказателства. През 1941 г. неговата революционна дейност е разкрита и той минава в нелегалност. По процеса на пощенци го осъждат заедно на смърт. Влязъл в партизанския отряд през август 1942 г., той изпълнява като деец и твърд борец за народна свобода.

свързка в Балкана — местността „Базо“. За по-голяма сигурност представителите на партизанския отряд са заведени на това място.

На втората среща през май на същото място Несторов предава на партизаните две пушки, получени същата вечер от Александър Николов от с. Войнеговци. Райко Стоичков предава двете пушки, получени по-рано от Обрадовци и Световрачене. На партизаните са предадени и много патрони. Тогава за партизанския отряд през Локорско са изпратени Димитър Георгиев Цветков и Георги Павлов (сега член на ЦК на БКП и министър на химията и металургията). Заедно с тях за партизанския отряд заминава за известно време и Райко Йорданов, който трябва да бъде свързка между отряда и РК на РМС. След десетина дни по преценка на командването на отряда Райко се завръща обратно и взема активно участие в работата по превръщане на партизани от София за Мургаш.

Организацията на Локорския канал на партизанския отряд „Чавдар“ скоро става дело на РК на БРП и на РК на РМС. Запознат от Несторов за поставената отговорна задача, Димитър Г. Тошков като секретар на РК одобрява и подкрепя безрезервно нейното изпълнение. Той оказва на Христо Несторов пълно и всестранно съдействие. Организира събирането и предаването на оръжие, бойни припаси, храни, обувки, дрехи на партизаните. Сам участва в набирането на нови партизани. Конкретната работа пада изцяло върху партийната и ремсовата организация в Локорско. При организирането на Локорския канал много важна роля играе Георги Павлов, който ръководи работата по набирането и изпращането на партизани от София. Той определя паролите и явките за връзка между подготвените да излизат в балкана партийци и ремсисти в София и организаторите на канала.

Каналът започва да действа през май 1943 г. В началото на юни по него заминават за отряда трима нови партизани — Митка Гръбчева (Огняна), Тодор Богоев (Иван Зеления) и още един мъж. Чрез парола те се свързват с партизаните в местността „Базо“. На 19 юни Христо Несторов извежда с помощта на Илия Манов още петима партизани: Владимир Хр. Калайджиев (Коцето), Недялка Кожухарова (Бойка), Нели Бенбасат (Надка), Петър Дончев Мангов (Орлин) и Соломон Н. Левиев (Тошко). Тях той свързва със Стефан Халачев (Велко) на същото място. На 26 юни от София за Мургаш тръгва трета група партизани на брой

15 души: Георги Павлов (Начо), Христо Русков (Бате), Христо Ганев (Колката), Свилен Василев (Мустафата), Хермине Разгръдлян (Сашка), Стефан Георгиев и др. От София групата извеждат на три отделни части Христо Несторов, Илия Манов и Райко Йорданов. Цялата група се събира в реката при Негованския път над с. Локорско. Оттам, водена от Хр. Несторов, групата, пътувайки само нощем, пристига на в. Мургаш в полунощ на 29 юни. При изпращането на тази група партизани участвуват и няколко души ремсисти от с. Локорско. Те изнасят до местността „Рабово селище“ хляб, консерви и бойни припаси за партизанския отряд.

Една седмица по-късно до в. Мургаш отиват Хр. Несторов и Борис Тошков. Те завеждат в партизанския отряд Александър Костов Алунов (Брайко) от с. Драгалевци, Софийско, и занасят няколко пушки и много патрони. След среща със Стоян Хаджипенчев (бай Стоян) двамата се завръщат обратно със задача да организират извеждането на голяма група партизани от самия Локорски район.

Преди това на 1 или 2 юли 1943 г. в квартирата на Венко Хр. Славчев на ул. „Клокотница“ се провежда много важно заседание на РК на БРП. То става по инициативата на секретаря на РК на РМС, понеже през май, юни и юли с. г. РК на БРП остава без връзка с Окръжния комитет на БРП. Стоян Нешев е арестуван от фашистката полиция, а Кръстан Раковски — интерниран. При това положение РК на БРП е принуден да действа по указанията на командването на партизанския отряд „Чавдар“, предавани му чрез секретаря на РК на РМС, и съгласно решенията на конференцията зад Игнатца. На заседанието присъствуват Д. Тошков, Г. Турчов, Ил. Манов, К. Байчилски, Т. Гаджов и Хр. Несторов. Доклад за предстоящите задачи на районната партийна организация изнася Хр. Несторов. Той запознава РК с указанията на командването на партизанския отряд за вземане на спешни мерки за опазване на партийния актив от ударите на фашистката полиция. Предстоящите бойни акции на партизаните в Софийския балкан ще предизвикат силни репресивни действия на полицията. Това налага районната партийна организация да вземе всички мерки за опазване на кадрите си от ударите на врага. Най-ефикасната мярка за опазване на известните на властта комунисти е те да минат в нелегалност и да се включат в партизанския отряд. За тази цел РК трябва да извърши бойна мобилизация на известните на властта комунисти в района и да ги изпрати в партизанския отряд.

Секретарят и членовете на РК единодушно подкрепят разбиранията на командването на партизанския отряд и решават да действуват съгласно неговите указания. РК на БРП решава в срок от 10 дни да бъде извършена необходимата политическа и организационна работа за мобилизиране на партизанския отряд на 30—40 комунисти от района. Всеки член на РК се задължава в срок от 2—3 дни да се свърже с организациите, за които отговаря, и с необходимата сериозност и настойчивост да им разясни поставената задача. Успоредно с това да се извърши необходимата техническа подготовка за пълноценно участие на комунистите от района в бойните действия на партизанския отряд. Секретарят на РК на РМС се задължава да изпрати по един или двама ремсисти от селата, които да осъществяват жива връзка между отряда и ремсовите организации.

Във връзка с решението за мобилизация на комунистите от района Г. Турчов и Д. Тошков набелязват известни промени в състава на РК на БРП. Тъй като те двамата заедно с Ил. Манов и Хр. Несторов се готвят да заминат в партизанския отряд, определят в РК да бъдат включени Венко Христов Славчев от с. Кремиковци и Мария Николова Тодорова от с. Локорско, които заедно с К. Байчински да действуват в самия район.

По това време възниква нова обстановка и в РК на РМС. От есента на 1942 г. той е действувал е променен състав: секретар — Хр. Несторов, членове — Венко Петков Начов от с. Ботунец, Герасим Георгиев Митров от с. Кубратово и Дойчо Витанов Новков от с. Биримирци. След арестуването на Радой Кръстев с техниката на РК се занимават Райко Стоичков и Георги Юнаров. От есента на 1942 до април 1943 г. за техник на РК е привлечен Славе Юнаров с помощник Стоил Стоичев от с. Локорско. Във връзка с решението за мобилизацията се провежда заседание и на РК на РМС. Това става в началото на юли в ливадите край Кубратово, близо до жп. линия София—Макоцево. На заседанието се решава в РК на РМС да бъдат включени Богдан Трайков Богданов от с. Войнеговци и Христо Николов Цветанов от с. Сеславци. Дватама заедно с Герасим Митров да останат легални и да действуват на място. Хр. Несторов и В. Начов минават в партизанския отряд, откъдето ще вършат организационната си работа. По това време вече е решено към Локорския район отново да бъде включен Батулийският сектор. Връзката с него трябва да установи секретарят на РК, когато отиде в партизанския отряд.

Решението на РК на БРП за мобилизацията се натъква на сериозни затруднения. В много партийни организации надделява разбирането, че не съществува реална опасност за комунистите и не трябва да се бърза с излизането в Балкана. Само партийната организация в с. Локорско изявява готовност да се отзове на призива на РК. На нейното събрание, проведено на 3 или 4 юли 1943 г., мнозинството от присъстващите 15—16 комунисти подкрепя решително решението за мобилизацията. Локорските комунисти изявяват готовност веднага да тръгнат в открит бой срещу врага. Но като цяло планът за мобилизиране на 30—40 комунисти се проваля. При това положение Г. Турчов, Д. Тошков, Ил. Манов и Хр. Несторов решават да не предприемат мобилизация и на локорските комунисти, а и сами да останат в района, за да не се откъснат от партийните маси. За укрепване на връзките с партизанския отряд и сътрудничеството с него, за намиране връзка с Окръжния комитет на БРП Г. Турчов и Хр. Несторов да заминат за Мургаш за определената среща с партизаните.

На 11 юли 1943 г. те потеглят за срещата с партизаните. С тях тръгват Дойчо Витанов Новков (Моньо) от с. Биримирци, Христо Стоилов Манов от Локорско (живеещ в Биримирци) и В. Начов (Делчо) от Ботунец. На „Орловица“ те се срещат с Никола и Гроздена Орозови от Кремиковци, от които получават две пушки — една сръбска карабина „Крагуевац“, съвършено нова, и една стара френска пушка със сложна система на управление. С пушките предават и патрони. Те са изпратени на тази среща от Димитър Тошков.

На „Орловица“ Христо Манов узнава, че от Локорско и другите села за отряда не заминава никой. Затова той се връща обратно и само четиримата потеглят към Мургаш. Там пристигат на 13 юли вечерта. Посрещат ги командирът на отряда бай Цветан (Тони Переновски) и Велко (Стефан Халачев).

Срещата става след полунощ. Пратениците на Локорския РК на БРП повеждат разговор за по-нататъшно развитие на дейността на района. Те излагат пред командира на отряда и Велко положението в района и искат да им се помогне да възстановят връзките си с ОК на БРП. Партизаните искат да узнаят от тях какво е станало с камиона оръжие, изкаран от инженерната работилница. Но те не знаят нищо. Тогава се решава Георги Турчов и Христо Несторов да останат с партизаните и заедно с тях да се придвижат към партизанския лагер над с. Литаково, а оттам вече да се завърнат в Локорско.

По пътя към партизанския лагер над Литаково рано сутринта на 14 юли партизаните забелязват група войници. Те успяват да минат незабелязано край тях и да се укриват в гората. Заедно с това ръководителите на групата разбират, че нещо лошо се е случило в лагера. За лагера заминават Пешо и Бойчо. Те откриват, че лагерът на партизаните е открит и разбит от полицията. От партизаните, останали в него, няма и помен. При създамата се нова обстановка групата партизани заедно с Г. Турчов и Хр. Несторов се придвижват по посока към Литаково. По пътя една нова войскава част едва не ги открива. Но всичко минава благополучно. Цялата група пристига над Литаково на 16 юли сутринта. Същия ден вечерта командирът на отряда и Халачев решават да изпратят Г. Турчов и Хр. Несторов за Локорско през Ботевградско към с. Ребърково и оттам на влака за Курило. Само по себе си това е неправилно решение при съществуващата обстановка, когато след разбиването на партизанския лагер полицията навсякъде в Ботевградско е нащрек. Към това се прибавя втора много опасна за двамата дейци на Локорския РК грешка: Командирът на отряда им дава чужди лични карти, а оръжието им задържа в отряда. С тези лични карти те трябва да се легитимират пред фашистката полиция. При това едната лична карта е фалшива — на самия командир, а другата на партизанина Никола Мукански, известен вече на ботевградската полиция. Всичко това усложнява извънредно много положението и на двамата и ги поставя в извънредно неизгодно положение при евентуален арест.

На 16 юли през нощта след една среща с Марин Грозаев от Литаково Георги Турчов и Хр. Несторов поемат към с. Радотина с надежда, че скоро ще стигнат до железопътната линия, ще се качат на влака и ще заминат за София. Вместо това по пътя ги очаква нещастieto. Още в с. Радотина ги посрещат един полицай и един войник и ги арестуват. В общинското управление на с. Литаково започват да ги изтезават. Оттам властите се свързват с Локорско и узнават, че в Локорско има действително такива лица, каквито са заловените. Косвено това означава, че в Локорско вече знаят за провала им и активните дейци на партийната и ремсовата организация могат да вземат предпазни мерки.

Пред полицията след жестоки инквизиции арестуваните правят известни признания. Георги Турчов успява още от Дирекцията на полицията да съобщи за извършения провал. Димитър Тошков и Илия Манов взимат необходимите предпазни

мерки. Полицията също не предприема арести. В съда и двамата локорски комунисти се държат напълно достойно. Те отричат изцяло направените в полицията признания. Фашистският военнополови съд ги осъжда тежко. Христо Несторов е осъден на смърт чрез разстрел, а Георги Турчов — на доживотен затвор.

Залавянето на Георги Турчов и Христо Несторов е тежък удар за локорската партийна и ремсова организация. Но тези организации остават невредими. Взетите предпазни мерки за укриване на провалените дейци се оказват ефикасни. При всеки опит на полицията да ги задържи те са готови да се укриват и да минат в нелегалност.

И след залавянето на Г. Турчов и Хр. Несторов партийната и ремсовата организации в Локорско действуват активно. За известно време те нямат редовна връзка с ОК на БРП и РМС. Но Димитър Тошков, Илия Манов и други дейци на организацията, застрашени от арестуване, се отдават изцяло на нелегалната си работа. Това действа ободряващо на цялата организация и спомага за укрепване на нейната дисциплина, за по-строго спазване на правилата на конспирацията. Разширява се и укрепва сътрудничеството между комунисти и земеделци.

От средата на лятото Димитър Тошков влага всичките си сили, цялото свободно време за организационна и политическа работа в районната и локорската партийна организация. Той започва да действа като професионален революционер. Неговият живот се свързва напълно с подготовката и провеждането на нашата народнодемократична революция. В дейността му се открояват редица необикновено ценни качества. От една страна, той се отличава с пословична дисциплинираност и твърдост, а от друга — с уменията си добре да опознава хората, с които и сред които работи, от трета — с правилното отношение към всички антифашисти, към земеделците и уменията да работи добре с тях за изграждането на Отечествено-фронтските комитети, от четвърта страна — с непримиримостта си към еснафските и опортюнистически настроения и възгледи. Макар и да няма високо образование и голяма теоретическа подготовка, в процеса на революционната борба той е достигнал до много правилни и здрави политически и практически разбирания, които често пъти се оказват много по-полезни за сложната и напрегната борба, отколкото най-обширните познания в областта на теорията. Затова и той става сърцето и душата не само на локорската, но и на цялата

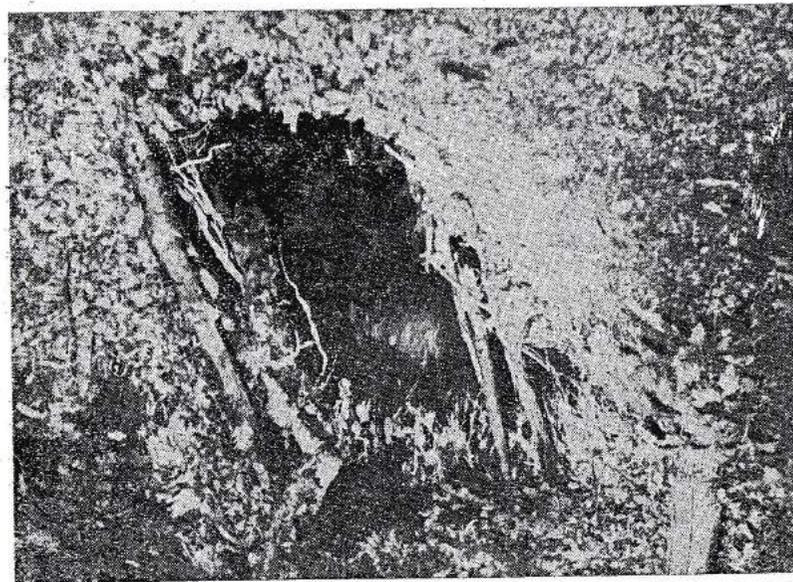
районна партийна организация. Като истински апостол на пролетарската революция той обикаля селата и навсякъде носи здравия партийен дух, повдига духовете, внася организираност, дисциплина, увереност и готовност за саможертва в името на великото дело на Българската комунистическа партия. Той действа като самоотвержен патриот и антифашист. В същото време нито за момент не забравя своите комунистически убеждения. Той много добре разбира обективната диалектика на борбата. За него е свършено ясно, че борбата против фашизма е необходима и неизбежна предпоставка и органическа съставна част на борбата за социализъм.

Локорските комунисти и ремсисти продължават борбата. По Локорския канал те извеждат от София в Балкана нови партизани. На 15 август 1943 г. Б. Тошков извежда Желязко Колев (Мильо) и Дечо Стефанов (Владо). В разгара на вършитбата ремсисти повреждат вършачката. По този повод са заподозрени, арестувани и пратени в затвора Антон Гр. Веселинов и Митър Джуков.

През есента на 1943 г. Д. Тошков и Т. Гаджов въвличат в нелегалната помощна работа на локорската партийна организация Петко Колев Ценков (Майора) и Гаврил Петков Иванов (Къойбашин). Петко тогава е кръчмар. Той заедно със Славе Йорданов Турчов и Антон Владимиров Ачов закупува говеда за клане и продава месото и кожата. Започват приготвянето и на консерви, част от които чрез партийната организация се изпращат на партизаните. Г. Иванов пък подготвя скривалище на партизаните.

След арестуването на двамата членове на РК на БРП в неговия състав настъпват известни промени. От него отпада Рангел Митров от с. Кубратово. Включени са отново Борис Марков от с. Подгумер и Илия Манов от Локорско. Неговата дейност се активизира след втората партизанска конференция на „Чавдар“, станала в началото на октомври 1943 г. Тази конференция насочва партизаните от „Чавдар“ към активна бойна дейност. Чрез създадения на нея Чавдарски районен комитет на БРП и РК на РМС партийните и ремсовите организации в Локорския район, Ботевградско, Пирдопско и Новоселско се поставят изцяло в служба на разгръщащата се въоръжена борба против фашизма.

Локорската партийна и ремсова организация напълно подчиняват своята дейност на нуждите и интересите на партизанския стряд. От самото Локорско през есента на 1943 г. излизат първите партизани. През ноември с. г. стават партизани Кирил Филипов Банов (Крум) и Райко Йорданов Стоичков

Партизанската землянка скривалище в м. „Шумнатица“ (снимка, направена непосредствено след 9. IX. 1944 г.)

(Сандо). На 6 декември поемат тежкия път на нелегалността и въоръжената борба Богдан Димитров Манолов (Пешо), по призива на партията напуснал фашистката казарма, Борис Георгиев Тошков (Атанас), Димитър Георгиев Тошков (Захари) и Илия Йорданов Манов (Дончо). Излезлият с тях Тодор М. Гаджов се завръща и успява да се легализира с помощта на брат си Георги.

Излезлите в началото на декември локорски партизани издълбават партизанската землянка в местността „Шумнатица“. През есента на 1943 г. в Локорско се завръща освободеният от фашисткия затвор Р. Кръстев. Той веднага се включва в работата на местната и районната ремсова организация. В новия РК на РМС участват В. Начов (Делчо) — секретар и Богдан Гр. Богданов, Герасим Г. Митров, Радой Кръстев и Стоян Григоров от с. Мирояне като членове. Те заработват енергично за съживяване работата на ремсовите организации. От есента на 1943 г. цялата дейност на партийните и рем-

совите организации в района и в Локорско се насочва към организиране активна помощ на партизаните. Те въвличат не само комунистите и ремсистите, но и много селяни, работници и учаци се в помощната работа. Победите на Съветската армия срещу хитлеристките окупатори ги вдъхновяват за самоотвержена революционна дейност.

Партизаните от „Чавдар“ с пълно основание очакват най-сериозна подкрепа от Локорско и Локорския район през настъпващата зима. И действително тук се подготвят много и сигурни скривалища за партизаните както в Локорско, така и в Байкъово, Войнеговци, Подгумер, Световрачене, Кубратово и други села.

В това време ръководителите на фашистката власт в Софийска околия се успокояват, че в околията няма нелегални групи, а заплахата идва от нелегалните, действащи в Ботевградско и Новоселско. За това най-ясно се говори в докладите на околийския управител за ноември 1943 и февруари 1944 г. В този за февруари се казва, че тук „няма констатирани комунистически или други прояви на нелегални“. Това показва две неща: първо, дълбоката конспирация в работата на партийните и ремсовите организации и големите симпатии на цялото население към антифашистката борба, второ, самоуспокоението на ръководителите на властта в Софийска околия. Последното се потвърждава от характеристиката, която областният директор А. Козарев дава на софийския околийски управител Димитър Миланов Димитров през 1944 г. Според тази характеристика Д. М. Димитров „поради бавност и понякога небрежност не всякога изпълнява възложените му задачи напълно задоволително“. Това обстоятелство в значителна степен улеснява дейността на бойното ръководство на партийните и ремсовите организации в района.

Напрегнатата организационна и политическа дейност на комунистите и ремсистите в Локорско и целия район увелича всички патриотично настроени жители в помощната работа и създава здрава опора на партизаните от „Чавдар“. Ценността на това положение става още по-голяма поради географското разположение на Локорско и Локорския район — той е най-удобната и пряка връзка между отряда и София, където се намира ръководството на националната антифашистка освободителна борба. По Локорския канал, през територията на Локорския партиен и ремсов район фактически се създава полу-свободен проход от София за Мургаш и обратно. Комунистите и ремсистите от селата Ботунец, Войнеговци, Кремиковци, Ку-

братово, Локорско, Подгумер и Световрачене с активната си дейност са изградили един невидим, но несъкрусим жив мост, който свързва щаба на зоната с партизанския отряд „Чавдар“, Окръжните комитети на БРП и РМС с партийните и ремсовите организации на Чавдарския партизански район. В Локорско, Световрачене и Кубратово се изграждат най-надеждните ятачески бази и скривалища за партизаните. Тук през тежката зима на 1943—1944 г. намират приют много партизани от отряда начело с неговото командване и представителя на ОК на БРП Тодор Живков (Янко). В Локорско, в самия център на селото, се създава скривалище за партизаните. Това е домът на Цвета и Гаврил Петкови Иванови, в който презимуват много партизани. Там пребивава известно време и Тодор Живков. Този дом е в центъра на селото и се намира в непосредствена близост до кметското наместничество. Много партизани се приютяват и в дома на Станой и Райна Г. Турчови, който се намира в края на селото и е лесно достъпен за идващите от Балкана партизани. Като временни квартири и явки на партизаните се използват домовете на Благой Гердин, Гаврил Стоянов Младенов и Петър Владимиров Белев, намиращи се: единият на източния, другият на западния край, а третият в центъра на селото.

За да могат да функционират добре скривалищата на партизаните в домовете на Цвета и Гаврил П. Иванови и на Райна и Станой Турчови, партийната и ремсовата организация извършват огромна работа по събиране на храни, облекло и други необходими неща за партизаните. Чрез тяхната образцова дейност, в която се проявяват особено много девойките ремсисти и някои жени като Виктория Трайкова, Елена Тодорова, Стоилка Несторова, Мария Ст. Турчова, Цветанка Г. Турчова, Левка Миланова, Мария Н. Тодорова и др., около партизаните се създава невидима защитна стена, в която се разбиват всички опити на фашистката полиция да открие следите им в селото.

Сигурните скривалища и ятачески бази в Локорско и другите села на Локорския район са дело преди всичко на партийната организация и лично на Димитър Тошков, който със забележителна находчивост се ориентира към най-малко подозирани домове. На него се дължи и спазването в тайна на тяхното съществуване. За укриването на скривалищата от погледите на полицията и местните власти много спомага създаденият навик у комунистите и ремсистите да опазват конспирацията в работата си. Тези бази са извънредно ценни за парти-

занския отряд „Чавдар“, като се има пред вид, че по това време стават масови провали в Ботевградска, Новоселска и Пирдопска околия. Затова с право може да се каже, че Локорско и Локорският район стават основната база на отряда. Главната заслуга за това имат партийните и ремсовите организации, умело ръководени от Димитър Тошков и неговите сътрудници от Локорско и другите села на района.

Цената на ятаческите бази и скривалища в Локорско и селата на Локорския район, също и на извършената огромна работа от местните организации на БРП и РМС се увеличава многократно, като се имат пред вид енергичните мерки, които се вземат от монархо-фашисткото правителство за борба срещу „нелегалните“ през зимата. В едно строго поверително разпореждане на Министерството на вътрешните работи от 13 ноември 1943 г. се казва:

„Трябва да се предполага, че настъпването на зимата наложни на неликвидираните още нелегални групи, които действуват в Балкана, да се разформирова, за да прекарат в населените места зимата, било в положение на застой, било пък, за да предприемат терористични акции на по-малки групи, насочени към живота на отделни лица или към стопански и други саботажни.“

Във връзка с това ново положение се нарежда във всички селища да се създадат невъзможни условия за укриване на партизаните. За тази цел трябва строго да се проверява състоянието и движението на населението.

Преди всичко да се извършва най-редовна и внимателна проверка на населените места за издирване на „съмнителни лица“, завърнали се жители на селото или новодошли. Трябва да се действува тайно, без публични наредби, като „се насочи вниманието към съмнителните от гледището на държавната сигурност къщи, семейства или лица“; „да се предприемат внезапни квартални полицейски блокади за претърсване по чл. 18 от закона за ограничаване на престъпленията“; „да се образуват малобройни (тричленки) квартални комитети от изпитани хора“, познаващи жителите на квартала; „да се активизира гражданството да съобщава на властите за всички случаи на съмнителни съседи, на съмнителни новодошли гости в съседите и пр.“ Това да се върши „без излишно ограничаване на мирните граждани, без грубост спрямо тях, без престаиване“. Да не се забравя, че „гражданинът трябва да бъде привлечен към сътрудничеството на властта“. В същото време властите не бива да се отнасят с голямо доверие към

нелегалните, които се предават. Да имат пред вид, че това може да бъде „само престорено разкайване, зад което се крие друга цел“.

На второ място, нарежда се да се обърне много сериозно внимание на движението на населението между населените места и да се засили цивилната секретна стража във отбегла на редовния полицейски пост. Цивилни полицаи да правят проверки по пътищата.

Трето, адресната служба да извършва системни проверки. Да се обърне вниманието на гражданите, че „ще бъдат вземани извънредни полицейски мерки срещу лицата, които приемат в къщите си за пребиваване хора без регистрирането им пред адресната служба“.

Тези строги нареждания обаче увисват във въздуха в Локорско и селата на Локорския район. Главната причина за това се крие не само в спазването на конспирацията, а в спечелването на симпатиите, съчувствието и активната подкрепа на огромна част от населението, неговото доверие към комунистите и ремсвите, към активните антифашисти. Положението в Локорско и другите села на района се усложнява поради масовата евакуация на жители от столицата във връзка с бомбардировките над нея от англо-американската авиация. И въпреки това тук не става никакъв провал на база или скривалище на партизаните.

Партийните и ремсовите организации в Локорско и района не само умело и добре укриват партизаните. Те ги улесняват в техните акции. Ръководеният от Д. Тошков РК на БРП заедно с РК на РМС събират необходимите сведения за извършване на партизанската акция в с. Сеславци. Тази акция се осъществява на 4 ноември 1943 г. в 16 часа. Това е една дръзка акция. Селото се намира на 18—20 км от София в съседство с Кремиковци, където вече се устройва противовъздушно скривалище на регентите и се настанява силна войскава част. Партизаните завземат бързо и леко селото. Унищожават данъчните и реквизиционните списъци и документи. Разстрелват полицейския доносчик Андрей П. Бонев. На състоялия се общоселски митинг командирът на отряда Добри Джуров (Лазар) произнася пламенно слово за блестящите победи на Съветската армия и за приближаващата победа над фашизма. Той призовава жителите на селото да се включат до един в освободителната борба.

Тази акция показва на селяните от Локорския район силата на партизаните и безсилието на фашистките управници.

Тя вдъхновява локорските комунисти на още по-активна и самоотвержена работа. През зимата те разгръщат активна политическа работа. Тя се засилва особено след излизането на историческото окръжно № 2 на ЦК на БРП през януари 1944 г. за пълна мобилизация на партийните и ремсовите сили, за активизиране на партизанското движение. На нелегални събрания, в срещи между активисти и членове на партията и РМС окръжното се обсъжда най-обстойно. Ръководителите на партийната и ремсовата организация разясняват неговото значение, поставените бойни задачи.

Локорските комунисти и ремсисти заживяват с високопатриотичния и боен призивен дух на този забележителен документ на Българската комунистическа партия. За тях е напълно ясно, че е близък пълният разгром на фашистка Германия, че над България тегне заплахата в близко бъдеще да бъде превърната в театър на опустошителни военни действия, да бъде подложена на пълна немска окупация. Това налага да бъде смъкнато от власт незабавно днешното правителство и да се установи народнодемократическо правителство на Отечествения фронт. За да се постигне тази цел, всяка партийна организация е длъжна да извърши незабавна и пълна мобилизация на своите сили, партията и РМС да се поставят на боева нога. Необходими са не само думи и призови, а решителни и смели действия, разширяване и засилване на борбата във всички нейни форми и във всички прояви на обществения живот. Най-важното е да се разшири и активизира въстаническото и партизанското движение. Въстаническите партизански отряди да минат в решителни действия, да извършат мобилизация, да разраснат до размери, при които да овладяват цели райони, сериозно да ги защитават, да мобилизират в тях широки маси като бойци и помощни сили на четническите отряди.

Тези и други постановки на Окръжно № 2 вдъхновяват локорските комунисти и ремсисти. Свързани органически с партизанския отряд, те трескаво се готвят за идващите пролетни дни, когато сами ще грабнат пушки и пищови и ще се включат в активната борба против монархо-фашистката държава, за победата на народнодемократичната революция. В бойните групи на партията и РМС се води обучение за боравене с оръжие, извършва се и активна бойна подготовка.

Локорските комунисти не чакат да настъпи пролетта. Те се включват още в началото на март в активните бойни действия на партизаните. В значителна степен по тяхна инициатива и под непосредственото ръководство на Димитър Г. Тош-

ков партизанин от „Чавдар“ и бойци от бойните групи на селата от Локорския район извършват една от най-големите партизански акции в Софийско — кремиковската акция.

Кремиковската акция е замислена, планирана и проведена под ръководството на Димитър Г. Тошков. В нея участвуват чета „Бойчо Огнянов“ на партизанския отряд „Чавдар“ и много членове на бойните групи в района. Задачата е извънредно трудна, сложна и опасна. Кремиковци е само на 17—18 км от София. В Кремиковския манастир се намира охранявано от специална военна рота противовъздушно скривалище на регентите. Тук има важен санитарен склад и шивашка работилница на столичната полиция. За извършването на акцията е необходимо много добро проучване и събиране на големи сили.

Проучването извършва секретарят на РК на БРП Димитър Тошков чрез кремиковските комунисти. Особено ценни сведения събира Венко Христов Славчев. Въз основа на събраните сведения Д. Тошков изработва конкретен и подробен план за нападението на партизаните и бойните групи.

Целта на нападението е: да бъде блокирано с Кремиковци под носа на централната фашистка власт; да се завземат общината, пощата, полицейската шивашка работилница, санитарният склад; да се ликвидират отявлените народни душмани; да се покаже силата на партизанското движение.

Организирането на акцията се затруднява поради разпръснатост на партизаните и бойните групи. За сборен пункт на партизаните от чета „Бойчо Огнянов“ се определя Тошковата кошара под в. Драгуната 2—3 дни преди нападението. Бойните групи и четата имат среща в местността „Димовец“ (Сухият дол) на 7 март в 22.30 часа. Четата се командува от Стоймен Костов (Ленко) от Богунец. Водачи на четата до уговорената среща са партизаните Борис Тошков и Боян Тодоров. В нея има около 30 бойци. Димитър Тошков събира бойните групи, също към 30 души, от селата Байкъво, Войнеговци, Локорско, Чепинци, Световрачене, Подгумер и Кремиковци. От Локорско в акцията участвуват Гаврил Петков Иванов, Георги Цветанов Зозов, Петър Владимиров Белев, Веско Грозданов Веселинов.

При срещата между партизаните и членовете на бойните групи се провежда кратко съвещание. Ръководителят на акцията Д. Тошков (Захари) разяснява целите и политическото значение на акцията и разпределя бойците по групи с конкретни бойни задачи. Първа щурмова група, съставена от стари

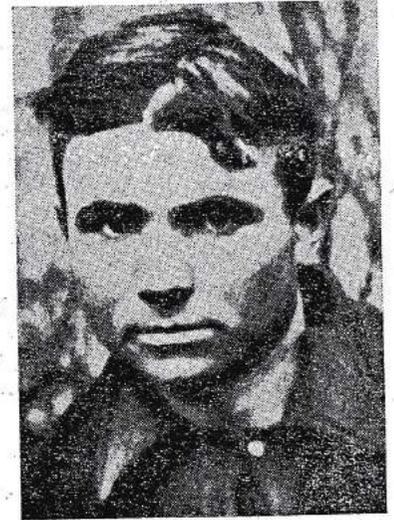
партизани и опитни бойци с командир Ленко, има за задача да овладее главните обекти — общината и пощата, и да ликвидира набелязаните фашисти. Втората група с командир Никола Величков (Бойчо) има за задача да овладее санитарния склад. Третата група с командир Борис Тошков (Атанас) има задача да прекъсне телефонните връзки със София.

В момента на акцията положението в селото е такова: 2 полицаи, двама войници, 12 души селски патрул, 4 постоянни поста във и в селото. Те са въоръжени с карабини или манлихери, пистолети и бомби. Има несигурни сведения, че у бикогледача са складирани 25 италиански пушки. В близко съседство е охраната на регентското скривалище в манастира, състояща се от една войнишка рота — към 150 души.

При влизането на партизаните в селото в 11 ч. и 30 минути там царя среднощна тишина и спокойствие. Пълнолунието осигурява дневна видимост из улиците на селото. Едва встъпили в селото, партизаните са посрещнати от бесен кучешки лай. Цялото село се разбужда. Щурмовата група, водена от Боян Тодоров (Огнян), в ускорен бяг се устремява от северо-запад към общината. Изплашеният постови пред общината дава предупредителен изстрел със заредената си карабина. Партизаните откриват огън и го раняват. Охраняващите общината войници се отбраняват. Един от тях се опитва да се свърже със София по телефона. Но залповият огън на партизаните принуждава войниците да се предадат. Партизаните овладяват общината, измъкват данъчните книги и реквизиционните книжа и ги подпалват. Унищожават и телефонната централа и прибират намереното оръжие. В същото време, водена от Илия Доганджийски, втората партизанска група през нивите под селото достига мандрата и завзема медицинския склад. Все по това време бойците от третата група прерязват телефонните и телеграфните жици. Група партизани влизат в шивашката работилница на столичната община и вземат готовите полицейски шинели и голямо количество сукно за шинели.

Посред нощ срещу партизаните откриват стрелба от къщата на Шолиновци двама войници отпускарни. Партизаните им отговарят с дружен огън. В престрелката участва секретарят на РМС в Локорско Веско Грозданов. При престрелката е убита майката на единия от войниците, които успяват да избягат.

Към 1 часа и половина след полунощ на 8 март партизаните се изтеглят към Балкана, а бойните групи се разотиват

Веселин Грозданов 'Веселинов' —
(8 ноември 1921 — 3 март 1944 г.)

Отрасъл в труд и немотия в крайно бедно семейство от балканското селце Луково, Софийско, Веско се заселва заедно с родителите си в Локорско още като дете. Тук баща му години наред е селски говедар. Още неукрепнал юноша, Веско отива на работа в София, където става леяр. Там влиза в младежкото комунистическо движение. За участие в стачка е арестуван за кратко време и пуснат. Тежният и мизерен живот се отразява зле върху здравето му. Той заболява от туберкулоза в начална фаза. Затова през 1939 е принуден да се завърне в Локорско. По-късно, през 1942—1944 г., заедно с братята си работи като въглищар в Локорския балкан. По това време той вече е активист на местната ремсова организация. След военната служба в 1942 г. Веско е издигнат и за секретар на РМС в селото. В края на зимата и началото на пролетта в 1943 г. заедно с братята си Занко и Антон осигуряват скривалище на Стефан Иванов Халачев (Велко) за около един месец. Под ръководството на Халачев тогава те изкопават до въглищарската колиба специално скривалище за нелегални, което често служи на чавдарци. Неговата гибел лишава ремсовата и партийната организация в Локорско от един предан до смърт на делото на революцията младеж.

из селата. Взетият от шивашката работилница плат укриват в къщата на Вине Тодоров в с. Световрачене.

Нападението на партизаните и бойните групи в Кремиковци е извънредно смела и успешна акция. Тя предизвиква сериозно смущение дори сред висшите правителствени кръгове. Регентите Филов и Михов говорят с тревога за него в дневниците си. В своя доклад за март 1944 г. Софийският околийски управител дава сравнително точно описание на акцията. „Нападението, се казва в него, беше извършено на 7 март... от групата, действаща в Ботевградския балкан — „Чавдар“, състояща се по събраните данни от около 60 души. Нелегалните блокирали селото към 23 часа. Измъкнали и подпалили всички книжа на общинското управление. Задигнали известни медикаменти от аптекния склад на Столичната община и 60 шинела от работилницата на същата община. Задигнати бяха 9 пушки, които кметът беше предал на съхранение в полския пазач. На нападателите беше оказана съпротива от двама войници отпускар и при престрелката беше убита майката на единия от тях.“ В заключение околийският управител смята, че с „настъпването на хубавото време... се очаква едно увеличение броя на нелегалните“, което се дължи на раздвижване „по ремсова линия“.

Успехът на партизаните от Кремиковци е успех и за целия Локорски район. Той създава извънредно благоприятна обстановка за извършване на пълна бойна мобилизация на комунистите и ремсистите в Локорско и останалите села в района. Фашистката полиция със страшно озлобление търси навсякъде неуловимите партизани и техните помагачи. По някакъв донос тя арестува само Петър Владимиров и Веско Грозданов от Локорско. Първият е пуснат скоро и партийната организация взема бързи мерки да го укрие. Изпраща го при партизаните заедно с няколко други комунисти и ремсисти. Веско обаче е подложен на жестоки изтезания. Но той мъжествено понася всички мъчения и не издава другарите си. Озлобени от твърдото му държание, фашистките палачи го разстрелват в Искърското дефиле, близо до с. Реброво, „при опит за бягство“.

МОБИЛИЗАЦИЯТА — АПРИЛ 1944 ГОДИНА

След Кремиковската акция боевото настроение на локорските комунисти и ремсисти достига най-високо напрежение. По това време влиянието им сред населението на Локорско достига най-високата степен. Сега се проявяват напълно резултатите от продължителната дейност на партийната и ремсовата организация през двадесетте и тридесетте години. А тази дейност в по-голяма или по-малка степен е обхванала, по груби пресятания, повече от 200 души — възрастни и младежи. Всички те са минали през редиците на партийната и ремсовата организация. Някои са станали активни партийни и ремсови дейци. Много от тях са останали повече или по-малко комунистически настроени или убедени хора, които в момент на подем на революционната борба могат да се включат активно в редиците на комунистическото движение. Съществуването на сплотени и стегнати организации на БРП и РМС в селото, огромният авторитет на ръководителите на районните и местните организации на партията и младежите Димитър Тошков, Илия Манов, Тодор Гаджов, Богдан Манолов, Радой Кръстев и други и включването на мнозина от тези 200 души в помощната работа осигуряват изключително благоприятна атмосфера за разгръщането на активна въоръжена борба. Много от тях са готови да се включат в народоосвободителната въстаническа армия, да станат партизани и с оръжие в ръка да воюват

за народната свобода, за победата на социалистическата революция в нашата страна.

През март и април 1944 г. партийната организация и РМС в Локорско са вдигнати на бойна нога. Всички комунисти и ремсисти са поставени в постоянно напрежение и готовност при най-малка опасност да преминат в нелегалност и се включат в партизанския отряд. Повечето от тях с трепет на сърце очакват призива на партията, за да се хвърлят смело в огъня на въоръжената борба срещу фашизма. Готовността им да умрат за народната свобода е равна на желанието им да победят.

На 13 март 1944 г. в партизанския отряд се влива първата група локорски партизани: Благой Атанасов Гердин (бай Цоньо), Георги Алексов Юнаров (Лазар), Гаврил Петков Иванов (бай Васил), Петър Владимиров Белев (Павел), Петко Стоилов Ташов (Гошо) и Тодор Митров Гаджов (Унчето).

Пролетта на 1944 г. трудовите хора и патриотите в Локорско и в повечето села на Локорския район посрещат с вяра в близката победа. Сред антифашистите цари бодро революционно настроение. Комунистите и ремсистите се готвят за активна въоръжена борба. Влиянието им върху населението в района неспирно расте. Подсилва го обективният ход на войната — победите на Съветската армия. Благоприятната обстановка за въоръжена борба в района има изключително значение за цялата страна, понеже районът е непосредствено свързан със столицата, с организационния и политически ръководен център на народоосвободителната борба на българския народ — седалище на ЦК на БРП и на Главния щаб на НОВА (народноосвободителната въстаническа армия), със сърцето на монархо-фашистката власт.

Революционният кипез в Локорско и селата на Локорския район съвпада с тежък и съдбоносен момент в историята на българския народ. Над нашата родина надвисва реалната заплаха да бъде окупирана от хитлеристките войски. Окупацията на Унгария на 19 март 1944 г. показва ясно това. Във връзка с тази заплаха над България Георги Димитров изпраща по радио „Хр. Ботев“ срочна Директива до ЦК на БРП за необходимостта да се разшири и засили антифашистката освободителна борба. В нея Димитров сочи надвисналата заплаха от хитлеристката окупация и настоява да се вземат срочни мерки за предотвратяването ѝ. С решителни повсеместни действия да се пристъпи към разрушаване на германските бази, щабове, комуникации, летища, складове. Необходимо е:

да се засилят всемерно саботажните акции в предприятията, които работят за германците; да се засилят партизанските отряди и разширят техните бойни действия; да се разгърне активна кампания в самата армия против немските агенти и се създаде ... патриотично антигерманско движение в нея чрез лични връзки с патриотични офицери; да се действва под главния лозунг „Във германците от България“, навсякъде, бързо, смело, настъпателно, но умело, организирано и от името не на РП, а на Отечествения фронт, като... се избягват въоръжените сблъсквания с нашата армия“.

Тази Директива на Г. Димитров, разработената въз основа на нея Директива на ЦК на БРП и Окръжно № 2 (януари—март—април 1944 г.) стават ръководство за действие на партийните и ремсовите организации в Локорския район, в самото Локорско. В тези партийни документи ясно и категорично се подчертава необходимостта да се осигури защитата на нашата родна страна срещу хитлеристките окупатори, да се опазят отечественофронтските кадри и да се активизират бойните действия на партизанските отряди.

В Локорско партийната организация още по-здраво е укрепила бойната дружба с членовете и дейците на БЗНС. Д. Тошков и други дейци на БРП поддържат много тесни връзки с ръководните дейци на местната земеделска дружба Иван Дойнов, Георги Тр. Панков, Стоил К. Юнаров и др. От кредитната кооперация, намираща се под ръководството на земеделците, от нейния магазин (с магазинер Стоил Костов) се изнасят големи количества храни и хранителни продукти, дрехи и други материали, нужни за партизаните.

След кремиковската акция подготовката на комунистите, ремсистите и всички отечественофронтовци за активна въоръжена борба се усилва. Бойният им дух се повдига. Готовността им да преминат в партизанския отряд с всеки нов ден става все по-голяма и по-голяма. Това естествено оказва влияние и върху решенията на ръководните партийни органи в района и зоната на действие на „Чавдар“. Затова и четвъртата партизанска конференция под в. Мургаш, станала на 2 април 1944 г. под ръководството на Тодор Живков (Янко), решава да се извърши в Локорския район, Ботевградска, Новоселска и Пирдопска околия масова мобилизация на нови партизани (към 800 души). В конференцията участвуват всички командири, политкомисари, ръководители на районните комитети на БРП и РМС в Чавдарския район. От Локорския район в нея участвуват Димитър Г. Тошков (Захари) и Венко П. Начов

(Делчо). Те възприемат решението на конференцията като напълно навременно.

Освен решението за мобилизацията по време на конференцията, командването на отряда и представителят на Окръжния комитет на БРП с най-отговорните партийни ръководители разработват конкретен план за осъществяване на мобилизацията, за групиране на мобилизираните, за предпазването им от предварящите удари на врага, за по-нататъшните им действия. Според този план новомобилизираните партизани трябва да се разположат в лагери във отбжега на действие на партизанския отряд „Чавдар“. Единият лагер трябва да бъде разположен в землището на с. Искрец, западно от Искърското дефиле, вторият — в гъстата букова гора под в. Харамлиец в Средна гора.

С изпълнението на плана за мобилизацията в Локорския район и в Локорско се заемат мъжки секретарите на районните комитети на БРП и РМС — Д. Тошков и В. Начов. За подготовката на терена за лагер на мобилизираните партизани от района е натоварена чета „Бойчо Огнянов“ с командир Стоимен Костов (Ленко).

Д. Тошков и В. Начов действуват бързо и енергично и по добре обмислен план. Веднага след конференцията Д. Тошков и В. Начов провеждат събрание на комунистите и ремсистите от с. Байкьово. То става на 3 април вечерта в местността „Шушек“. На събранието се преценяват възможностите и целесъобразността за мобилизирането на всеки член на РП и РМС на всеки антифашист в селото. Дават се конкретни указания за моралната и техническата подготовка на мобилизираните. Подчертава се необходимостта бързо и решително да се действува в случай на непредвидена полицейска акция. Отиването в партизанския отряд трябва на всяка цена да превари всеки опит на фашистката полиция да извърши арести. При това Д. Тошков не се придържа сляпо към решението на партизанската конференция за извършване на мобилизацията чрез индивидуални писмени мобилизационни повиквателни. По стар опит на добър конспиратор той смята, че в случая е по-важно и по-действено живото човешко слово, конкретното обсъждане и обещание пред другарите, отколкото късцето хартия. Това естествено дава и желаните резултати.

На 4 и 5 април 1944 г. под ръководството на Д. Тошков в сарачницата на Ангел Иванов Василев (Анте) в с. Световрачене се провежда заседание на Локорския РК на БРП. На заседанието се утвърждава конкретен план за мобилизацията в

района. Във всички села тя трябва да се извърши, като на съвместни нелегални събрания на партийните и ремсовите организации бъде разяснено решението за мобилизацията и се определят конкретно хората, които ще заминат в партизанския отряд, и онези, които ще останат по места за организационно-политическа и помощна работа и за връзка с населението. По места трябва да останат само активни комунисти и ремсисти, към които местните власти нямат никакво подозрение.

След заседанието на РК във всички села на Локорския район започва трескава подготовка за извършване на мобилизацията. Най-активно и решително действуват ръководителите на РК на БРП и РМС — Д. Тошков и В. Начов. На 6 април в местността „Чубра“ те провеждат събрание на членовете на партията и РМС от с. Чепинци. На това събрание се определят конкретно комунистите и ремсистите, които ще станат партизани. Определят се и онези от тях, които ще продължават да работят в селото. На 12 април в местността „Суши дол“ двамата провеждат подобно събрание и на комунистите и ремсистите от с. Кремиковци. Д. Тошков участвува и в събранието на партийци и ремсисти в с. Подгумер, а на 17 април дава указания на члена на РК на РМС Богдан Трайков Богданов за извършване на мобилизацията в с. Войнеговци. На всички тези събрания и срещи той говори кратко, добре обосновано, делово, конкретно и категорично, на ясен и разбираем за всички език. Той подчертава, че критичният момент, който преживява България, изисква от всички честни българи и патриоти, на първо място от комунистите и ремсистите да действуват незабавно, решително, без суетене за смъкване на монархо-фашистката диктатура, за установяване на народнодемократична власт. От това зависи и социалистическото бъдеще на страната.

Събранието на партийната и ремсовата организация в Локорско става на 17 април вечерта в Господиновата ровина под „Орловица“. На събранието присъствуват всички комунисти и ремсисти, набелязани предварително за мобилизиране. Присъствуват и няколко души, които трябва да останат в селото за по-нататъшна организационна, политическа и помощна работа, за свръзка с партизаните. На събранието присъствуват Д. Тошков, В. Начов, Богдан Д. Манолов, Кирил Ф. Банов от РК на партията и РМС и партизанския отряд. Събранието се ръководи от Д. Тошков. В своя кратък доклад той разяснява с малко, но силни думи, с изключителна убедителност причините и значението на мобилизацията, произтичащи от дирек-

тивите на БРП и станала наложителна от обективния развой на политическото положение. Заедно с това той подчертава необходимостта в селото да останат група членове на партията и РМС, които да продължат и при новите извънредно трудни условия организационната, политическата и помощната работа, да бъдат жива връзка между партизаните и жителите на селото.

Локорските комунисти и ремсисти изказват решителната си подкрепа на искането за мобилизация. Но Д. Тошков не се задоволява с това. Той иска още на самото събрание всеки да заяви ясно и категорично пред другарите си, че е готов незабавно да поеме пътя на въоръжената борба. Затова всекиму поставя въпроса: „Ти ще излезеш ли партизанин?“ Това е върховният момент в хода на събранието. И в притихналата нощ един след друг локорските комунисти и ремсисти изричат като тържествена клетва заветните слова: „Ще изляза!“ Отговорът е произнесен с тих глас; но решението е мъжествено, юнашко.

Решението е взето: на 20 април определените другари ще бъдат в Балкана, за да се сражават с пушка в ръка срещу омразния фашизъм. Настъпва коренен прелом в революционната дейност на партията и РМС. Локорските комунисти и ремсисти вече поемат пътя на решителната и тежка битка за победата на народнодемократичната революция. В селото остават само онези комунисти и ремсисти, които най-малко могат да бъдат подозирани от фашистката власт. Това са Богдан Ал. Юнаров, Виктор С. Денков, Гаврил Д. Гундеров, Никола Величков Джоджов, Павел Цв. Караманов, Радко Дончев Цасинов, Славѐ Г. Юнаров, Стоил Ан. Стойчев и др. Решено е също жени и девойки да не се мобилизират, тъй като не могат да издържат тежкия партизански живот и ще създават затруднения в бойните действия на партизаните.

В помощ на РК за извършване на мобилизацията са привлечени много други членове на партията и РМС в Локорско. Борис Г. Тошков (Атанас) и Георги Ал. Юнаров (Лазар) осъществяват връзката между отряда и мобилизираните партизани от с. Кремиковци. Георги Д. Петков и Първан Г. Геков поддържат връзка с Д. Тошков и се грижат за организирано излизане на членовете на партията в Балкана. Много активна работа развиват ремсистите Радой Кръстев и Гаврил Ст. Гундеров, които се свързват с всички младежи, определени да излязат в партизанския отряд. С тях уточняват времето за излизане, местата на срещите, паролите и пр.

В същото време чета „Бойчо Огнянов“ предприема необходимите действия за осигуряване лагера на новомобилизираните партизани. В четата са всички партизани от Локорско, излезли от ноември 1943 г. до март 1944 г.: Благой Ат. Гердин (бай Цоньо), Богдан Д. Манолов (Пешо), Борис (Атанас) и Димитър (Захари) Г. Тошкови, Гаврил П. Иванов (бай Васил), Георги Ал. Юнаров (Лазар), Кирил Ф. Банов (Крум), Петко Ст. Ташов (Гошо), Петър Вл. Белев (Павел). Съгласно решението на четвъртата партизанска конференция и по нареждане на партийното ръководство и командването на отряда четата бързо се придвижва към Локорския балкан. След кратък престой в кошарите около Драгуната (Тошковите, Ачовите) на 6 срещу 7 април тя преминава р. Искър при с. Реброво и се установява в района на в. Гола глава, близо до с. Церецел. Тук партизаните трябва да подготвят добре замаскиран и безопасен лагер за новомобилизираните партизани от Локорския район.

Изпълнението на тази отговорна задача се оказва невъзможно. Землището на с. Искрец, определено за сборен район на новите партизани, е съвсем неподходящо за целта. Тук няма много и гъсти гори. Навсякъде са разпръснати махали на планинските села. Наскоро след това и самата чета е открита от полицията и е принудена с бой да се изтегли към с. Курило, за да може отново да премине през Искъра и се завърне в Локорския балкан, където да изчака мобилизацията. Изтегляйки се от опасната зона, партизаните преминават Искъра в района на с. Курило и осъмват в гората над с. Подгумер. Оттам още през същия ден се придвижват до местността „Грумидел“ в Локорското землище. Това естествено налага да се изменят редица технически разпореждания за мобилизацията.

Димитър Тошков и Венко Начов не могат да се свържат с четата на уговореното място западно от Искъра. Сами те се натъкват на полицията и влизат в бой с нея. Успешно се изскубват от нейното преследване и се връщат обратно, за да проведат заплануваните събрания на партийните и ремсовите организации във всички села на района и осигурят мобилизацията на възможно най-голям брой нови партизани. Изпратените за свързка с тях партизани Борис Г. Тошков и Благой Ат. Гердин успяват да пристигнат на определената среща. Очакват на мястото на срещата 2 дни, изостават от четата и едва след 2 дни успяват да намерят връзка с нея. Като преминават Искъра между селата Кубратово и Световрачене, те

се срещат в Световрачене с Тони Переновски (бай Цветан) и Иван Тр. Шонев (Митрето), от които узнават местопребиваването на четата.

По това време във всички села на района, с много редки изключения, комунистите и ремсистите, всички отечествено-фронтовци са поставени на бойна нога. Под пълна пара се извършва подготовката им за излизането в Балкана. Всички се подготвят за незабавно действие. Очакват само нареждането.

На 18 април командването на четата провежда важно съвещание за мобилизацията. Обсъжда се въпросът за нейното ускоряване и за набавяне на оръжие. Във връзка със станалите престрелки с фашистката полиция западно от р. Искър може да се очаква активизиране на полицията в Локорския район.

Точно по това време възниква чудесна и реална възможност за пълно и добро въоръжаване на чавдарци. В евакуираната в училището на с. Челопечене ШЗО отбива военната си служба ремсистът Димитър Василев Митков от с. Световрачене. С него поддържат постоянна връзка ремсистите от родното му село и района. При подготовката на мобилизацията в Локорския район възниква идеята партизаните да завземат ШЗО и да се въоръжат. По време на великденските празници се създава много благоприятна възможност за осъществяването на тази идея. Почти целият личен състав на ШЗО отива в домашен отпуск до 20 април включително. Оставено е само едно войнишко поделение за охрана, в което влиза и Д. Василев. Положението във временното помещение на ШЗО е такова: в двора на училището са паркирани няколко военни камиона, заредени с гориво; в оръжейния склад има около 300 пушки, 18 леки и 7 тежки картечници, много бомби и хиляди бойни патрони. Със съдействието на Д. Василев партизаните могат бързо и безшумно да овладеят училището. Уговорено е той да застане на пост в 12 часа в полунощ и да подпомогне акцията на партизаните. Това налага да се ускори мобилизацията на новите партизани в Локорския район. И командването на четата „Бойчо Огнянов“ решава:

1. Мобилизацията да се извърши в целия район на 18 и 19 април, а не на 20 и 21;

2. Старите и новомобилизираните партизани да завземат училището в с. Челопечене, да вземат всичкото оръжие и бойни припаси, да се натоварят на военните камиони и се придвижат на запад, като по пътя разгромят околийското полицейско

управление в с. Кумарица (Ал. Войково) и полицейския участък в с. Курило. Оттам да преминат в Стара планина.

За изпълнението на това решение командването изпраща Борис Тошков за Кремиковци, където той се среща с Димитър Тошков и му съобщава както решението, така и плана за акцията в Челопечене. Димитър Тошков приема решението за напълно правилно и преценява, че мобилизацията може да се извърши за една нощ във всички села на района. Той нарежда: новомобилизираните партизани да се съсредоточат в района на фабриката за керемиди край с. Челопечене, за да могат да осъществят замислената акция. Сам заминава за с. Световрачене, където отсяда в дома на Ангел Иванов Василев и оттам разпраща нареждания до партийните и ремсовите организации в целия район да извършат мобилизацията най-късно до 19 април вечерта.

Същата нощ обаче, по нареждане на Тони Переновски (бай Цветан), Илия Манов (Дончо) съобщава на ръководителите на мобилизацията, че поради закъснение на новомобилизираните партизани от Байково чета „Бойчо Огнянов“ няма да участва в акцията.

Решението за ускоряване на мобилизацията в Локорския район изиграва голяма роля за успешното ѝ извършване. Полицията е изпреварена с един ден. На 20 април цяло жандармерийско поделение пристига в Локорско за извършване на арести, но вече няма кого да арестува.

Още на 19 април локорските комунисти и ремсисти получават нареждането на секретаря на РК Д. Тошков да излязат в Балкана. Съобщението по партийна линия е предадено чрез Георги Д. Петков, който отива за това в Световрачене и получава там писмо, оставено от Д. Тошков. Съгласно разпорежданията в това писмо Първан Г. Геков и другите локорски комунисти завършват приготовленията си. По ремсова линия съобщението за ускоряване мобилизацията е предадено чрез Гаврил Гундеров пак с писмо на Д. Тошков до Радой Кръстев, в което е определена среща на ж.п. линията между селата Чепинци и Негован. Тази среща не се осъществява. Вечерта на 19 април след 20.00 часа новомобилизираните локорски партизани се събират зад м. „Бранчовица“ и се установяват в местността „Кръвавците“, където прекарват през нощта и деня на 20 април.

Отзовали са се на призива на БРП и РМС 20 души: Богдан Миланов Богданов, Богдан Илиев Манчов, Георги Цв. Зозов, Георги Д. Петков, Данаил Филипов Банов, Ненко Петков Ко-

лев, Петър Асенов Юнаров, Петко К. Ценков (Майора), Първан Г. Гекон, Радой С. Кръстев, Серафим Кр. Маринков, Славе Йорд. Турчов, Стоян Петков Петков (Даскала), Стоил Йорданов Манов, Стоян Д. Гундеров, Тодор Миланов Спасов, Трайко Дойчинов Михалков, Христо Ст. Манов и Цветан Миланов Пешев. За всички тях излизането в Балкана само по себе си е героична постъпка. За мнозина това е проява на изключителна саможертва. Петко К. Ценков е оставил жена с четири деца и двама престарели родители. Георги Цв. Зозов е оставил без подкрепа жена с две невръстни деца, Славе Турчов — бременна жена с невръстно дете, Първан Г. Гекон също жена с две деца.

С локорските партизани тръгва за Балкана и Петър Стоев Стоянов от с. Байкьово.

Всички са с приповдигнато настроение. Денят на мобилизацията за тях е ден на велико прераждане, ден на необикновен духовен подем. Те са обладани от великата и благородна мисъл за саможертва в името на свободата. Въображението им рисува пленителни картини на смели партизански акции, на съкрушителни удари срещу омразния враг. Мнозина си представят като много близко и социалистическото развитие на България. Не ги смущава дори фактът, че излизат в Балкана без оръжие. Двадесетте нови партизани имат само една пушка, годна за стрелба — пушката на Серафим Хр. Маринков, който избягва от частта, където е мобилизиран с пушка „Манлихер“ с 30 патрона. Втората пушка, на Богдан Ил. Манчов, е стара гръцка пушка с 10 патрона, която не може да стреля, понеже цевта ѝ е запушена. Цялата група обаче има нови раници, които са ушити от ремсистката Траянка Тодорова Алексиева от с. Кремиковци от платата, взет от Радой Кръстев от фабрика „Розанес“ в Орландовци, където той работи до този момент.

В същото време Димитър Тошков заедно с Борис Тошков събират мобилизираните партизани от другите села от района: от Войнеговци излизат 22 души, от Световрачене — 17 души, от Кремиковци — 26 души, от Чепинци — 17 души, от Ботунец — 8 души, от Подгумер — 18 души, от Негован — 3 души, от Кубратово — 1 човек. Всички се събират на уговореното място — при керемидената фабрика край с. Челопечене. С тази група е представителят на Окръжния комитет на БРП Тодор Живков (Янко). Тук не са дошли партизаните от четата „Бойчо Огнянов“. Това кара ръководителите на събралите се партизани Тодор Живков и Димитър Тошков да се

откажат от осъществяване на набелязаната акция. Те не могат да предприемат акция със съвършено неопитни хора, почти напълно без оръжие. За командир на мобилизираните те назначават Б. Тошков, който повежда новите партизани към Стара планина. Същата нощ партизанската колона стига до местността „Змийски рът“ над Локорско, където престоява на 20 април.

Вечерта на 20 април пратениците на мобилизираните партизани от Локорско Радой Кръстев и Ненко Колев се срещат с Димитър Тошков в местността „Умник“, в скалите, близо до мястото, където сега е братската могила на загиналите народни борци. От мястото на срещата селото се вижда като на длан. То е обхванато от някаква зловеща тишина. Така безшумно никога не е било. Мъртвешката тишина се нарушава само от пукота на догарящата къща на самоотвержения комунист Благой Гердин и се осветлява от пламъците, които избухват от време на време. Унищожен е един дом, в който често са ставали нелегалните събрания на локорските комунисти, където са намирали приют нелегални дейци на партията и партизани. Но жандармеристите не могат да изгорят главното, неукротимия борчески дух на локорските комунисти, ремсисти и патриоти.

Тримата народни борци за свобода наблюдават зловещата картина на родното си село със смесени чувства на гняв и радост. Гняв срещу народните палачи, радост, че са ги изпреварили. Обзети от тези чувства и от желанието час по-скоро да започнат активни бойни действия, за да отмъстят на фашистките подпалвачи и главорези, те се завръщат при основната група локорски партизани. Оттам по Негованския път те се спущат в реката и се присъединяват към партизаните от другите села на района. Заедно с тях, през „Пустосел“, водени от Б. Тошков, те пристигат още същата нощ в местността „Грумидел“. Оттам на 21 април преминават в м. „Кривия влак“, където се събират всички новомобилизирани и партизаните от чета „Бойчо Огнянов“. Събрали са се над 200 души със слабо въоръжение, но с изключително висок боен дух. Тук е цветът на прогресивните, на революционните села от Локорския район. Това са калени в борбата комунисти и преливащи от ентузиазъм ремсисти. Към тях са се присъединили много безпартийни. В душите и сърцата им е заложен велик устрем към борба за свобода и щастие на целия български народ. С всичките си трудности, несгоди и смъртни опасности партизанският живот за тях в дадения момент представ-

лява най-висшето човешко благо, което те не биха заменили за нищо на света. Този момент в целия им живот е най-възвишеният, защото се чувствуват порасли с цяла историческа епоха. Всички чувствуват горещия полъх на жадуваната победа и пълна народна свобода. В очите им се чете готовност и решимост на всякакви изпитания.

Комунистите и ремсстите от Локорския район са горди. Те са успели да извършат наистина масова мобилизация, да изпреварят удара на фашистката полиция и жандармерия. При това те не са мобилизирали всички свои кадри. РК на БРП е извършил мобилизацията по свое разбиране: не са мобилизирани жени и девойки. А готовност да поемат тежкия път на въоръжената борба изявяват много девойки, членки на РМС. Само в Локорско да тръгнат за Балкана се подготвят Виктория Тр. Петкова, Елена Н. Тодорова, Левка М. Петкова, Мария Ст. Турчова, Стоилка Н. Ачова.

Интересен и принципно важен е социално-политическият облик на партизаните от Локорско. Заедно със загиналия през юни 1943 г. Костадин Тр. Петров и излезлите по-късно партизани техният брой е 35 души, т. е. над 4% от цялото население на Локорско — 836 души по преброяването на 31 декември 1946 г. По социално положение те се разпределят така: 29 души са работници (от тях 18 души са дърводелци), със земеделие се занимават 2 души, с други професии — 4 души. Това отразява работническия характер на антифашисткото съпротивително движение в Локорско. Подобно е социалното положение и на партизаните от останалите села на Локорския район.

Близки по положение и настроение до работниците са и няколкото малоимотни селяни, учащи се, служещи и интелигенти. Интелигенцията на Локорско в своето огромно мнозинство е свързана не само по произход с трудовите народни маси, но действа като изразител на техните интереси и стремежи. Тя е носител на прогресивна, на пролетарска революционна идеология и служи предано на революционното дело.

В политическо отношение локорските партизани се разпределят така: членове на БРП — 17 души, членове на РМС — 15, членове на БЗНС — 1 и безпартийни — 2 души.

По възраст партизаните от Локорско се разпределят: под 20 години са 4 души, от 20 до 25 г. — 14, от 25 до 30 г. — 8 души, от 30 до 40 г. — 6 души и над 40 години — 3 души.

По социално положение, политическа принадлежност и възраст партизаните от Локорско отразяват и изразяват най-

революционните настроения и стремежи на народните маси. Те са неукротима буйна река, която не могат да удържат никакви прегради на монархо-фашистките закони и разпоредби, която в своя път към народната свобода руши и прескача всякакви прегради и с неударим устрем се понася по кървавите пътеки на народосвободителната въоръжена борба.

Събраните в „Кривия влак“ партизани от Локорския район на 21 април формират 2 временни батальона с командири — Стоймен Костов (Ленко) и Борис Тошков (Атанас), всеки с по 3 чети и 9 отделения.

Под ръководството на Т. Живков и Д. Тошков командири-те на временните батальони още същия ден вечерта повеждат партизаните на изток към Мургаш. С извънредно усилен ход партизаните само за една нощ се придвижват до Елешнишкия манастир „Св. Богородица“. На 22 април сутринта влизат в манастира, прекарват през деня в него, снабдяват се с необходимите им хранителни продукти и вечерта потеглят към сборния пункт. На 24 април сутринта вече са в „Жерковското дере“, където предстои формирането на партизанската бригада „Чавдар“. Тук са се събрали към четиристотин партизани. Всички са в бодро, боево настроение. Очакват разпоредженията на командуването за активни бойни действия срещу фашистката полиция и жандармерия.

Формирането на бригада „Чавдар“ се извършва под ръководството на представителя на Окръжния комитет на БРП Тодор Живков (Янко). Той провежда решението на Окръжния комитет за състава на командуването на бригадата, за нейното разпределяне по батальони и техните действия в близките дни.

Командир на бригада „Чавдар“ става Добри Джуров (Лазар), зам.-командир Димитър Кирков (Педро) и комисар — Стамо Керезов.

Бригадата се разделя на три батальона: Първи батальон: с командир Стоймен Костов (Ленко), зам.-командир Борис Тошков (Атанас) и комисар Веселин Андреев (Андро); Втори батальон с командир Тодор Дачев (Стефчо), зам.-командир — Никола Величков (Бойчо) и комисар Илия Манов (Дончо); Трети батальон с командир Стефан Халачев (Велко), зам.-командир Стоян Хаджипенчев (бай Стоян) и комисар Владимир Калайджиев (Коцето). За Втори батальон поради отсъствието на Т. Дачев отговаря зам.-командирът на бригадата Д. Кирков.

Заслужава да се подчертае, че двама партизани от Локорско са издигнати на командни постове в бригадата, а Кирил Банов — за оръжеен техник. Това отразява до известна

степен мястото и ролята на Локорско в развитието на партизанската въоръжена борба през 1943 и 1944 г.

Останалите партизани от Локорско се разпределят така:

В първи и втори батальон се числят като отделни командири Гаврил Иванов (бай Васил), Георги Зозов, Петър Белев (Павел), Първан Геков и Цветан Пешев. Редови бойци са Богдан Ковачев, Богдан Богданов, Георги Петков, Данаил Банов, Ненко Колев, Петко Ценков (Майора), Петър Юнаров, Радой Кръстев, Славе Турчов, Стоил Манов, Стоян Гундеров, Стоян Петков, Тодор Спасов, Трайко Михалков и Христо Манов.

В трети батальон се зачислени Георги Юнаров (Лазар) — командир на отделение и бойците Серафим Маринков (бай Он), Благой Гердин (бай Цоньо) и Петко Ташов (Гошо).

Четирима локорски партизани не са разпределени по батальони, понеже изпълняват други партийни и бойни поръчения. Димитър Тошков е член на политическото ръководство на бригадата и изпълнява апостолската си работа в Локорския район. Богдан Манолов (Пешо) извършва партийна работа в Локорския район и не присъства при формирането на бригадата. Райко Стоичков (Сандо) изпълнява задача на командването на бригадата в Новоселско. Тодор Гаджов (Унчето) е освободен от бойни задачи поради бъбречна болест (единият бъбрек му е изваден) и изпратен да се укрива в балканските села.

По нареждането на Главния щаб на НОВА, предадено от Тодор Живков, партизанската бригада „Чавдар“ получава отговорна военна и политическа задача. Първи батальон остава да действа в района на Мургашката планина и Тетевенския балкан. Втори батальон трябва да замине за Югославия, за да се присъедини към партизанските отряди и бригади, действащи в Югозападна България и да участва в създаването в този район на свободна територия. Трети батальон пък трябва да се отправи към Ихтиман, да поеме партизаните от този край и да прерасне във втора партизанска бригада „Чавдар“.

Пред цялата бригада за общото политическо положение и предстоящите бойни задачи говори Тодор Живков. Той произнася пламенно слово и разкрива величието на народосвободителната борба, огромното значение на партизанските части и близките и по-далечни перспективи на нейното развитие.

Кратко призивно слово произнася и командирът на бригадата Добри Джуров. На неговия призив „Смърт на фашизма!“ отеква дружното „Свобода на народа!“, произнесено в един глас от четиристотинте партизани.

МАЙСКОТО ИЗПИТАНИЕ 1944 ГОДИНА

От 25 април 1944 г. до победата на българската социалистическа революция на 9 септември 1944 г. локорските антифашисти свързват своята дейност и съдба с бойните действия на партизанската бригада „Чавдар“. Историята на техния революционен подвиг е органически свързана с подвига на самата бригада. В тази история има и сурова романтика, и кървава саможертва, и величави подвизи, и тежки преживявания, мигове на неудържим подем и на опасно отчаяние. В жестоката и все още неравна битка с монархо-фашистката власт и нейните въоръжени сили са поставени на изпитание идейно-политическата зрелост и устойчивост, физиологическата издръжливост, волята и моралът не само на активните борци, но и на всички локорщани.

Общата равностетка, за която ще разкажем нататък, на революционната борба на локорските антифашисти, на комунистите и ремсистите е една — победата над жестокия, силен и коварен враг, извоюването на народната свобода. Победата на българската социалистическа революция включва в себе си и скромния дял на техните усилия и саможертва.

Революционната дейност на локорските комунисти, ремсисти и отечественофронтовци след мобилизацията на 19 април 1944 година се развива в две основни насоки: първо, бойна дейност в редиците на партизанската бригада „Чавдар“; вто-

ро, организационна, политическа и ятаческо-укривателска дейност в селото. Едната е на бойния фронт срещу врага, другата в неговия тил, в лагера на разбеснелите се жандармерийски орди. И в двете насоки борците за народна свобода от Локорско водят борбата с достойнство. Те дават скъпи жертви, понасят тежки изпитания, но не отстъпват пред вражеския натиск. Мъжествено се борят за народната победа.

Масовата мобилизация в Локорския район и формирането на голяма партизанска бойна единица под в. Мургащ стряска монархо-фашисткото правителство. На разширено съвещание в Министерството на войната с участието на министъра на вътрешните работи се разработва план за унищожителна акция срещу партизанската бригада „Чавдар“. Този план предвижда пълна военна блокада на Локорския район, Новоселска, Ботевградска и Пирдопска околия, изолиране на партизаните от селата и съкрушителен удар срещу тях на големи жандармерийски и полицейски части.

Партизаните не знаят за плановете на врага, но скоро разбират, че срещу тях се готви голяма и страшна военнопололицейска акция. Като дисциплинирани бойци на народноосвободителната армия те добросъвестно се заемат с изпълнение на поставените им задачи.

Първи батальон започва бойните акции в района на Мургащката планина. Втори батальон се стяга за път към Югославия. Трети батальон също се готви за поход на изток, към в. Баба, а след това и към Ихтиманска Средна гора и Родопите.

Първи и трети батальон на 26 април вечерта са в Негушевската гора. Те се готвят за съвместна акция за набавяне на оръжие от гара Саранци. Смели борци против фашизма сред железничарите са им съобщили, че там е пристигнало голямо количество оръжие и бойни припаси. Бойците на трети батальон заедно с двадесетина души от първи, командувани от Халачев, с бърз марш достигат гара Саранци и неусетно за врага я обкръжават. Решителните действия на партизаните парализират всяка възможност за съпротива. От склада на гарата, според донесението на Новоселския околийски полицейски началник, вземат 80 пушки — сръбски, гръцки и италиански, 220 пистолета „Маузер“ 7/65, 40 пистолета „Парабелум“, 18 каси патрони и 25 000 лева. В склада има още много, много патрони, които партизаните не могат да отнесат. Затова Халачев решава: да се подпали складът.

Партизаните, натоварени тежко с оръжие и бойни припаси, бегом се изтеглят. Халачев собственоръчно запалва обления

с газ склад. След миг буйните пламъци на пожара озаряват партизанската колона. Започва и страхотна канонада от избухващите сандъци с патрони, които трещят като гранати.

В същото време първи батальон заедно с двадесетина бойци от батальона на Халачев провежда снабдителна акция в с. Негушево. Под формата на полицаи, конвоиращи заловени партизани, бойците на батальона влизат неусетно в селото и го овладяват, сломявайки светкавично съпротивата на местните власти. Акцията завършва с пълен успех.

В тези акции на бригадата участвуват и партизани от Локорско, а именно: Благой Гердин, Богдан Ковачев, Борис Тошков, Георги Юнаров, Георги Петков, Георги Зозов, Данаил Банов, Илия Манов, Петко Ташов, Петър Юнаров, Радой Кръстев, Серафим Кръстев, Стоил Манов, Тодор Спасов, Трайко Михалков, Христо Манов и Цветан Пешов.

Батальоните се завръщат невредими от проведените акции. Снабдили са се с оръжие, храна и бойни припаси. Те се разделят доволни и поемат своя път: единият към Мургащ, другият към Пирдопско.

Втори батальон в това време се придвижва на запад към р. Искър с цел — Църна трава. За осигуряването му с храна в Локорско са изпратени трима партизани — Христо Русков (Желязко), Кирил Ф. Банов (Крум) и Петко Колев (Майора) — да изкарат с помощта на ятаците складираното в домовете на Богдан Ал. Юнаров и Радко Д. Цасинов 800 кг брашно.

Тримата успяват да достигнат селото и да влязат в него. В това време Локорско е претърпено с жандармеристи. Охраняват го многобройни секретни постове с леки и тежки картечници, които от време на време прострелват околностите с продължителни картечни откоси. Обстановката е страшна. Ятаците Богдан и Радко, до които се добират тримата партизани, са изумени от учудване. Те не могат да си представят, че е възможно в селото по това време да проникнат партизани. Те съвършено правилно заявяват, че по никакъв начин не е възможно да се изпълни нареждането за изкарване на 800-те кг брашно. Това разбират и самите партизани, но искат да направят и невъзможното. Изпращат Петко Колев да разучи разположението на патрулите и засадите. Той успешно и незабелязано се промъква между постовете, но в последния момент бива открит и по чудо се спасява. Хр. Русков и К. Банов са принудени да се скрият в купата сено на глухонемия Джагаров и да прекарат в нея цял ден. Благодарение на своята издържливост и ловкост те излизат невредими от блокираното с троен кордон Локорско.

В това време партизаните от втори батальон се придвижват на запад от Мургаш. С тях е цялото командване на бригадата начело с командира Добри Джурев. След разузнаване батальонът се настанява в Тошковата и Ачовите кошари под Драгуната и Кърлегаш.

Тук на 28 април по Локорския канал заедно с Димитър Тошков пристига Здравко Георгиев (Калоян). Той донася нови нареждания на Главния щаб на НОВА, които изменят плана на бригадата, разработен на 25 април. Командирът на бригадата веднага изпраща куриери със задачата да открият първи батальон и го доведат на среща на 1 май в хижа „Владко“ под Мургаш.

В това време патрулите на батальона донасят: откъм Локорско идват в няколко колони големи сили жандармерия и полиция. Оставяйки за прикритие едно отделение начело с Първан Г. Геков, батальонът се изтегля с бърз марш към Елешница и Ябланица. Вражеската войска не успява да го постигне и открие.

На 29 април 30 бойци от първи батальон под командването на Ст. Костов извършват нова акция. От Буховския балкан те се спускат в полето и влизат в с. Богунец, родното село на Ст. Костов. От верни ятаци на „Чавдар“ те получават хранителни продукти и установяват връзки и явки с тях. Завръщат се невредими в батальона.

Тази акция е много дръзка. Тя се осъществява в село на 12—13 км от София и на 5—6 км от полите на Стара планина, в момент, когато вече са в ход изстребителните операции на фашистката жандармерия срещу „Чавдар“.

Първи май 1944 г. е голям празник за партизаните от „Чавдар“. Трите батальона отбелязват Деня на международната пролетарска солидарност на различни места: първи в хижа „Владко“, втори в Буховските кошари, трети в хижата над с. Буново, близо до в. Баба. Пред партизаните се изнасят кратки прочувствени доклади за могъщата сила на международната пролетарска солидарност. С огромно въодушевление, дълбоко вживяване и сърдечност партизаните декламираат революционни стихове и пеят революционни песни. Създава се неопишуема другарска задушечност и борческо настроение.

На 2 май 1944 г. командването на бригадата извършва нова реорганизация на първи и втори батальон. От тях се формират три батальона. Командир на първи батальон остава Стоимен Костов (Ленко), а комисар Илия Манов (Дончо). Командир на втори батальон става Борис Тошков (Атанас), а комисар Аспарух Владимиров Ленков. За командир на Терен-

ския батальон е определен Тодор Дачев (Стефчо), а за комисар — Веселин Андреев (Андро). Поради отсъствие на Дачев замества го Никола Величков (Бойчо).

В първи и втори батальон при новата реорганизация се числят: отделенни командири — Георги Цветанов Зозов и Цветан Миланов Пешов и бойци — Георги Димитров Петков, Данаил Филипов Бацов, Радой Серафимов Кръстев, Славе Йорданов Турчов, Стоил Йорданов Манов, Трайко Дойчинов Михалков и Христо Стоилов Манов.

В Теренския батальон участвуват 7 партизани от Локорско — Първан Г. Геков — отделен командир, Петко Колев Ценков, Стоян Петков (Даскала), Богдан Илиев Ковачев, Тодор Миланов Спасов, Богдан Миланов Богданов и Петър Асенов Юнаров.

Останалите локорски партизани са изпратени с бойни и политически поръчения в различни места. Д. Тошков върши своята апостолска работа. Гаврил П. Иванов, Петър Вл. Белев и Стоян Д. Гундеров са заминали да търсят картечница в София. Кирил Банов и Петко Ценков са изостанали в Локорския балкан. Богдан Манолов и Райко Йорданов Стоичков изпълняват задачи в Локорския район.

Първи и втори батальон получават задачата да извършат поход към Родопите, като по пътя се свържат с трети батальон, за да се съединят с партизаните от Пазарджишко и Пловдивско и завоюват свободна партизанска територия. Теренският батальон получава задачата да провежда активни бойни операции в района на Мургаш, да попълва редиците си с нови партизани от Локорския район, Новоселско, Ботевградско и Пирдопско и да подготвя населението от този край за общонародното въстание.

Докато партизаните от първи и втори батальон на бригадата „Чавдар“ се събират и реорганизируют, монархо-фашисткото правителство хвърля огромни сили за обкръжаването и унищожаването на бригадата. От 28 април полиция, жандармерия и войска от Софийския и Врачанския гарнизон, наброяваща няколко десетки хиляди щикове, обхваща целия район от Тетевенския Балкан до Искърското дефиле и започва да затяга обръча около партизанската бригада. Положението на партизаните става изключително трудно. Отежнява го още повече рязкото влошаване на времето. След мъглата и дъжда през последните дни на април и на 1 и 2 май Стара планина се покрива с дебел сняг. Това затруднява движението на партизаните и ги лишава от възможност да заличат следите си пред настъпващия враг. Отчасти това има и добра страна поне

за началото на деня 3 май. Снегът е заличил следите им и жандармерийските части трябва да ги търсят напосоки.

Партизаните от първи и втори батальон не разполагат с достатъчно оръжие, нямат и никаква храна. Те са принудени преди големия поход да завземат Елешнишкия манастир, откъдето искат да си набавят необходимите провизии. През нощта на 2 срещу 3 май те са вече в манастира. Успяват да се нахранят и се разполагат на почивка, за да потеглят на другия ден към Родопите.

На 3 май 1944 г. рано сутринта обаче вражеските сили минават в решително настъпление. Цялата партизанска бригада „Чавдар“ влиза в ожесточена битка не на живот, а на смърт срещу настъпващия, въоръжен до зъби и многократно превъзхождащ я по численост враг. Сражението пламва в дърветата на хайдушкия Балкан почти едновременно и при Елешнишкия манастир, и при Ябланишките кошари, и под в. Баба. Без да знаят това, в бой са влезли партизаните от четирите батальона на бригадата. Започва едно от най-големите сражения на Българската народноосвободителна въстаническа армия с огромно военно и политическо значение, защото става в момента на нейното масовизиране.

Командуването на действащите срещу бригадата монархо-фашистки въоръжени сили си е поставило ясна цел: да унищожи до крак намиращите се в обкръжение чавдарци. То основава своите намерения на грамадното числено превъзходство, на влошената обстановка за действие на партизаните. Главорезите на подполковник Манов предвкусят бърза и лека победа, но те се заблуждават дълбоко, тъй като не разбират и не могат да разберат на какво са способни борците за народна свобода.

Силите на партизанската бригада „Чавдар“ в този момент действуват разделно. Разположени в три отдалечени на по няколко десетки километри местности — първи и втори батальон в Елешнишкия манастир, трети батальон — под в. Баба, а Теренският батальон северно от с. Ябланица и северозападно от в. Мургаш. Всяка от трите партизански части действа самостоятелно, търсейки път да се отскубне от обръча на вражеските войски. Тази разстановка на партизаните в дадения момент не пречи, а подпомага тяхната отбранителна битка, защото обръква врага и не му позволява да се ориентира правилно.

Голямото сражение на бригадата започва с опита на полицията, жандармерията и войската да обкръжат и унищожат в Елешнишкия манастир първи и втори батальон. Партиза-

ните откриват врага навреме и вземат бързи мерки за изтегляне към в. Мургаш. Под ръководството на командира на бригадата Добри Джурев командирите на двата батальона осъществяват организирано изтегляне на бойците с прикритието на гъсти дървета. Въпреки тежкия терен и товар партизаните с прибежки успяват да достигнат върха преди вражеските колони. Това ги спасява от сигурна гибел. Но сражението продължава до тъмно по върха, скатите и деретата на Мургашката планина. Разделени на отделни групи, партизаните газят из планинските потоци до колена в ледената вода, за да прикрият следите си. В мъжествената схватка с врага са загинали само няколко души. Между партизаните има ранени, сред които и командирът на бригадата. Но на врага не се удава да унищожи партизанските сили.

В боя при Елешнишкия манастир локорските партизани се бият храбро. Славе Йорд. Турчов под град от вражески куршуми води преграден огън срещу врага. Старият комунист Христо Манов проявява голямо себеотрицание и с примера си вдъхновява бойците около себе си. Самоотвержено се сражават Георги Цветанов, Зозов, Данаил Ф. Банов, Илия Манов, Георги Д. Петков, Радой Кръстев, Стоил Манов, Ненко П. Колев, Трайко Д. Михалков. Захласнати в боя, някои от тях се откъсват от своите другари и са принудени сами да си пробиват път през вражеското обкръжение.

Теренският батальон с успех си пробива път на изток. Неговите бойци, без да се разделят на отделни групи, след много престрелки се отскубват от вражеското преследване. С тях се движи и представителят на Окръжния комитет на БРП Тодор Живков. На 4 и 5 май партизаните се придвижват на югозапад и достигат южните склонове на Стара планина над с. Бухово. Тук Т. Живков се отделя от батальона и с група партизани се опитва да се придвижи към София, но не успява. Той заедно с придружаващите го партизани се връща назад към основната група партизани от батальона. Двете групи обаче не могат да се познаят, дори влизат в престрелка помежду си. Поотделно и двете групи се придвижват към района на с. Локорско. Там Т. Живков и придружаващите го партизани се свързват с батальона на Б. Тошков.

Трети батальон, попаднал в обкръжение, благодарение на енергичното ръководство на своя командир Ст. Халачев успешно пробива вражеската блокада. Неговите бойци се сражават мъжествено. Те газят до колена в ледената вода на буйните планински потоци, за да скрият следите си от преследващия ги враг. Отскубнал се от вражеския обръч, батальонът

се придвижва към Средна гора. По пътя обаче загива командирът на първа чета Петър Дончев Мангов (Орлин). Към 5 или 6 май партизаните от батальона се настаняват в гъстите гори на Средна гора под в. Братия. Жандармерията не се осмелява да ги преследва и там.

Голямото сражение на партизанската бригада на 3 май 1944 г. завършва. Първи и втори батальон се разделят на малобройни групи. Много партизани обаче се откъсват и блуждаят самотни из планината. Трети батальон излиза от сражението почти невредим. В пълен състав се изтръгва от вражеското обкръжение и Теренският батальон. Загубите в убити и ранени са незначителни. Както пише в писмото си до ОК на БРП от юни 1944 г. Т. Живков, бригадата дава „около 7—8 убити и толкова ранени“. По пресмятанията на щаба на жандармерията партизаните загубили само 9 убити и 8 пленени. Нарушена е само спойката между партизаните. Но те се готвят отново да се съберат и още по-добре да бият врага. Самото сражение на 3 май е показало на чавдарци правилния път за по-нататъшните им действия — чрез малки, бързоподвижни партизански чети и смели, добре обмислени, подготвени и осъществени внезапни набези срещу числено превъзхождащия и неизмеримо по-добре въоръжен противник.

В момента, когато се разиграва голямата битка между партизаните от бригадата, в Локорско се развиват драматични събития. От 20 април селото е блокирано от полицията и жандармерията. Още същия ден палачите и главорезите на българския народ подпалват къщата на Благой Ат. Гердин. Те подлагат на жесток тормоз семействата на партизаните. Заплашват ги, бият ги. Цялото село е тероризирано по най-жесток начин. Всяка нощ неговите жители по няколко пъти се пробуждат от зловещото тракане на тежки и леки картечници. Плашещи се от сенките си, палачите прострелват околностите на селото за кураж!

На 2 май са арестувани няколко комунисти и ремсисти. На 3 май по заповед на палача на българския народ, министъра на вътрешните работи Дочо Христов, всички семейства на партизаните са събрани на селския мегдан пред кметското наместничество и изпратени на заточение в с. Галово, Оряховско. Интернирани са 40 души. С тази мярка фашистките палачи искат да сплашат локорщани и да поставят чавдарци в пълна изолация от населението.

Останалите в селото комунисти и ремсисти са поставени при ужасни условия на работа. Населението няма право да

мръдне от селото без разрешение на полицейските власти. Никой не може да изкара на паша добитъка си или да отиде на работа в полето и да вземе повече хляб със себе си, Жандармерийски поделения кръстосват полето и Балкана над селото. Жандармеристите още в първите дни на май разрушават и подпалват всички кошари в Балкана. Реквизират овце и говеда. Колят без сметка овцете на интернираните семейства на партизаните. С терористичните си действия фашистките власти още повече отвращават свободолюбивите локорщани от себе си. Всички честни хора съчувствуват на партизаните и борците за народна свобода. Това дава кураж на комунистите и ремсистите и при тези ужасно трудни условия да продължат борбата. Заедно с това те жадно слушат за добра вест за излезлите в Балкана локорски антифашисти.

Новата обстановка, създадена се след голямото сражение на 3 май, изисква нов подход към въоръжената партизанска борба, към организационната и политическата работа на партийните и ремсовите организации, на отечественофронтовските комитети. Инициативата за този нов подход взема председателят на Окръжния комитет на БРП в бригадата Тодор Живков (Янко). Още в първите дни след сражението на 3 май той се свързва с батальона на Б. Тошков. Там получава сравнително пълна информация от командира на батальона за състоянието на бригадата. Въз основа на нея и на Директивите на Г. Димитров и на ЦК на БРП от март и април той разработва нова политическа и боева линия на бригадата и партийните организации в района на нейното действие. Тази нова линия той излага в директивното си писмо до комунистите от бригадата и партийните ръководители на Локорския, Ботевградския, Новоселския и Пирдопския партиен район, датирано „май 1944 г.“

В писмото Т. Живков сочи, че чавдарци преживяват тежък и критичен момент. Това изисква всички партийци и партийни ръководства... да застанат смело на своя партиен пост и вземат здраво инициативата в ръцете си. Трябва да се извърши незабавно следното:

1. Батальоните да се разпданат на чети и да минат в движение. Четите да не бъдат с по-малко от 30 бойци и с не повече от 50. Това важи и за батальона на др. Велко...

2. Разпръснатите два батальона при сраженията бързо да се сформират на чети и да вземат курс за изтегляне от блокадата. Посоката на движението им ще се съобщи устно, и то само на ръководството...

3. Теренският батальон да остане като връзка между батальоните и четите...

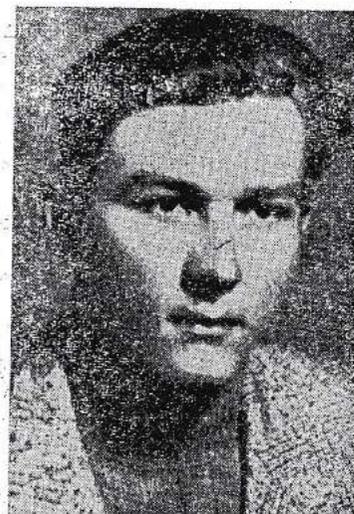
4. В чети, където още няма партийно ръководство, незабавно да се изгради такова!...

6. Да се вземат незабавно мерки за повдигане духа и укрепване дисциплината сред бойците. За това са нужни системна политическа работа, провеждането при първия удобен случай на акции, които умело да се подготвят и провеждат, като се пазим от увлечения.

Наред с това Т. Живков нарежда там, където няма командир, партийната група да предложи подходящ човек, който да се избере на общо събрание на партизаните. За изпълняващ длъжността командир на бригадата той определя Д. Кирков (Педро).

Директивата на Т. Живков правилно отчита обстановката и насочва комунистите по единствено спасителния път за запазване и умножаване силите на партизанската бригада „Чавдар“. Поставените в нея задачи са извънредно трудни, но изпълними. Това прекрасно разбират всички ръководни партийни дейци, всички комунисти и се заемат мъжки за тяхното изпълнение. Всички разбират трите основни момента, застъпени в писмото на Т. Живков: първо, решаващата роля на организираността, дисциплината и активността на комунистите, на партийните организации и особено на техните ръководители в този невероятно труден момент; второ, изключително ценния извод за необходимостта чавдарци да преминават към активна партизанска война, като действуват на малки (30—50 души) бързоподвижни чети, за да лишат врага от възможност да им нанася тежки удари; трето, огромното значение на успешните, добре обмислени и подготвени, смели, но без увлечение бойни акции на партизанските единици. Заедно с това Т. Живков дебело подчертава, че задачите, поставени в Директивите на Г. Димитров и ЦК на БРП, си остават в основата на тяхната революционна дейност.

Животът и дейността на локорските комунисти, ремсисти и отечественофронтовци след сражението на 3 май 1944 г. протича през сложни и драматични перипетии. Първо, включилите се в бойните редици на партизанската бригада „Чавдар“ продължават да действуват заедно със запазените и новосформираните бойни части на бригадата или по единични групички. Второ, апостолите и дейците по места работят самоотвержено за активизиране на организационно-политическата и помощната дейност на партийните и ремсовите орга-

Славе Йорданов Турчов
(2 март 1920 — 8 май 1944 г.)

Рожба на трудово селско семейство, Славе расте в труд и още като дете се включва в комунистическото движение. Активист е на детската група при ремсовата организация в Локорско. През 1934 г. отива в София и става работник металик. Тук влиза в нелегалната вече ремсова организация. Занаята не успява да усвои, понеже го напада жълтата го-стенка. По принуда се завръща отново на село. По това време той участва във всички ремсови акции в подкрепа на арестуваните и осъдени комунисти и ремсисти. Славе е в центъра на всички акции за подпомагане на политзатворниците, сред които е и брат му Георги, осъден по процеса на амиядката в I кошен полк на 12 и половина години строг тъмничен затвор. Когато се разгръща активна въоръжена партизанска борба в Мургашката планина, Славе става един от активните помагачи на партизаните. Той се включва активно в борбата, за да мъсти на фашистите за техните безчинства, за попадналия отново в затвора негов брат. При мобилизацията, макар че жена му е бременна и с невръстно дете, той не се поколебава нито за миг и влиза в редовете на народоосвободителната въстаническа армия. За него дългът към освободителната борба против фашизма стои над всичко. В партизанската бригада излъква като един от смелите и самоотвержени бойци.

низации. Трето, всички локорски антифашисти мъжествено и самоотвержено понсят все по-силните и по-жестоки удари на озверелите фашистки палачи. Пътят им е неописуемо тежък и кървав, но и мъжествеността — несломима. Те отдават всичките си сили на делото на революцията, а мнозина се принасят в саможертва на олтара на свободата.

След сражението на 3 май голяма част от бойците на първи батальон начело с командира Стоимен Костов и комисаря Илия Манов престоява няколко дни в гората над с. Осоица. Оттам потегля към Средна гора, като по пътя извършва акция в с. Априлово и се снабдява с храна. С него действуват и локорските партизани Радой Кръстев, Славе Турчов, Цветан Миланов и др. След акцията командуването на батальона изпраща Славе Турчов и Александър Костов (Брайко) към Локорския район, за да установят връзка със секретарите на Районните комитети на партията и РМС Д. Тошков и В. Начов и с ятаците от Локорско.

Двамата партизани смело тръгват напред в неизвестността, в района, претърпан в момента с жандармерия, полиция и войска. Те стигат успешно до землището на Локорско. Някъде към ж.п. линия София—Макоцево между селата Чепинци и Локорско биват открити от жандармерията. Започват неравен бой с многократно превъзходящия ги враг при крайно неблагоприятни условия. Боят се разиграва край течението на Братинска река в пространството от Излако до ж.п. линията. В разгара на боя Александър Костов пада пронизан от вражеските куршуми. Славе Турчов успява временно да се изплъзне от преследвачите.

В момента, когато той започва да се изтегля по дерето на реката, го вижда предател, който запъхтян пристига в Локорско и съобщава, че партизаните са под селото. Вдига се цялото поделение жандармеристи, пребиваващо в Локорско, и боят пламва отново. Битката е безмилостна. Един се сражава срещу сто. Той не може да спечели сражението. Не може и да се укрие, защото го обграждат не гори, а голи нивя. За боеца на революцията има само два пътя — да се предаде и загине в ръцете на палачите след жестоки изтезания или да се бие до последния си дъх. Той избира последния, честния път на безсмъртието. Срещу връхлитащите жандармеристи и войници той стреля до последния патрон. Вражески куршум го ранява — откъснати са два или три пръста от дясната му ръка. Патроните привършват. Но и последният нашият герой партизанин изстрелва срещу врага и пада по-

косен от вражеския залп. Така загива един от скромните редници на бригадата и влиза в пантеона на безсмъртните и незабравими герои на българската социалистическа революция.

Геройската гибел на Славе предизвиква не само скръб, а и гордост у локорските комунисти и антифашисти. Дори враговете се отнасят с почит към неговото мъжество. Командирът на настаненото в селото военно поделение говори на войниците, че като Славе Турчов трябва да се сражава всеки българин.

Фашистките палачи не изпускат случай, за да подложат на жесток тормоз жителите на Локорско. Те използват гибелта на двамата герои партизани, за да се гаврят с тях и тероризират локорщани. На селския мегдан пред общината излагат трупове на загиналите и принуждават всички локорщани да излязат и видят „разбойниците“.

Само след три дни, на 11 май, локорщани отново са изправени пред тежко изпитание. Пред тях изправят за разпознаване пребитите от бой и измъчени от глад партизани Любен Пешев от с. Подгумер и Васил Стефанов Иванов от с. Световрачене... Мъжете, жените, младежите и девойките на Локорско разглеждат с нескрито съчувствие попадналите в беда народни борци. Някои се опитват да им дадат хляб и вода. Надвечер всички чуват пушечните гърмежи, които се разнасят под „Орловица“. Фашистките палачи са разстреляли борците за народна свобода.

Майските дни на 1944 г. за локорските революционери и антифашисти са най-тежките и драматични дни. Не минава ден, когато беда или гавра на главорезите на подполковник Манов да не връхлети над селото. Локорските партизани, сражавали се храбро на 3 май, са се разделили по отделни чети и групи. Някои са се откъснали от своите чети и отделения. При ужасно трудни условия те търсят своите другари, за да се съединят за обща борба. Едни успяват и са щастливи. Други не успяват. Предатели ги посочват на жандармеристите и те са пленени или убити в сражение.

На 13 май в неравна схватка с жандармеристи загиват старият локорски комунист и храбър партизанин Христо Ст. Манов и един от способните отделонни командири на бригадата „Чавдар“ Георги Цв. Зозов. Обстоятелствата на тяхната гибел не са ни известни. В отчетния доклад на командира на сборния жандармерийски отряд, действащ срещу чавдарци, подполковник Манов съобщава до правителството имената на двамата партизани, като убити при сражение.

Христо Стоилов Манов
(13 февруари 1897 — 13 май 1944 г.)

Израснал в бедно селско семейство, Христо Манов рано опознава горчивините на бедняшкия трудов живот. Неговото семейство е широко известно с прогресивните си разбирания. Манови първи в Локорско възприемат социалистическите идеи. Още след Първата световна война Христо става комунист и отдава много сили и време за прогреса на революционното работническо движение, за успеха на местната партийна организация на БКП. Макар че се изселва рано от селото, той нито за момент не прекъсва връзките си с локорските комунисти. Работи и като активен читалищен деец. Като ловец често кръстосва Локорския балкан, а с цигулката си весели локорските младежи и девойки. В същото време той става стълб на нелегалната организация на БРП в с. Биримирци, където живее. Курсът на БРП за разгръщане на активна въоръжена борба против фашизма му допада много. Той е един от първите комунисти в района, изявили желание да се включат в партизанския отряд „Чавдар“. Животът му като партизан е кратък, но осветен с героичен подвиг.

Георги Цветанов Зозов
(13 март 1913 — 23 май 1944 година)

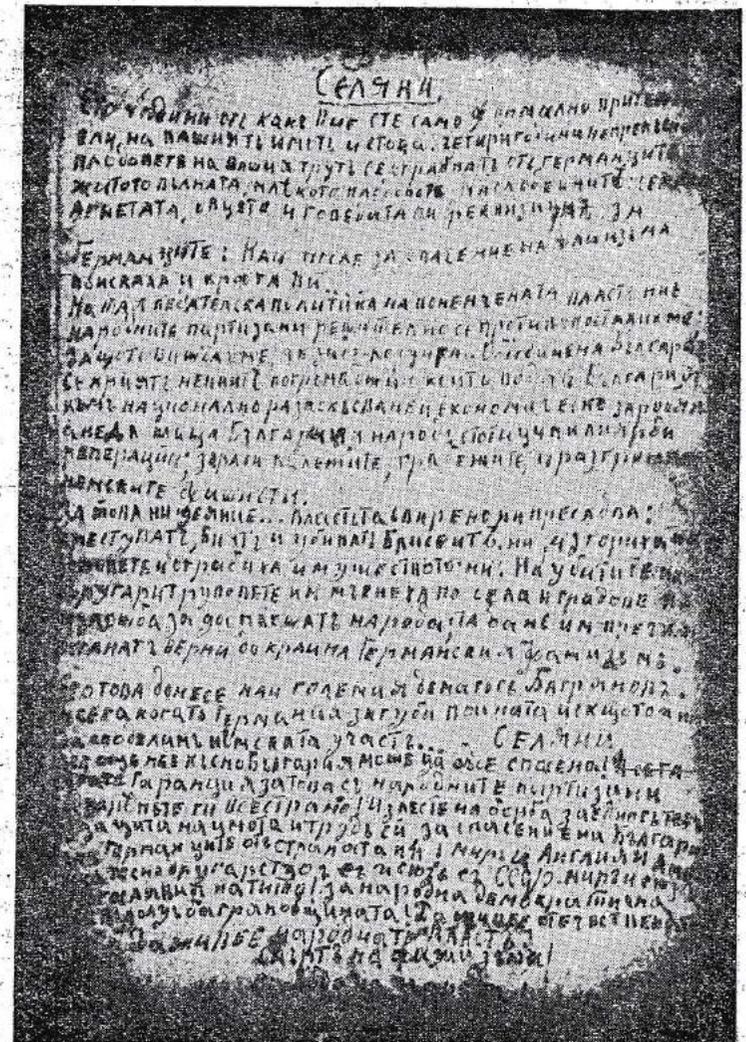
Роден и израснал в бедно селско семейство, Георги остава сирак още от ранна детска възраст. Като юноша става работник дърводелец в София. Тук се включва в редовете на младежкото комунистическо движение. Той е един от активистите на локорската ремсова организация. Става член и на БРП. По това време участва активно в много революционни акции и няколко пъти е арестуван от полицията. Пред полицаите се държи твърдо и достойно. След деветнаесетомайския преврат е един от активните локорски комунисти. С готовност се отзовава на всички партийни акции. Работи активно и в легалните масови организации — читалището и спорта. При мобилизацията през април без колебание се включва в редовете на партизаните, макар че остава жена с две невръстни деца. В бригадата се отличава със смелостта и храбростта си.

Истината обаче не е точно такава. Христо Манов е заловен жив от жандармеристите. Вероятно е бил предаден. Но старият комунист и мъжествен борец за народна свобода не иска да остане жив в ръцете на фашистките изверги, които подготвят за него жестоки мъчения. Затова с бръснарско ножче прерязва вените си. След няколкодневен разпит в с. Горни Богров той е разстрелян от фашистките палачи.

В тези напрегнати майски дни за делото на революцията мъжествено се трудят ръководителите на районната партийна и ремсова организация Д. Тошков и В. Начов. През двойните тройни блокади и многобройни секретни полицейски засади те се провират, за да срещнат, напътят и ободрят комунистите и ремсистите в селата на района. Те полагат огромни усилия да поддържат в бойна готовност партийните и ремсовите организации, да укрепват духа на партизанските ятаци. Тяхната дейност играе огромна роля за активизиране, съпротивата срещу монархо-фашисткия терор. С техни усилия на бойна нога се поставят всички отечественофронтовци. Онези от тях, които имат връзки и влияние пред фашистките власти, се впрягат в работа да спасяват застрашените от арест антифашисти, а също пленените партизани. Това в дадения момент е много важно.

Фашистките палачи разбират огромното значение на революционната дейност на апостолите и полагат дяволски усилия да ги открият и обезвредят. За съжаление те успяват. Д. Тошков на 15 май е в Локорско. Укрива се в дома на сестра си Василка. Преоблечен, избръснат, нахранен и снабден с необходимата храна, вечерта на 16 май излиза от Локорско. Отива към Световрачене и Негован. Там, изглежда, има важна среща. В тези села се събират със секретаря на РК на РМС Венко Начов. След полунощ на 16 срещу 17 май двамата апостоли се движат от Негован за Чепинци. Разговарят тихо за положението в партийните и ремсовите организации, за изключително тежката обстановка в Мургашката планина, за предстоящите задачи и действия. Но врагът ги дебне. Тази нощ в засада между Негован и Чепинци са група озверени жандармеристи. Те виждат приближаващите народни борци и без предупреждение стрелят. В. Начов пада пронизан от вражеските куршуми. Д. Тошков е ударен в десния крак, но успява да се изплъзне в тъмнината.

От този момент започва неговата Голгота. Превързва стегнато тежката рана и успява да се придвижи по ровината до

Позив на партизаните от „Чавдар“

„Орловица“. Изтощен до краен предел, той се заслания зад една търница в м. „Лозята“ близо до м. „Пенчов кръст“. Тук вижда момчето на Милан Господинов, Стоянчо, и разговаря с него. За зла чест в това време го е забелязал Милан П. Лазариков. Като жегнат от предателската си мисъл, последният хуква към селото, оставяйки в нивята сами воловете си. Пристига запъхтян в общината и пред войниците съобщава на кметския заместник Гаврил М. Ачов, че е видял партизани в „Лозята“. Намиращите се в селото жандармеристи грабват пушките и заедно с кметския заместник се отправят към посоченото място.

Д. Тошков в това време се подготвя за най-лошото. Той няма сили да се придвижи нататък. Пък не може да стори това през деня. Видяли са го хора и не може да разчита, че няма да бъде открит от жандармеристите. Затова решава да укрие всичките си важни нелегални документи. Закътва ги добре в портфейла заедно с 60 хиляди лева партийни пари и ги заравя в нивата, маскирайки добре мястото. Между 10 и 12 часа палачите приближават и залягат на няколко десетки метри, готови за стрелба. Д. Тошков ги вижда и стреля срещу тях. Не улучва никого. След малко се надига зад храста. Пригответият за стрелба убиец гръмва и Димитър пада мъртъв. Дълго обаче убийците не смеят да се доближат до търницата. Едва когато се убеждават, че там има само един човек и той е мъртъв, отиват при него. Неговият убиец го претърсва, взема му часовника, пистолета и други ценни вещи.

По-късно с кола го откарват в селото, където до неговия труп устройват юдинско хоро. Палачите не позволяват на жена му и неговите близки да го погребат. Погребват го при другите убити партизани в „Умника“ над Джоджови, там, където сега е братската могила на народните борци от Локорско.

На другия ден овчарчето Антон Грозданов Веселинов изкарва бащините си овце на паша по Орловица. Този ремсис гори от желание да види мястото, където е загинал любимият партийен ръководител на Локорския район. Той оглежда внимателно мястото. С овчарската си тояга започва да рови в угарта и изравя портфейла на Д. Тошков с 60 хиляди лева, фалшива лична карта на убития и важни партийни документи. Съзнателният младеж разбира, че е открил нещо извънредно важно и ценно. Той прибира и укрива намерения портфейл заедно с парите и документите. По-късно ги предава на командуването на бригадата „Чавдар“.

БЪЛГАРИ!
СЪКРИШИМИТЕ НА ПОВАТА ПОЛИЦЕЙСКА ВЛАСТ
И НАЧАЛНИЦИТЕ, ПЪРНИ, ПРЕДАЩИ НАЙДОСТО
ИЛИ БЪЛГАРСКИ СИНОВЕ И ЧЕЛОВЕЦИ
СМЕДНЕДНО СЕ РОСТВЕВАТ НАРОДНИ ПАРТИЗА
НИ. ПЛАНИТЪ ЧИ СЕ НОСЯТ ВЪ ТЪРСИ, А ТРУПОВ
БЪТЕ ИЛИ ПИЕНАТЪ, ЧО СЕ А И ГРАБОВЕ, ЗА
УА ПЛАНИТЕ НАРОДА ...
ВОЗТИ ПОСТАВИЛИ ИЛИ НАРОДНИ ПАРТИЗАНИ
НЕОПОНАХИ СЪ ПРЕДАТЕЛСКА РЪКА.
ВЕЗЕХОУ, ЗА СПАСЕНИЕ НА БЪЛГАРИИ
СЪГОТОВНОСТЪ ЧИ ПРИВЛЕЧ А КЪРПАТА СЪ.
ЧЕТО СЕ СЕ КАМЕРИЧА ИЛИ ИЛИ ОРАБОНО
ДА ГИ ПРЕДАВАТЪ И УБИВАТЪ.
ЧЕ ТЕЗИ ПОВАЛГОНИ НОРОДНИТЕ ПАРТИ
И ИКОЯТЕ РАЗПЛАТА: СМЕРТЪ НА ПРЕДАТЪ
СМЕРТЪ НА УБИВАТЪ!
СВОБОДА НА НАРОДА!
ОТЪ ЩАСА НА ПАВСАИЪ.

Позив на партизаните от „Чавдар“

Димитър Георгиев Тошков (Захари) — (20 септември 1915 — 17 май 1944 г.)

Гибелта на Димитър Г. Тошков е завършек на един суров живот. Израснал в труд в многолюдно селско семейство, той от юношеска възраст поема самостоятелен трудов живот. У Тошкови не глежат децата. Щом тръгнат на занаят в София, те са длъжни сами да се грижат за себе си. Така става и с Димитър. Трудно му е отначало. Но това се оказва много полезно за неговото изграждане като волеви, самостоятелен човек. В София той се чувства като кръгъл пролетарий, макар че родителите му не са от гай-бедните. Влязъл веднага в младежкото комунистическо движение, Димитър скоро се издига като ръководител на ремсовата организация в предприятието, където работи, а също и на комсомолската нелегална група в квартала. Като комунист той работи всеотдайно за делото на революцията. Приносът му за развоя на революционното движение в Локорско и Локорския район е изключително голям. Под негово ръководство

районът се превръща в Локорски район на БРП. Огромната му апостолска дейност през 1943 и 1944 г. го издига в кумир за комунистите и ремсвите в района. На него главно се дължи забележителната роля на района в развоя на въоръжената борба, в укрепването и разрастването на партизанския отряд „Чавдар“ в бригада. Със смъртта му БКП загуби един упорит, предан и всеотдаен организатор и ръководител, натрупал голям практически революционен опит в борбата против фашизма и капитализма.

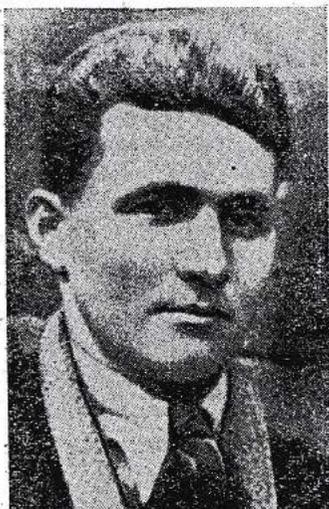
*

Локорските партизани и след 3 май 1944 г. продължават активна въоръжена борба срещу врага. След акцията в с. Априлово първи батальон се придвижва към Средна гора в района на с. Сгледница (сега Огняново). Там той събира силите си и предприема редица акции.

Оттук батальонът извършва акцията в с. Гайтанево, Новоселско. Това е първата му политическа акция. Тя опровергава твърденията на фашистките власти, че партизаните били унищожени. След нея полицията и жандармерията започват активни действия срещу партизаните. Създава се много напрегната обстановка около новия му лагер. Затова командването му решава да го прехвърли към Пирдопския балкан, около в. Баба. По пътя към Баба партизаните овладяват на 27 май вечерта с. Байлово с цел да разоръжат групата на дочохристовата „обществена сила“, да унищожат данъчните и реквизиционните книги на общината и да си набавят храни. Акцията протича великолепно. Пред общината сред селото се събират всички селяни. Командирът на батальона Ст. Костов произнася пламенно слово за целите на въоръжената борба и близките перспективи на нейното развитие. В това време лумва буен огън. Горят общинските архиви. В огъня изгарят недоборите и реквизиционните задължения на байловчани. В тази акция участвуват локорските партизани Ил. Манов, Р. Кръстев, Стоил Манов.

Накрая партизаните се строят и извършват проверка на своя личен състав пред очите на селяните. С бодра революционна песен те напускат селото.

Още през първите дни след сражението на 3 май батальонът на Б. Тошков събира част от бойците си в района на с. Локорско. Събрали са се 25—30 партизани. Сред тях са и локорските партизани Богдан Д. Манолов, Георги Петков, Данаил Банов, Кирил Банов, Райко Стоичков, Цв. Пешов.

Кирил Филипков Банов (Крум)
(13 май 1914 — 24 май 1944 г.)

Израснал в нужда в малоимотно селско семейство, Кирил Банов като всички будни локорски младежи търси път в живота като работник дърводелец. Той расте като много буен и безстрашен младеж, герой на младежките убийства. Става активист на местната ремсова организация. По-късно е приет за член на нелегалната БРП. При подготовката на локорската партийна организация за въоръжена борба той ѝ оказва ценно съдействие за издирването на оръжие. Подпомага и саботажната дейност на комунистите като тракторист на местната вършачка. През ноември 1943 г., вместо да отиде запад във фашистката казарма, той поема пътя на народната въоръжена борба. Като партизанин става оръжейник на отряда и бригадата „Чавдар“. Той е отличен стрелец. Има око на снайперист. Паметник на стрелковото му майсторство е едно дъбче пред партизанската землянка в „Шумгатица“, прерязано от куршумите на неговия пистолет. С неговата гибел партизанската бригада загубва не само своя талантлив оръжеен техник, но един от най-храбрите си бойци.

Петър Владимиров Белев (Павел)
(16 юли 1914 — 28 май 1944 г.)

Отрасъл в трудово селско семейство, Петър отива на работа в София. Става дърводелец. Тук заживява с болките и стремежите на българската работническа класа и влиза в младежкото комунистическо движение. През 1943 г. влиза и в нелегалната БРП в с. Локороко.

След Кремиковската акция Петър е арестуван по подозрение, но пуснат. Веднага след това заминава за партизанския отряд. Той има добра военна подготовка и е определен за отделен командир в бригадата.

През май загива и Петър Вл. Белев (Павел), който по време на Елешнишкото сражение е в София. Поради предателство е заловен от фашистката полиция и след жестоки изтезания убит „при опит за бягство“.

Батальонът извършва наказателни и снабдителни акции в селата Огоя, Луково, Ябланица, Чепици. По поръчение на командуването Кирил Банов заедно с Ангел Иванов Василев (Анте) и Борис Иванов устройва засада срещу чепинския кмет Нещев на 24 май през деня над с. Световрачене. К. Банов убива кмета с един изстрел на пистолета си. Охраняващите го полицаи се разбягват като пилци. Но след смелия народен борец се вдига голяма жандармерийска потеря. Той успява да се отскубне от нея, но друга жандармерийска част му пресича пътя за изтегляне към Балкана. Киро успява да се укрие. Черен предател обаче го посочва на преследвачите. В завързалото се кратко сражение К. Банов загива като герой.

Теренският батальон, в който са локорските партизани Първан Г. Гекон, Богдан Илиев Манчов, Богдан М. Богданов, Петър Ас. Юнаров, Стоян Петков (Даскала) и Тодор М. Спасов, на 6 май пристига в землището на с. Локорско. Той лагерува в местностите „Бежанията“ и „Синята вода“. Партизаните не могат да се доберат до своите връзки с Локорско и другите села. Те нямат почти никаква храна. Изпратените за набяване на храни партизани от с. Войнеговци не се завръщат. Дни наред партизани от Локорско отиват в местността Бранчовица, където напразно очакват да се появят техните ятаци. А по това време никой не може да напусне селото след полицейския час. Всяка сутрин пратениците на батальона се завръщат само с пълни раници коприва, от която приготвят рядка чорбица. По това време към тях се присъединява и Петко Колев Ценков. По определение на самите партизани, тогава те изживяват „време на велико гладуване“.

Но трудностите не сломяват волята им за борба. Командирът на батальона Никола Величков (Бойчо) и комисарят Веселин Андреев (Андро) поддържат духа и дисциплината на партизаните на голяма висота. Това ги запазва от излишни загуби.

Положението на батальона се изменя с пристигането на Тодор Живков (Янко). Той идва от батальона на Б. Тошков и донася едно печено агне. Разяснява на партизаните политическото положение и състоянието на партизанската бригада „Чавдар“ и разкрива възможностите и перспективите

Благой Атанасов Гердин (Бай Цоньо)
(1 януари 1905 — 5 юни 1944 г.)

Отрасъл в труд в бедно селско семейство, станал добър майстор дърводелец, Благой от младежки години се свързва с комунистическото движение. От създаването на работническата партия в селото до последния си дъх той служи всеотдайно на българското революционно работническо движение. Активист и секретар на партийната организация в Локорско в легално и нелегално време, той твърдо стои на своя партиен пост. Той е комунист, на чиято сватба се е развявало знамето на партийната организация. В неговия дом и работилница многократно са ставали събранията на комунистите и заседанията на тяхното ръководство през целия нелегален период. Там са намирали приют нелегални дейци и партизани. Не случайно жандармерията в безсилната си злоба запалва неговата къща — единствената изгорена къща в Локорско.

Готовността на Благой да отдаде всичките си сили и способности за делото на нашата народнодемократична революция се проявява най-силно, когато той в началото на март 1944 г. става партизанин. Оттогава до трагичната си гибел той се раздава без остатък на антифашистката борба.

на нейните по-нататъшни действия в духа на своето писмо до партийните ръководители. По негово нареждане батальонът преминава в Тетевенския балкан. По пътя успява да закупи няколко агнета и друга храна от балканджии. На 30 май батальонът извършва първата си акция в с. Лопян. Партизаните блокират селото, вземат храна и се завръщат във вековните гори под Свищи плаз.

Партизаните от Локорско Георги Ал. Юнаров и Серафим Кр. Маринков участвуват във всички бойни действия на трети батальон в Пирдопско, Тетевенско и Ихтиманско. Другите двама локорски партизани Благой Ат. Гердин и Петко Ст. Ташов още през първите дни след сражението на 3 май напускат батальона. Първият с разрешението на командуването на батальона заминава на 10 май за Стара планина с цел да намери път към София и селата на Локорския район, където трябва да се лекува поради заболяване. Вторият се откъсва от батальона.

По пътя към Локорския район Благой Ат. Гердин поради предателство бива заловен от фашистката жандармерия. Фашистките палачи го подлагат на жестоки изтезания и разстрелват по формулата „убит при опит за бягство“.

Локорските партизани от трети батальон участвуват в акциите на батальона в с. Бенково и с. Смолско. Те са осъществени така умело, че създават у фашисткото командване впечатление за наличността на няколко партизански единици. Храбро се сражават те и при завързания се бой с моторизираната военна част по време на акцията в с. Стръгел, Пирдопско.

Заедно с всички партизани от батальона Г. Юнаров и С. Кръстев понасят лишенията по време на лагеруването им югозападно от Панагюрските колонии. Тогава продоволственото положение на батальона става критично. Командирът Ст. Халачев е принуден да въведе суров ред за консумиране на оскъдните продукти — малкото брашно. За злоупотреба с храна от отделни партизани той въвежда смъртно наказание пред строя. Тази суровост осигурява възможност на батальона да преодолее критичния период и да разгърне активни бойни действия срещу врага.

В този критичен период командуването на трети батальон решава да се извърши акцията в с. Рибарица, Тетевенско. В Средногорнето тогава не може да бъде извършена никаква акция. Там е претърпено с жандармерия и полиция. Всяка проява на партизаните означава сигурна смърт за тях.

Позив на партизаните от „Чавдар“

В сборната чета за акцията в с. Рибарица участвуват Георги Ал. Юнаров и Серафим Кр. Маринков. Тя тръгва на 21 май и пристига над селото на другия ден. Там две овчарчета виждат партизаните. Едното от тях избягва към селото. За да изпреварят евентуалното организиране на съпротива от страна на местните фашистки власти, партизаните шурмуват селото буквално по петите на избягалото овчарче. В две шурмови групи четата влиза в селото. Овладява без бой лесничеството. Намиращите се в него 10—12 лесничей без съпротива предават оръжието си на партизаните. Предават се без бой и двадесетината полицаи и въоръжени селяни, събрали се в общината. Наближилата селото жандармерия от гр. Тетевен не смее да влезе в селото.

През нощта четата се изтегля по р. Костина, покрай паметника на Бенковски, към в. Вежен. Тя се установява на лагер в подножието на върха. Всички партизани, грохнали от умора, заспиват като подкосени. Заспиват и поставените на

пост бойци. За щастие навреме се разбуджат от стрелбата на идващата по следите им тетевенска жандармерия. Започналият бой продължава няколко часа. Благодарение на спусналата се от върха гъста мъгла партизаните се отскубват от превъзходждащите сили на врага и се изтеглят без жертви. Само Серафим Кръстев е ранен в крака.

На 23 май вечерта четата отново се свързва с батальона източно от с. Лъжене (сега Антон), Пирдопско.

Месец май 1944 г. е време на неопишуеми изпитания за антифашистите от Локорско и Локорския район. В мъжествената битка срещу настъпващите сили на монархо-фашисткото правителство те излизат победители. В редиците на партизанската бригада „Чавдар“ остават да се сражават Богдан Д. Манолов, Богдан Ил. Ковачев, Богдан М. Богданов, Борис Г. Тошков, Гаврил П. Иванов, Георги Ал. Юнаров, Илия Йорданов Манов, Петко К. Ценков, Петър Ас. Юнаров, Първан Г. Геков, Радой С. Кръстев, Стоил Йорданов Манов, Стоян Петков (Даскала), Тодор Миланов Спасов, Цветан М. Пешев. Продължават борбата и комунистите и ремсистите, а също и отечественофронтовците в самото Локорско. Тук действуват активно както членовете на БРП Богдан Ал. Юнаров, Павел Цв. Караманов, Никола В. Джоджов, Радко Дончев, Никодим Славков Божинов и др., така и ремсистите, главно девойките Верка Г. Палева, Виктория Тр. Петкова, Елена Н. Тодоракова, Мария Ст. Турчова, Стоилка Н. Ачова и др. Засилват антифашистката си дейност и членовете на местната дружба като Иван Цв. Дойнов, Георги Трайков Панков, Стоил К. Юнаров, Димо Ив. Тошанов. Огромна е и активността на ятаците Станой Турчов, Богдан Алексиев и Радок Дончев, у които по това време пребивават редица партизани, включително и локоршани.

През май обаче редица народни борци попадат в ръцете на фашистките палачи. При различни обстоятелства са заловени и изтезавани от фашистката полиция Георги Д. Петков, Данаил Ф. Банов, Ненко П. Колев, Петко Ст. Ташов, Райко Йорд. Стоичков, Стоян Д. Гундеров и Трайко Д. Михалков. Всички се държат добре пред врага. Остават живи или поради „политически“ съображения на фашистката власт или в резултат на застъпничество на техни близки и роднини с влияние пред фашистките власти. Едни от тях са изпратени във военните си части, за да бъдат наказани по военните закони, други са дадени под съд.

Тодор Митров Гаджов (Унчето)
(11 февруари 1910 — юни 1944 г.)

Израсъл в нищета и труд в бедно селско семейство, Тодор ратайствува у по-заможни селяни на Локорско още от детска възраст. Като юноша отива на занаят в София. Веднага се включва в младежкото комунистическо движение и става негов активист. Скоро е приет за член и на нелегалната комсомолска организация. В Локорско той става един от най-активните дейци на РМС и БРП, а също на нелегалната БКП.

Буен и смел до безумие младеж, Т. Гаджов увлича след себе си много локорски младежи. Той се заема с най-трудните и рискованите акции на рембовата и партийната организация. При тях изпъква със своята находчивост, съобразителност и изобретателност. Винаги умее да намери изход и от най-заплетеното положение. Затова след деветнайсетомайския фашистки преврат РК на БРП го привлича като свой технически сътрудник. Той изпъква като един от най-дейните членове на нелегалната партийна организация в Локорско.

На 6 декември 1943 г. фашистката полиция се опитва да го арестува, но той, заедно с Д. Тошков и няколко други локорски комунисти, ловко се изплъзва от ръцете ѝ. Скоро след това Т. Гаджов се връща в селото и с помощта на брат си Георги успява да се легализира. След Кремиковската акция той отново става нелегален — влиза в редиците на партизанския отряд „Чавдар“. По решение на командуването е освободен от бойни задачи, понеже е с разклатено здраве. Неговата гибел е голяма загуба за локорската партийна организация.

Убити партизани. На преден план Тодор М. Гаджов.

Фашистката полиция напаса удари и на оставените за работа в селото комунисти и ремсисти. Още на 2 май 1944 г. жандармеристите по донос арестуват група локорски комунисти и ремсисти. Членовете на БРП Виктор Симеонов Денков и Славе Гаврилов Юнаров след разследване в Г. Богров и Курило са изпратени в затвора. Поради липса на доказателства в началото на юни те са пуснати на свобода. Ремсистите Гаврил Димитров Гундеров и Стоил Ангелов Стойчев също са подложени на жесток разпит в Г. Богров, а след това ги включват в една трудова група, която работи в с. Чепинци до началото на юли.

В самото село фашистката жандармерия вилнее безнаказано. В резултат на безотговорните действия на жандармеристите подофицер Жотев убива локорския младеж Иван Богданов Караманов. Срещу убиеца на този младеж, незамесен в нелегална дейност, не се предприемат никакви наказателни действия.

Младежите от Локорско Георги Цветанов Караманов, Димитър Никодимов Георгиев, Петър Цветанов Караманов и Симеон Йорданов Костов, отбиващи военната си служба, са изпратени в т. нар. черни роти. Това фактически е войнишки

концентрационен лагер. Там те прекарват до самото навечерие на 9 септември.

През тревожните майски дни фашистите попадат по следите на самоотвержения и безстрашен локорски комунист Тодор Митров Гаджов. Разбрал за приближаването на полицаяте и жандармеристите, Т. Гаджов излиза от скривалището си в дома на един партизански ятак в с. Оградище преди тяхното пристигане. Той иска да спаси от фашистки инквизиции собственика на дома и се надява на своята ловкост и изобретателност, за да се изплъзне от ръцете на палачите. Но фашистките палачи го забелязват и той е принуден да влезе в неравен бой с тях. Нашият борец за народна свобода приближава една горичка, където смята да се укрие. За нещастие точно тогава фашистки куршум го улучва в крака. Преследвачите го залавят жив, тъй като той е ранен тежко и не може да се отбранява повече. Закарват го в с. Литакково и там го убиват „при опит за бягство“.

В БОИ ЗА ПОБЕДАТА НА БЪЛГАРСКАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА РЕВОЛЮЦИЯ

От началото на юни до победата на народното антифашистко въстание на 9 септември 1944 г. локорските комунисти продължават революционната си дейност. През май те са понесли тежки загуби, но не напускат бойния си пост. Потягат редиците си, реорганизират се и минават в настъпление срещу монархо-фашистката власт, участвуват активно в битката за победата на българската социалистическа революция.

За тяхната революционна дейност възникват по-благоприятни политически условия. След откриването на Втория фронт във Франция (6 юни 1944 г.) за всички става ясно, че е близък разгромът на хитлеристка Германия. Съветската армия осъществява крупни настъпателни операции на Източния фронт, громи и изтласква хитлеристките завоеватели от свещената съветска земя. Българската монархо-фашистка власт под напора на мощното народно надигане и хода на световните събития изпада в дълбока политическа криза. В началото на юни правителството на Д. Божилков е заменено с това на Ив. Багрянов, който се опитва с празни обещания и лъжлив неутралитет да прикрие подчинението на фашистка България към хитлеристка Германия. Неговият курс е съчетаване на жестоките репресии срещу активните антифашисти и

Илия Йорданов Манов (Дончо)
(10 юни 1915 — 25 юни 1944 г.)

Закърмен от детинство с комунистическите идеи, Илия става активист на комунистическото движение в Локорско още като юноша. Поради бедността той не може да продължи образованието си, макар че е един от най-добрите ученици в селото. Останал известно време в селото, през 30-те години Илия се изявява като ревностен читалищен деец. Като библиотекар на читалището той привлича много младежи и девойки към антифашистките и комунистическите идеи. През 1937 г. става работник-металик, стругар, отначало във фабрика „Вагарянка“, а после в работилницата на брат си Иван Манов. Известно време Илия живее в работилницата и тя става място за редовни срещи между активистите на локорската партийна организация. Там често стават съвещания на ръководните дейци и на Локорския РК на БРП.

Предаността на Илия към делото на комунизма се оценява достойно от неговите другари. През 1940 г. те го издигат за секретар на локорската партийна организация, а през 1941 г. и за член на Локорския РК на БРП. От лятото на 1943 г. той свързва целия си живот с делото на въоръжената въстаническа борба. С всички свои сили работи за укрепването на партийната и младежката организация в Локорско и за активното им участие във въоръжената антифашистка борба. Когато на 6 декември фашистката полиция се опитва да го арестува, Илия заедно с другарите си

мишав в нелегалност. Много значително е участието му в подготовката и осъществяването на мобилизацията в Локорския район. Животът му като партизанин се отличава с рядко себеотрицание и самопожертвувателност. Ярка изява на това е мъжественото му участие в боя срещу жандармеристите на 25 юни 1944 г. Неговата гибел е голяма загуба не само за локорската организация на БКП, но и за партията като цяло.

*

партизаните с прояви на „милосърдие“ по отношение на „покаялите се“ народни борци.

Българският народ, насочван правилно от БРП и нейния вожд Георги Димитров, все повече се сплотява под знамето на Отечествения фронт. Той разбира правилно новата политическа обстановка. Става му все по-ясно и по-ясно, че приближава краят на монархо-фашисткия режим в България. В резултат на това симпатиите, активната или пасивна подкрепа на действията на народоосвободителната въстаническа армия, на партизанските отряди и чети от страна на трудовете народни маси нарастват с всеки нов ден. Това се чувствава все по-силно и в Локорско и Локорския район на БРП и РМС.

Още от първите дни на юни 1944 г. локорските партизани се включват в активните бойни действия на партизанската бригада „Чавдар“. В началото на юни бойците от батальона на Б. Тошков — 25—30 партизани завземат кошарите на с. Ябланица. Те искат да ликвидират един отявнен фашист и да се снабдят с храна. С тях е и представителят на ОК на БРП Т. Живков. По негов съвет партизаните не разстрелват покаялия се фашист, който им предоставя достатъчно храна.

На 2 юни локорските партизани от батальона на Ст. Костов заедно с присъединилите се към него партизани от разбития батальон „Хр. Ботев“ завземат махала Равна — Етрополско. След тази акция батальонът се придвижва бързо на запад от в. Мургащ. При р. Елешница той среща завръщащите се от акцията в Ябланица партизани от батальон на Б. Тошков.

След тази среща двата батальона образуват една бойна единица — сборен батальон с командир Стоимен Костов (Ленко), зам.-командир Борис Тошков (Атанас) и комисар Илия Манов (Дончо). От сборния батальон на 4 юни се отделя една чета начело със Стоил Грозданов (Свилен), състояща се от

16 чавдарци и 6 ботевци, която заминава за оръжие в Югославия, така нужно на чавдарци.

След няколко дни престой и почивка в Локорския балкан сборният батальон започва активни бойни акции. На 5 срещу 6 юни бойците на батальона завземат с. Байково, Софийско. При тази акция е ликвидиран един отявнен фашист от селото, проявил голяма активност и настоявал пред жандармеристите да бъдат безпощадни към селяните, да изгорят всички къщи на партизаните.

Срещу сборния батальон са изпратени силни жандармерийски и полицейски части, които обхождат Балкана в землището на Локорско, Войнеговци, Подгумер и Кремиковци. Но партизаните навреме потеглят на изток към Мургащ, за нови акции срещу врага.

На 16 юни сборният батальон влиза повторно в с. Негушево. Там той се задържа по-продължително, отколкото е необходимо. По това време в съседните села има силни жандармерийски части, които получават съобщение за партизанското нападение и предприемат решителни действия срещу партизаните. А в това време партизаните провеждат митинг на селяните и евакуираните в селото софиянци. Докато трае митингът, жандармерийските части обкръжават селото. За изтегляне на партизаните остава свободен само пътят на север, но там има жандармерийска засада.

Завързва се ожесточено сражение. Основната партизанска част начело с командира се изтегля към Мургащ, а оттам се отправя към Пирдопския и Тетевенския Балкан, преследвана от жандармеристите. Една част от партизаните се откъсват и след сражение с жандармеристите начело със зам.-командира Б. Тошков се свързват с Теренския батальон, някъде около в. Баба. При сраженията в негушевската акция загиват няколко партизани.

На 25 юни батальонът начело със Ст. Костов попада под ударите на настъпващите и стремящи се да го обкръжат жандармеристи. Завързва се ожесточен и неравен бой. В боя локорските партизани се сражават мъжествено. Комисарят на батальона Илия Йорданов Манов (Дончо) и отделният командир Цветан Миланов Пешов заедно с партизаните Стефан Георгиев Бешов и Калина Вескова падат сразени от вражески куршуми, когато се опитват да отблъснат обкръжаващите ги жандармеристи. При този бой командирът на батальона Ст. Костов се откъсва и по-късно загива. Батальонът е ударен жестоко. В обстановка на вражеско обкръжение той

Цветан Миланов Пешов
(15 октомври 1923 — 25 юни 1944 г.)

Отрасъл в бедно селско семейство, Цветан рано поема пътя на самостоятелния трудов живот. Той работи в София, но се включва в ремсовата организация на Локорско, където израства като честен, твърд и смел ремсист. Това му дава сили, когато постъпва на военна служба, да запази верността си към антифашистката борба. Той се подготвя старателно като боец. Включен е в кандидат-подофицерската школа и получава добра военна подготовка. Това става в момента, когато в Локорско се подготвя мобилизацията за партизанския отряд „Чавдар“. По призива на БРП той с голяма готовност изпуска фашистката казарма и влиза в редовете на партизанската бригада „Чавдар“. Тук е назначен за отделен командир. Във всички схватки на партизаните с жандармеристите и помичаните действа като превъзходен боец и командир, готов да отдаде живота си за победата на революцията.

е останал без командир и комисар. Ръководството му поема Т. Живков, който успява да го изведе от обкръжението.

Фашистките главорези проявяват зверски садизъм. Гаврят се с телата на убитите народни герои, загинали в сражението при Свищи плаз. Отрязват главите им, набучват ги на върлини и ги разнасят като средновековни инквизитори из селата на Тетевенско. Но с това си деяние те предизвикват още по-силно възмущението на трудовите хора и патриотите срещу фашизма.

Локорските партизани от Теренския батальон през юни 1944 г. извършват редица бойни акции. В батальона вече се е завърнал неговият командир Тодор Дачев (Стефчо). На 25 юни батальонът завзема махала Равна, Тетевенско. Част от неговите бойци по същото време провеждат акция в с. Петрич, Пирдопско, махала Бодят. Там участвуват и локорските партизани Б. Тошков, П. Геков и Т. Спасов. Партизаните влизат в бой с трима жандармеристи. В боя един жандармерист пада убит, а останалите се предават. Партизаните вземат оръжието и облеклото на жандармеристите и потеглят към Стара планина. На другия ден те устройват засада на полицията на шосето край с. Буново. В батальона се завръщат с ценни трофеи — три войнишки униформи, един автомат и две пушки.

По същото време локорските партизани Г. Юнаров и С. Кръстев участвуват в многобройните акции на трети батальон в Ихтиманско, в неговите нападения в селата Понбре-не, Мухово, Д. Василица и др.

От началото на юли партизаните от бригада „Чавдар“ потягат бойните си редици и преминават към по-смели акции. В първите дни на месеца от Югославия се завръща четата на Стоил Грозданов (Свилен). Тя донася на чавдарци две леки картечници „МГ-34“ с две хиляди патрона, осем английски автомата тип „Стен“ с 400 патрона, една английска пушка, десетина яйцевидни бомби. Оръжието се разпределя между бойците на Теренския, първи и втори батальон.

По това време се извършва нова реорганизация на бригадата, на нейните сили в района на Мургашката планина. На 23 юли се формират четири чети: Локорска — с командир Б. Тошков и комисар Ив. Хариев, Ботевградска — с командир Н. Величков и комисар Ш. Ниньо, Пирдопска — с командир Г. Генков и комисар Асен и Централна чета — с командир Стоил Грозданов и комисар Милчо. Изпълняващ длъжността командир на бригадата става Тодор Дачев (Стефчо), а ко-

мисар — Веселин Андреев. При новата организация на бригадата партизаните от Локорско влизат в Локорската, Ботевградската и Пирдопската чета. Заедно с останалите партизани те осъществяват многобройни акции срещу фашистите и се готвят за решителната схватка, която все повече приближава.

На 5 юли локорските партизани участвуват във второто завземане на с. Лопян, Тетевенско, от Теренския батальон. Този път в селото се провежда общоселско събрание митинг. Партизаните не прерязват телефонната връзка с гр. Тетевен. Дори сами съобщават на полицията, че са в Лопян и очакват полицията да пристигне. Партизаните устройват засада на полицията, но полицейските началници не се осмеляват да тръгнат срещу тях. Теренци блокират и махала Попчелиите, Етрополско, за да намерят и накажат предателите на Хермине Разгръдлян (Сашка), но те били избягали в Етрополе.

Локорските партизани Радой Кръстев, Стоил Манов и Тодор Спасов действуват в състава на Пирдопската чета. Те участвуват в акциите на четата при завземането на с. Буново (16 юли) и с. Бенково (23 юли) и други.

В същото време основната част локорски партизани се сражават в редиците на Локорската и Ботевградската чета. Двете чети заедно завземат с. Ябланица. При тази акция партизаните са много по-добре въоръжени и това прави силно впечатление на жителите на селото. А след акцията двете чети се разделят — едната действува в района на Локорския балкан, другата — в Ботевградско. Локорската чета провежда редица наказателни акции срещу фашисти и предатели на народните борци. На 15 август нейни бойци убиват предателя на К. Банов от с. Подгумер и кметския наместник на с. Локорско.

През юли става партизанин още един локорски ремсис — Виктор Гаврилов Тодораков. Той по това време е войник в Беломорието. Служи като радист. Заедно с радиостанцията и войнишкото си снаряжение той се включва в партизанския отряд „Васил Левски“ от Седма оперативна зона. Този отряд действува в т. нар. неутрална зона между градовете Димитика, Софлу и Фере. Българските партизани тук действуват в сътрудничество с народоосвободителната армия на гръцкия народ (ЕЛАС).

През юни и юли трети батальон, в който се сражават Георги Юнаров и Серафим Кръстев, разгръща много активна бойна дейност. На 24 юни той завзема с. Горна Василица. На 30 юни влиза в мандрата на Белмекен и в лесничеството на

курорта Юндола. В началото на юли три чети на батальона извършват едновременно нападение в с. Свети Тек, Аврамови колиби и гара Белица. При тези акции партизаните се снабдяват с 10 пушки, 20 бомби и много патрони. А на 23 юли батальонът извършва една от най-големите партизански акции — завземането на с. Якоруда. Тук се завързва сражение с фашистки въоръжени сили. Селото защитават 3 полицаи, 14 горски стражари и 7 войници от охраната на гората, десетки въоръжени бойци от „обществената сила“. Партизаните с вихрен шурм помитат вражеската съпротива. Пет души от фашистките бойци падат убити. В ръцете на партизаните попадат нови 25 пушки и 10 пистолета. На 28 юли в нова голяма акция в курорта Юндола партизаните погълват въоръжението си с още тринадесет пушки.

Успешни бойни действия на трети батальон привличат в неговите редици нови партизани. Той израства като напълно самостоятелна бойна единица. В началото на август по решение на щаба на зоната той прераства във Втора партизанска бригада „Чавдар“.

През юни 1944 г. се извършва реорганизация на партийните и ремсовите организации в Локорския район. Очертава се нов подем в работата им в с. Локорско. Под ръководството на Т. Живков са изградени нови районни комитети на БРП и РМС в района. За секретар на Локорския район е издигнат партизанинът Христо Русков (Желязко). В новия районен комитет са включени Богдан Димитров Манолов (Пешо) от с. Локорско, К. Байчински от с. Курило, Богдан Трайков Богданов от с. Войнеговци и Герасим Георгиев Митров от с. Кубратово. Секретар на РК на РМС става Богдан Тр. Богданов.

Секретарите на районните комитети на БРП и РМС заедно с Б. Манолов продължават апостолската работа на Д. Тошков и В. Начов. Те кръстосват селата, потягат партийните и ремсовите организации, повдигат духа на трудещите се, разкривайки им перспективата за близката победа над монархофашистката власт. Особено полезен в работата е Б. Манолов, защото той добре познава голяма част от партийните и ремсовите кадри като бивш активист и член на Локорския РК на РМС.

През юли и август 1944 г. фашисткия терор отслабва. Това създава благоприятни условия за активна дейност на нелегалните организации на БРП и РМС в Локорско. Най-активните членове на партийната организация Богдан Ал. Юнаров, Виктор С. Денков, Никола В. Джоджов, Павел Цв. Ка-

раманов, Славе Ст. Манов, Славе Г. Юнаров и др. извършват значителна организационна и политическа работа. През август в работа се включва и излезият от затвора Г. Д. Петков. Комунистите работят за повдигане духа на населението.

Активизира се и ремсовата организация. В нейната работа участвуват най-дейно Г. Гундеров, Ст. Стойчев, Антон Грозданов, Венко Божинов. Много дейно работят девойките ремсистки — Верка Г. Палева, Виктория Тр. Петкова, Елена Н. Тодоракова, Мария Ст. Турчова, Стоилка Н. Ачова.

Активизират се и членовете на БЗНС, отечественофронтовците Георги Трайков Панков, Димо Иванов Тошанов, Иван Цветанов Дойнов, Стоил Костов Юнаров и др. Огромното мнозинство от селяните се отнасят с нескрити симпатии към комунистите, към партизаните. Малцината фашисти и фашистки подлоги треперят от злоба и страх пред близкото възмездие.

През август чавдарци започват да се чувствуват господари на Стара планина в границите от Искърското дефиле до Тевенския балкан. Към тях се присъединяват нови доброволци от селата на техния район на действие. Към средата на август става партизанин и Стоян Стоилов Стоянов от с. Локорско, който избягва с оръжието си от фашистката казарма. По решение на щаба на зоната партизанските чети на бригадата „Чавдар“ се преобразуват в батальони — Локорски, Ботевградски, Пирдопски и Централен (Новоселски). Заедно с втора партизанска бригада „Чавдар“ те израстват в действена бойна сила на БНОВА, готова за решително настъпление срещу врага.

Обстановката в страната все повече се нажежава. Победите на Съветската армия въодушевяват българските патриоти за активна антифашистка борба. Разгромът на хитлерофашистките войски в битката при Яш-Кишинев открива пътя за настъпление на Съветската армия на Балканите. Кризата на монархо-фашисткия режим в България се усилва. Той започва да агонизира. Създаването на правителството на царедворец К. Муравиев в началото на септември 1944 г. е неговата лебедова песен. Денят на народната революция приближава, неудържимо.

Партийните организации, ремсистите и отечественофронтовските комитети във всички села на района се готвят трескаво за общонародното антифашистко въстание. На места ОФ комитети вече започват да контролират властта, а и сами се превръщат в органи на народнодемократичната власт.

На 9 септември 1944 г. общонародното въстание е обявено в цялата страна. В София се създава правителство на Отечествения фронт. Настъпва великият ден на свободата.

Партизаните от Локорско посрещат вестта за победата на народното антифашистко въстание в София в района на Мургащ, над с. Бухово, където е съсредоточена I партизанска бригада „Чавдар“. Бригадата има задача да завземе и държи в ръцете си Арабаконашкия проход и да установи народнодемократичната власт в Ботевградско, Пирдопско, Новоселско и Софийско. Щом научава новината за победата на въстанието в София, командването на бригадата начело с Д. Джуров вдига бойците в поход. Най-напред е освободено с. Чурек, където се провежда трогателен народен митинг. По-нататък частите на бригадата действуват за установяването на народнодемократичната власт в посочените околии.

Партизаните от втора партизанска бригада „Чавдар“, където са локорските партизани Г. Юнаров и С. Кръстев, на 8 срещу 9 септември с бой завладяват с. Долна баня, Ихтиманско, и установяват властта на Отечествения фронт. Оттам, качени на камиони, те потеглят за София. По пътя под командването на Ст. Халачев те установяват народнодемократична власт в Костенец, Ихтиман, Вакарел, Панчарево. Към 17 часа на 9 септември те влизат в София, посрещнати възторжено от софиянци. В София бойците на бригадата поемат охраната на Министерството на войната, на Радио „София“ и участвуват в действията за залавяне на ръководни дейци на монархофашисткото правителство. На 10 септември сутринта група чавдарци овладява полицейския участък в Княжево и арестува няколко бивши фашистки министри, сред които и бившият министър-председател Д. Божилов. На 13 септември бригадата заминава с рейсове и камиони за Самоков, за да установи властта на Отечествения фронт, тъй като местният гарнизон още поддържа старата фашистка власт. След изпълнението на тази задача една чета от бригадата начело с бригадният командир Ст. Халачев заминава за Чамкория, където в турската легация залавя бившият министър-председател и регент Богдан Филев. С лека кола Халачев, придружен от Георги Юнаров и други двама партизани, откарва Б. Филев в София и го предава в Щаба на Народната милиция в хотел „Славянска беседа“.

Отечественофронтовската власт в Локорско се установява още на 8 септември. Местният комитет на ОФ назначава за комендант на селото Павел Цветанов Караманов. Отечество-

нофронтовският комитет става общопризнат орган на народната власт. Въоръжени отечественофронтовци веднага пристъпват към задържане на предателите и фашистите. Новата народна власт започва практическа дейност по управлението на селото.

Локорският батальон под командването на Борис Тошков участва в установяването на народната власт в много села на Новоселска и Софийска околия. На 11 септември 1944 г. той пристига в с. Локорско, посрещнат ентусиазирано от цялото население, обкичено с трикоълорни и червени ленти. Партизаните влизат в селото с бодра стъпка. С големи букети цветя ги посрещат ремсисти от селото.

Начело на партизанската колона върви знаменосецът, доблестният народен борец Богдан Д. Манолов. Въодушевлението на народа е неопикуемо. Радостта му от победата е безгранична.

Зажаднял за свобода, народът празнува до преумора. В Локорско всеки ден стават по няколко митинга. Митинги, митинги, митинги. Народни шествия, буйни и покъртителни край лобните места на загиналите народни борци. За тяхната саможертва, за гаврата на фашистките палачи над тях, за парещите сълзи на техните майки народът ги възнаграждава с могъщата си и безпределна обич, с вълнуващата почит към безсмъртното им дело, към величавия им подвиг.

Радостта е безкрайна, народното опиянение от свободата прелива през улидите и площадите. Но борбата не е завършена. Хитлеристките окупатори напират от западните граници на родната страна. Тя трябва да бъде защитена достойно. И отново народните партизани са на преден пост. Само няколко дни след победата те тръгват на смъртен бой срещу врага. Сформирана е партизанската рота към I пехотен полк. В нея влизат Богдан Илиев Манчев, Богдан Димитров Манолов, Богдан Миланов Богданов, Борис Георгиев Тошков, Гаврил Петков Иванов, Ненко Петков Колев, Петър Асенов Юнаров, Първан Георгиев Геков, Стоян Стойлов Стоянов и Стоил Йорданов Манов. Командир на ротата е Борис Г. Тошков, фелдфебел — Първан Г. Геков, командир на отделение — Гаврил П. Иванов. В същия полк Радой Кръстев е помощник-командир на първа дружина. Георги Алексов Юнаров е в партизанската рота на 6 пехотен полк.

В народната армия се включва и политзатворникът Гаврил Стойчев Богданов като помощник-командир на втора дружина на моторизирания полк при танковата бригада. Сре-

Локорският батальон на 11 септември 1944 г.

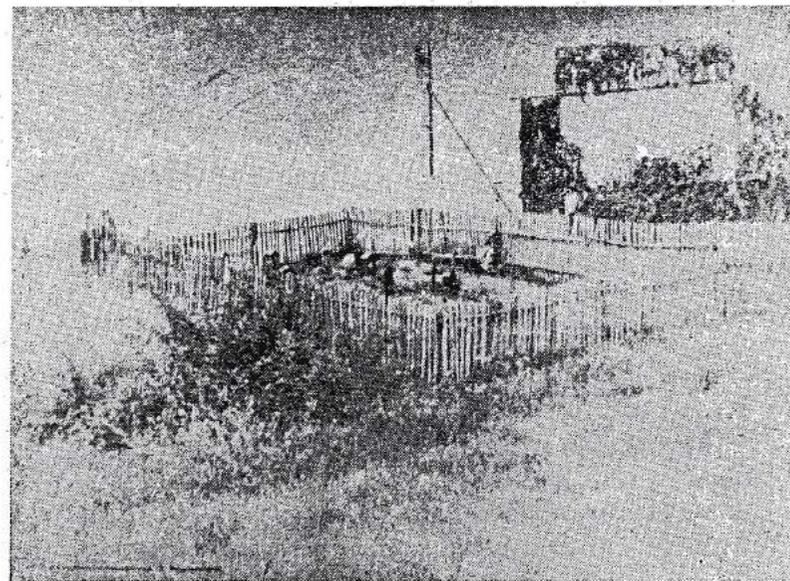
щу хитлеристките армии на Балканите за освобождението на югославските народи се сражават и много други локорциани, мобилизирани в армията.

Партизанската рота държи десния фланг на I пехотен полк, в тил на Страцин. От нея се формират разузнавателните патрули за проследяване движението на немците по шосето Страцин — Куманово.

През октомври 1944 г., когато полкът започва боевете за овладяването на Страцин, от партизанската рота е изпратена една група партизани в трета дружина със задачата да засилят политическата работа сред бойците, да повдигнат техния боен дух в развихрилата се тежка битка с калените в много боеве хитлеристи. Сред тези партизани е и Богдан Д. Манолов. Той работи всеотдайно за повишаване бойния дух на войниците. Сам проявява смелост и решителност. С личния си пример той се стреми да увлече всички войници към смели и решителни действия в боя. Винаги е на предните

Група партизани в с. Локорско (септември 1944 г.)

Братската могила на народните борци в местността „Умчик“, край с. Локорско (Фото, непосредствено след 8. IX. 1944 г.)

позиции, там, където е най-горещо и най-опасно. Неговият пример увлича бойците. Но в завързалото се тежко сражение на 21 октомври Богдан е пронизан от вражески куршум. По-смъртно той е произведен в чин поручик.

В боевете за Страцин загива и партизанинът Ненко П. Колев.

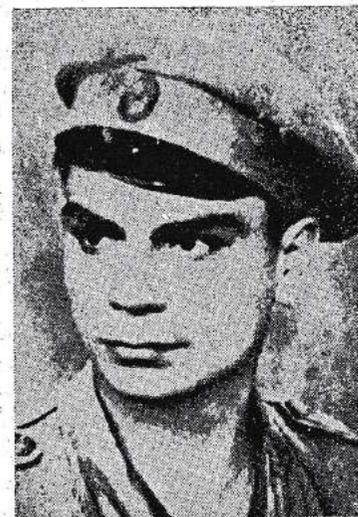
В боевете за защита на нашата родина и за освобождението на югославските народи загиват и Петко Симеонов Денков като кандидат-подофицер, Тодор Величков Джоджов и Данаил Петров Ласков.

Много локорски младежи и мъже участвуват във втората фаза на Отечествената война и се сражават храбро срещу хитлеристите край Драва и Мур. Като взводен командир при атаката срещу укрепените позиции на хитлеристите при с. Ястребци — Хърватско — загива поручик Божил Петков Божилков.

Богдан Димитров Манолов (Пешо)
(7 юли 1922 — 21 октомври 1944 год.)

Израсъл в малоимотно селско семейство, Богдан още дете работи като ратайче пастирче у по-заможни селяни. На 14-годишна възраст става работник леяр. Привлечен е в ремсовата организация още при нейното възстановяване в 1936 г. Проявява се като активен ремсист както в Локорско, така и в предприятието, където работи. През 1939 г. вече е активист на РК на РМС в Локорски район. Работи активно и в ремсовата организация в Индустриалния квартал на София. През 1940—1942 г. е член на РК на РМС и върши активна организационна и политическа работа в Локорско, Кремиковци, Сеславци, Чепинци, Негован, Световрачене, Подгумер и Гниляне. В казармата на въздушни войски в Карлово се свързва с ремсисти и води активна политическа работа. В същото време Богдан поддържа връзки със своите другари от Локорско и Локорския РК на РМС. Още през юни 1943 г. той изявява готовност да напусне фашистката казарма, щом получи картичка с определен текст. По призива на локорската партийна организация в началото на декември с. г. напуска фашистката казарма и влиза в редовете на партизанския отряд „Чавдар“. Участва във всички бойни акции на отряда. През лятото на 1944 г. става член на РК на БРП и работи самоотвержено като апостол за укрепване и разрастване на партийните и ремсовите организации във всички села на района. Неговата гибел е тежък удар за локорската партийна и младежка организация.

Ненко Петков Колев —
(7 ноември 1921 — 15 октомври 1944 г.)

Израсъл в малоимотно селско семейство, Ненко още като юноша става работник дърводелец. През 1937 г. е привлечен в ремсовата организация в Локорско и участва активно в нейната дейност. Той е дисциплиниран и съзнателен ремсист. И като войник в казармата не забравя своя революционен дълг. По призива на партията напуска казармата и става партизанин. Участва в сражението на 3 май 1944 г. и се проявява като храбър боец.

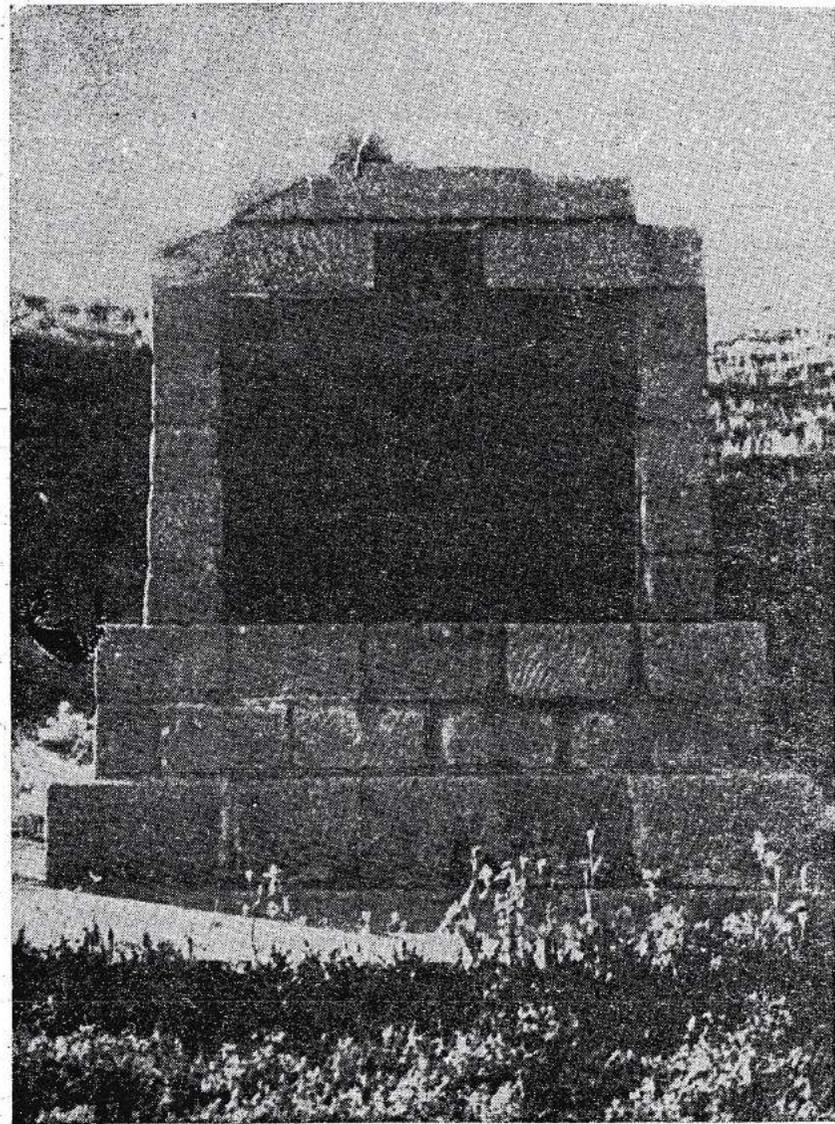
Комунистът Найден Богданов Караманов от Локорско се включва в борбата за освобождение на братска Чехословакия. За тази негова дейност хитлеристките окупатори го хвърлят в концлагера „Дахау“, където прекарва до края на войната.

Комунистите, ремсистите и всички отечественофронтовци в Локорско работят активно за укрепване на народната власт, за осъществяване лозунга на БКП „Всичко за фронта — всичко за победата!“ Те събират дрехи и изпращат колетни на бойците на фронта. Техни представители отиват на предните позиции, за да повдигнат бойния дух на българските воини.

В същото време локорските комунисти не смятат, че революцията е завършена със създаването на народнодемократична власт. Още в първите месеци след победата на 9 септември 1944 г. те започват работа за укрепване и задълбочаване делото на революцията. Още тогава те организират работата за социалистическо преустройство на селското стопанство. По решение на партийната организация през пролетта на 1945 г. се свиква общоселско събрание, на което се обсъжда въпросът за създаване на ТКЗС. Под влияние на правилната агитация на комунистите и на земеделците отечественофронтовци селяните посрещат идеята за изграждане на трудово-кооперативно земеделско стопанство с одобрение. Създава се инициативен комитет за организирането на стопанството и още през същата година започва практическата работа, по неговото изграждане. ТКЗС в Локорско става едно от първите кооперативни стопанства в страната. С това локорските комунисти, ремсисти и сдружени земеделци още един път показват, че стоят в предните редици на борбата за победата на българската социалистическа революция.

С голям ентузиазъм жителите на Локорско подкрепят „Заема на Свободата“. Събранието за записване на този заем се превръща в голям празник на политическата съзнателност на локорщани. На него се създава истинска надпревара между селяните да записват по-големи суми за заема.

Краят на войната в Европа на 9 май 1945 г. е велик празник за жителите на Локорско. За тях той означава пълна и окончателна победа в продължилата десетилетия активна революционна борба против фашизма и капитализма, начало на нов щастлив живот.

Паметната плоча на локорските партизани над костницата в местността „Умник“

* * *

Революционният път на Локорско е славен. Той е озарен с подвига на три поколения революционери — в борбата за освобождение от турско робство, в борбата против капитализма и пагубната политика на кобургската династия и едрата българска буржоазия, в борбата за победата на българската социалистическа революция. Неговите жители винаги са стояли будно на своя пост като родолюбци и интернационалисти. Революционният дух е отличителна черта на тяхното поведение и при агарянското иго, и при господството на капитализма и фашизма в нашата страна. С пламенна любов и упорито постоянство те се стремят към прогрес на българския народ в национално и социално отношение. Жаждата за наука, образование и висока култура винаги е била отличителна черта на жителите му.

Сега село Локорско е нищожна величина в могъщия размах на социалистическото строителство в нашето отечество. В много отношения то стои на заден план. Но неговото дело в борбата за победата на българската социалистическа революция е значително. То го издига на едно от челните места в поредицата български села и градове, изявили се като пламтящи огнища на антифашистката революционна борба. В историята на революционното развитие на българския народ неговите синове и дъщери изпълват с високото си прогресивно и революционно съзнание и поведение. Със своя революционен подвиг и ръководната си организаторска и политическа дейност в националната и социалната освободителна борба те са записали името му в историята на нашия народ със златни букви.

Локорско изпълва най-много със своя принос за развой на революционното работническо и антифашистко движение в Софийско. То в значителна степен е сърце на това движение, от туптежа на което се раздвижват революционните сили на шопите. Локорските пролетарски революционери с беззаветната си дейност осигуряват могъщия размах на антифашистката въоръжена борба в района на Софийска Стара планина. На тях се падна значителен дял от работата по разрастването на партизанския отряд „Чавдар“ и неговото прерастване в една от първите партизански бригади на българската НОВА. Локорските комунисти и ремсисти осигуряват преминаването по Локорския канал от София до Мургаш на 35—40 чавдарци. В него намират приют през зимата на 1943—1944 г. много пар-

тизани от „Чавдар“ начело с командира Д. Джуров и представителя на Окръжния комитет на БРП Тодор Живков.

От локорските организации на БРП и РМС излизат ръководителите на Локорския партиен и ремсов район, които организират и ръководят революционната антифашистка борба във всички села на района. На тях в значителна степен се дължи пълният успех на партизанската мобилизация в този район през април 1944 г. Почти половината от целия числен състав на партизанската бригада „Чавдар“ (към 400 души) са излезли от селата на този район (близо 200 души). Само от Локорско излизат 35 партизани, от които 34 са в „Чавдар“. Много от тях изпълняват ръководни политически и командирски функции в бригадата. Десетки локорщани и локорщанки са активни помагачи и ятаци на партизаните.

Няколко локорщани са политически затворници, осъдени от фашистките военнополови съдилища: един на смърт, друг като нелегален със задочна смъртна присъда, двама на доживотен строг тъмничен затвор, останалите на по-кратки срокове. Един локорски комунист за участие в борбата за освобождението на братска Чехословакия от хитлеристко робство е хвърлен в концлагера на смъртта „Дахау“ и остава жив по чудо.

В огъня на революционната борба против българската буржоазия и фашизма загиват 13 души (един още по време на Първата световна война). В Отечествената война на българския народ срещу хитлеристка Германия се сражават много локорщани. Шестима от тях (двама партизани) загиват като герои в боя с хитлеристите. Към 40 души локорщани и локорщанки, роднини и близки на партизаните, са интернирани от монархо-фашистките власти.

В редиците на българското революционно работническо и антифашистко движение с по-голяма или по-малка дейност са участвували 250—300 локорщани и локорщанки, т. е. около една трета от всички жители на селото в навечерието на 9 септември 1944 г.

Революционният подвиг на бойците на революцията от Локорско ярко свети в най-новата история на българския народ. Той е вдъхновение не само за новите поколения локорщани, но и за всички българи — борци за възхода на българския народ по пътя на социализма и комунизма.

*

СЪДЪРЖАНИЕ

Предшествениците	9
Начело с БКП — против капитализма и фашизма (1918—1934 г.) .	24
Единен фронт против монархо-фашистката диктатура (1935—1939 г.)	37
Ръководители на Локорския район на БКП и РМС (1939—1943 г.)	55
На работа за изграждане и активна бойна дейност на партизан- ския отряд „Чавдар“	83
Мобилизацията — април 1944 година	107
Майското изпитание 1944 година	121
В бой за победата на българската социалистическа революция . .	152